

ҮБЭЛЭЙ ҮЛЬГЭР

Саг – сэмүүн,
Үбэл – шэмэрүүн,
Сог галаа
Шэнэ жэлээ
Сэдхэлдэм сэн бун...
Сэб хүйтэн.
Сэл хүхэ одо мүшгэхэн
Сэнхирхэннээ эмнинэ,
Сэнгүүлхэээ нэдэнэл
Сэнтэй ошо
бадаргаан...

Абагархан саһан
Абарал эриһэн
Аяншан мэтэ
Аргаахан буугаад,
Аляалан нуугаад,
Аяа даангуй,
Амяа барингуй
Амидаралай
Алтан утаһанай
ха

Бордоһолог - бү
даарая.
Борохон урса гэр соо
Бодолгото болон
Борбилоонууд мэтэ
бүрбылдээ,
Бордоһо шуурганай
эшхэрээе шагнан...

Галина БАЗАРЖАПОВАГАЙ шүлэг.
Филипп ХАБИТУЕВАЙ фотоколлаж.

«Уда-пресс», «Информ-Полисой» архивуудһаа гурбан зураг абһаа.

БҮРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮДЭЙ БУУРАШАГҮЙ СОЛЫЕ ДУУДАЯ!

«Буряадай түрүү хүнүүдэй» гэхэн конкурсын дүнгүүдые нийтэн дуудһанги бэшэ комисси согсолон гаргаба гээд уншагшадһаа тододохон мэдэссэе.

Комиссиин бүридэлдэ хэд орооб, илагшадһе хэд тодоруулааб? Буряад Республикын болон Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, поэт, журналист Ц.Ц.Дондогой, Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи наһаа гүйсөөдүйшүүлэй хэрэгүүдэй талаар республиканска комиссиин түрүүлэгшын орлогшо Н.Ч.Цыбенова, Буряад Республикын Президентһын болон Правительствын хэблэлэй албанай ахамад мэргэжэлтэн, журналист Б.Д.Балданов, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, журналист В.Э.Токтохоева, Буряадай гүрэнэй уиверситедэй доцент, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат М.М.Хамгүшкеева, Буряадай гүрэнэй телерадиокомпаниин таһагай редактор, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ А.Р.Доржиева, Буряад Республикын арадай аргист, поэт Ч.Ц.Гуруев, Буряадай эрдэмэй түбэй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат С.Д.Бабуев - эдо зон эрхим очеркнүүдые элирүүлэн, илагшадһе тодоруулба.

Конкурсдо илагшадһе нэрлэе. «Сагаан үбгэн-98» номинацида Д.Ванжиловай Д.Ц.Дашиев, Э.Ринчиновагай Б.Д.Э.Ринчинов, Д.Ванжиловай С.Ш.Чагдуров тухай зураглалнууд түрүү нууринуудые эзэлбэ. «Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр-98» гэхэн номинацида Д.Эрдыниевагай Дамба Зодбич ба Валентина Зундусвна Жалсаравтан тухай, Б.Цыбиковагай Чимит Цыбикдоржиевич, Светлана Борисовна Банзатовтан тухай зураглалнууд эрхим гэжэ сэгнэгдээ.

«Баатар Мэргэн-98» гэхэн номинацида Г.Бадмаевай Т.Г.Дармаев, Д.Бальжинимаевай В.Д.Цыбиков тухай, «Гуа сэсэн хатан-98» номинацида А.Будаевай Ц.А.Бадмаева, Ц.Х.Дарибазаровагай С.Б.Цыжилова тухай, «Наран Гоохон-98» номинацида Б.Балдановай Гэрэлма Цыдышова, «Аласай холбоон-98» номинацида Д.Ошоровой Петр Атутов, Б.Гындышпыреновой Геннадий Манжуев, «Буян хэшгэ-98» номинацида Б.Орбодовагай О.П.Бартаханов, «Будамшу-98» гэхэн номинацида М.Дондоковагай Бама Ринчинов тухай зураглалнууд илангаяа һайн гэхэн сэгнэлтэдэ хүртгэн байна.

Урмашуулһын шангуудга хүртөө гэрбэл: М.Цагановай Т.З.Гармаев, Д.Бальжинимаевай А.Д.Бадасев тухай, В.Токтохоевагай В.Ц.Дамбуева, Г.Будажановагай А.Д.Цыбикжанова, Т.Доржиевагай Д.Б.Сангажапова, Ц.Х.Жамьяновагай Амгалан Дондоков, П.Д.Гармаевай Саян Будаев, Ц.Цыдыловагай Раджана Гомбоева, Б.Балдановай О.Шобоева тухай зураглалнууд.

Илагшадһе, конкурсдо хабаадаһан бүхы зоние амаршалаад, «Ульгэр» гэхэн кукольна театрта декабриин 26-да үдэһын 17 саһһаа «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн һайндэртэ хабаадаһыстнай урниабди. Газетһын редколлеги.

ВНИМАНИЮ ОИТОВИКОВ!

ДРОЖКИ – качественные российские хлебопекарные, сушеные, активные в металлизированной упаковке.

100гр – 6 руб. 80 коп. (60 пач. в коробке)
500гр – 33 руб. (20 пач. в коробке)

1кг – 60 руб. (15 кг)
Подъем теста до 7 см за 50 минут.
Срок хранения 12 месяцев.
Горох - 3 руб. 40 коп., манка 4 руб. 40 коп., пшено 3 руб. 10 коп.

Скидки Бартер.
Адрес: Тулаева, 63, каб. 11. тел: 41-29-87

В компании Pepsi
«Хорошие новости»

С 7 декабря 1998 года покупая 2 упаковки Pepsi, Миринда или Себен Ап (2 литра), одну упаковку получаете **БЕСПЛАТНО**. Стоимость одной упаковки 81 руб. 48 коп. За покупку со склада - скидки до 6%.

НАШ АДРЕС: г. Улан-Удэ, Полигон, база «Разнооптторг».
Тел. 34-00-48, 34-00-52;
г. Чита. ул. Новобульварная, 96.
Тел. 26-64-18.

ЖЭЛЭЙ ЭРХИМ ДУУН

Декабриин 21-дэ Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй театрай ордон соо «Жэлэй эрхим дуун» гэхэн республиканска конкурс зургаадахияа үнгэргэгдэбэ. Энэ жэл 40 гаран композиторнууд дуунуудаа конкурсдо дурадхаба. СССР-эй арадай артист Дугаржап Дашиев түрүүтэй жюри болон залаар багтахыса суглархан харагшад эрхимэй эрхимүүдые элирүүлэн байна.

Үхибүүдтэ зориулагданаан дуунууд сооһоо ургажа ябаа эдир композитор, Улаан-Удын 26-дахи нургуулин шаби Олег Красиковай «нургуулин дуран» гэхэн дуун эгээл эрхим гэжэ нэрлэгдэбэ. Олег өөрынгөө шүлэгтэ хүгжэм зохёожо, аятайхан дуун болгоод, өөрөөшье зохидоор дуулаа.

Баир Батодоржиевай «Би шамдаа ерээб» гэхэн дуун жюриин гэшүүдтэ болон сугларагшадта найшагдажа, түрүү нуурида гараа. Б.Батодоржиевай бэшэһэн дууе Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академин 2-дохи курсын оюутан Данзан Бальжинмаев гүйсэдхэһэн байна.

Борис БАЛДАНОВ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Олег Красиков. Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

Һаяхан Н.Бестужевай нэрэмжэтэ ород драмын театрай байшан соо Буряадай Колумб гэжэ нэрлүүлэн Цыден-Жаб Арсаланович Жимбиевэй 70 жэлэй ойн баярта хүнүүд олоороо суглаараа. Суута «Гал могой жэлэй» автор далаанайнгаа дабаа сэнхигэр шарайтай, хүнгэн солбон ябадалтай, дурадхалуудаараа баян зандаа гаталба гэжэ тэдэ тэмдэглэбэ.

Цыден-Жаб Жимбиевэй аша габьяа аргагүй ехэ: тэрэ буряадуудай дундаһаа эгээл түрүүн

М.Горькийн нэрэмжэтэ Литература институт дүүргээ, эгээл түрүүн Америкэ ошоһон, Монгол хэлэндэ үндэһэлэн, Оюна гэжэ нэрэ бии болгоһон, Н.Островскийн нэрэмжэтэ Россин литература шаангай түрүүшын, мүн ори ганса лауреат, «Хараасгай» гэхэн үхибүүдэй сэтгүүл эмхидхэһэн, Россин уран зохиолшодой холбооной гэшүүн баһал хамгаһаа түрүүн болоһон, ород хэлэн дээрэ бэшэһэн урид хэблүүлэгдээ, «Их наадам» гэхэн Бүгэдэмонголой үхибүүдэй хүдэлөө эмхидхэһэн, «Кирсан-шатар» гэхэн Байгал шадархи үхибүүдэй дунда шатарай мүрисөө эхиһэн хүн юм. Тиймэһээл Буряадай Колумб гэжэ суурхаа.

Гадна Цыден-Жаб Арсаланович арадай пост, бэлэгтэй уран зохиолош, публицист, Россин Федерациин соёлой габьяата

хүдэлмэрилэгшэ, Буряад Республикын Гүрэнэй шаангай лауреат, 50 гаран номуудай автор. Тэдэнь арба гаран хэлэн дээрэ оршуулагдажа, Улаан-Удэдэ, Москвада, Кишинёвто, Элистэдэ, Кызылдэ, Берлиндэ, Варшавада, Улаан-Баатарта хэблүүлэгдэһэн байха юм. Шэтын областин Хелгын аймагай Хүсөөтэ нютагай хүбүүн ганса Буряад ороноо бэшэ, харин Росси гүрэнине хаа-хаанагүй суурхуулжа, ябаһан лэ газартаа ямбатай, ошоһонлэ

барюулаад, хүндээ, баяраа мэдүүлбэ. Тийхэдэ Арадай Хуралһаа Б. Ц. Батуев, Зүүн Сибириин Гүрэнэй соёлой болон искусствын академин проректор С. Х. Добрынин гэгшэд амаршалаа.

Гадна Хальмагай Республикаһаа Президент К. Н. Илюмжинов амаршалаа эльгээгээд, «Хальмагай

БУРЯАДАЙ КОЛУМБ

газартаа олон нүхэдтэй байдаг. Энэ баримтые ойн баярайнь үдэр суглархан олон тоото нүхэдэнь үшөө дахин гэршэлбэ.

Нэн түрүүн Буряад Республикын соёлой министр Е. В. Радишева үгэ хэлэжэ, амаршалгын тэмдэг мүнэгтэйгөөр барюулаа. Тийхэдэ Президентын, Правительствын зүгһөө Хүндэлэлэй Грамота,

Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн нэрэ зэргэ олгуулаа, мүн соёлойн министр Н. Санджиев телеграмма эльгээһэн байна. Тийхэдэ Москваһаа, Усть-Ордаһаа, Шэтэһээ, Агаһаа, Эрхүүһээ нүхэдэнь, аяар холын Кембриджээ үхибүүдын амаршалаа.

Түгэсхэлдэнь Зүүн Сибириин Гүрэнэй соёлой болон искусствын академин «Ульгэр» ансамбль, хатарай «Бадмасэсэг» театр, арадай дуунай «Уржал» ансамбль, мэдээжэ

амаршалгануудые дамжуулаа бэлэй. Удаань хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Э. Уланов Ц-Ж. Жимбиевэй ажабайдалай хүнгэн бэшэ мүнүүдэ тухай хоороо хэн. Удаадахи айлын гэхэдэ, хамбалама Дамба Аюшеев. Тэрэ хадаг, бурханай номуудые бэлэглээд, ута наһа, удаан жаргал үрэн, бурханай ном уншаа. Улаан-Удын мэриһээ В. В. Проконьев хани халуунаар амаршалаад, үнэтэ шулуугаар бүтээгдэһэн зула бадаруула наһага бэлэглээ хэн.

Аяар 600 модо гаталжа ерэхэн Цыден-Жаб Арсаланович нүхэр болон Монголой түрүүшын космонавт Гуррагчаа баһал бэлэжэ

композитор Б. Батодоржиев гэгшэд Буряадайнгаа түрүү хүнүүдэй нэгэн болохо Цыден-Жаб Арсалановичта дуу, хатаргаа бэлэглээ бэлэй.

Президент, Правительство түрүү хүбүүнэйнгээ аша туһада харюу болгон, арбан мянган түхэрэг тус хэмжээ ябуула үнгэргэлгээ дамжуулан байна.

Цыден-Жаб Арсаланович үшөө олон дабануудые гаталхыстнай танай уншагшадтай зүгһөө хүсэнбэ.

Дыжит МАРХАДАЕВА. Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ болон «Uda-press» агентствын фото.

АНХАРАГТЫ: "ДҮХЭРИГЭЙ ТОЛИ"

«Буряад үнэн» газетэ уншажа байхада, олон шэнэ нэрэ томьёонууд, үгэнүүд гайрагдаг. Тэдэний гүн угхыень ходо ойлгохонь ехэ хүшэр байна. Тийхэдэ хүдөө бэшэгшэдэй, зарим журналистнуугайшье үгын угха мэдүүлэл соо буруугу али таарамжагүйгөөр хэрэглэһэнээ боложо, түрэлхи ууган хэлэнай ута уншагай, того ойлгосо муутай шэнги байдаг. Жэшэнь, сурбалжалагша, даяанша, бообо, тамир, нажар, албан хойрог хүн, хэбэрэг - эдэ үгэнүүдэй гарбал, угхыень гүйсэд тайлбарилжа үгэһэннай найн бэлэй.

Гэрэлма АЮРОВА. Зэдын аймаг.

РЕДАКЦИНАА:

Манай уншагша Гэрэлма Аюрова тон зүб асуудал табижа байна.

Хэлэн гэгшэ манай ажабайдалтай суг ходо хубилжал, хүгжээлэ байдаг ехэ оро системэ гэжэ мэдэнбди. Ямаршье арадай хэлэн мүлигдэ мүлигдэһөөр лэ тобшо, тодо хурса, бэлэн болохо гэхэн гол шухала зорилготой.

Эпэниисень бидэ даган зүбшэжэ, «Дүхэригэй толи» (словарь) гэхэн нийтэ гаршаг нээхэ тухай шийдхэбэри абаабди.

«ДҮХЭРИГЭЙ ТОЛИДО» хуушан үгэнүүдэй, экономика, политическэ шэнэ томьёонуудай (термин), үргэн Буряадай нютаг нютагта хэрэглэгдэдэг үгэнүүдэй уда тайлбарилгагдаха, мүн тэдэниие мэдүүлэл соо хайшан гэжэ зүбөөр хэрэглээ тухай бэшэгдэхэ, мүн зарим ород үгэнүүд буряад хэлэн дээрэ оршуулагдажа байха. Энэ нийтэ гаршаг таһалдуулахгүйн тулада эрдэмтэд, багшанар, хэлэ бэшэг шэнжэлэгшэ мэргэжэлтэд хабаадуулагдаха.

«Дүхэригэй толи» түрэлхи хэлэниймай хүгжэлтэдэ багаханшье наа дүнгэлтэ боложо үгэхэ гэжэ найданабди.

Сурбалжалагша - юм.н. - корреспондент

Даяанша, алагша - юм.н. - отшельник. Даяанда хууха - даяан бисалгаха, бүтээлдэ хууха, агагта хууха - медитировать.

Бообо - юм.н. - хүндэ зуураһан талха хайтайлгажа, тоһондо бусалгажа шаналан эдээн. "Мүнөөхи миний хадагалуулан бообо абаад ер!" (Х.Намсраев)

Тамир - юм.н. - 1. хүсэн, шадал, тэнхээ (сила, энергия) Халаг даа, халагдаал байна, залуутайн тамир хүсэн бэшэ гэжэ аман соогоо дуугараа, голхорхын ехээр голхоржо, хүлхээ аршана. (Б.Санжин); 2. хэбэр, аяг зан (поведение) Ородшье поёд баһал тиймэ байгаа ёһотой гэжэ ойндоо оруулан, тамир янзыень мэдэхээс хараа ха юм. (Б.Санжин);

Нажар - юм.н. - хабарай һүүлээр эхилдэг жэлэй эгээл дулаан сар, зун (лето). Нажар болобо.

Албан хойрог хүн - юм.н. - бюрократ.

Бадмажал ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ бэлэжэ.

Хэрэглэгдэһэн литература: 1) Бурятско-русский словарь К.М.Черемисов, 1973. 2) Буряад хэлэний тобшо тайлбар толи, Буряадай номой хэлбэл, 1992 он. 3) Орос-Монгол толь, Ш.Лувсанвандан, 1982он.

Буряад Республикын Арадай Хуралда

ПОЕЗДНУУД ЗОГСОХО БОЛОБО

Зэдын аймагай Джида станцида пассажирска поездуудай зогсодог саһаа тиймэшье ехэ саг үнгэрөөгүйл даа. Нүүдэй харангуудта, нэгдэжээр, поездуудай тоо эрид үсөөрөө, хоёрдохөөр, тэдэний нэгэнииньшье энэ станцида зогсолто хэхээс болиһон байгаа. Энэ ушараар гансашье Зэдын бэшэ, мүн хүршэ Захааминай аймагай ажаһуутшад дурагүйдэдэг, буруушажа байһанаа мэдүүлдэг болонхой. Тийгээд республикын олон албан зургаануудта гомдол баридаг болоо хэн.

Зэдын аймагһаа Арадай Хуралай депутат Виктор Красавинда баһал гомдолнууд ороһон байна. Тэрэ тоодо хунгагшадтай уулзалгануудые үнгэргэхэ үедэньшье Арадай нутгамал Зүүн Сибириин түмэр замай хүтэлбэрилэгшэдтэ ханджа эхилээ. Тийгээжэ шэнэ жэлэй февральин 1-һээ Москва-Улаан-Баатар гэхэн маршрудаар, мүн гэдэргээ эрьдэдэг 5 ба 6 дугаарай түмэр замай поездууд Джида станци дээрэ 2 минутын турнада зогсохо болгогдобо гэхэн мэдээсэл тэндэһээ һаяхан абтаба. Буряад Республикын Арадай Хуралай хэблэлэй албан.

Буряад Республикын Президентын ЗАРЛИГ

«ЛИВОНА» ОАО-ГОЙ 1998 ОНОЙ САН-ЖАСЫН - АЖАХЫН АЖАЛ ЯБУУЛГАДА УШАРЬАН ГОРИТОЙ ДУТАГДАЛНУУД ТУХАЙ

«Ливона» ОАО-гой архин продукция үйлдэбэрлэлгын хэмжээн 1998 оной 11 һарын турнада педондой энэ үеһихидэ орходоо, 38 процентээр, ашагдажа эльгээгдэһэн продукцияин хэмжээн - 17 процентээр, худалдалгаһаа ороһон олзо 24 процентээр дооһолоо.

Буряад Республикын Финансын министрствын 18,5 миллион түхэригэй палогой хүнгэлэлтэ предпритида палогондой эсэтэ Буряад Республикын бюджетүүдтэ палог ороһон 59 процентий мүнэгтэй тоосоонуудаар хангагдаа. Түлбэринүүдэй иматгал 39 процент республиканска бюджеттэ «амиды» мүнөөр түлэгдөө. 1998 оной эхинтэ бүхэ шатын бюджетүүдтэ түлэгдэхэ түлбэринүүдэй талаар доемжо 2 дахиннаа үлүүгээр дээшлээ, тэрэ тоодо территориян бюджеттэ орохо түлбэрин доемжо 3,8 миллиондо хүрөө. Республика дотор архин продукция худалдаха дабарини бодотоор 62 процент (хэди районуудаа 100 гаран процент) дүүргэгдээд байтар районуудые мүнөөр хангалта хүсэд хэмжээгээр хэгдээгүй, ороһон акцизуудай хубаарини реестриүүд тогтомог гуримаар үгтээгүй.

Тохеодоһон эрхэ байдал хараада абан, бюджетэй олзын хубине нэмээхын тула нигээжэ тогтонобо:

- 1. Предпритини 1998 оной сан жасын - ажахын ажал ябуулгын хангалтагүй үрэ дүнгүүд тушаа «Ливона» ОАО-гой генеральна директор Ю.А.Бавыкиннай анхарал хандуулаха.
2. «Ливона» ОАО-до «Буряад Республикын бюджетүүдэй шатануудай хоорондо хара архин болон ликерой - хара архин зүйнүүдтэ ашагдадаг акцизуудые хубаарилгын гуримай ёһоор ороһон акцизуудай реестриүүдтэ 1998 оной декабриин 31 хүртээр үгэхэ.
3. Буряад Республикын Финансын министрствэдэ (Надетов А.Ю.), республикын аймагууд, хотонуудай зургаануудта Буряад Республикын бюджетүүдтэ палог түлэхэ талаар «Ливона» ОАО-гой уялгануудаар алибаа түхээлэй тоосоо хэлэжэ бодюулаха.
4. Буряад Республикын Хүдөө ажайн болон эдэе хоолой министрствэдэ «Ливона» ОАО-той хамта 1999 ондо архин продукция үйлдэбэрлэлгын болон худалдалгын хэмжээнүүдтэ дээшлүүлэхэ хэмжээ ябуулануудые һарин болорто бэлэжэ.
5. Буряад Республикадахи Гүрэнэй палогой инспекцидэ (Цыреторов С.Ц.), Налогой полициин Федеральна албанай Буряад Республикадахи управленцидэ (Хышежисов Ю.В.) бюджеттэ түлэхэ түлбэринүүдтэ талаар предпритини үрини гүйсэд бусаагдатар «Ливона» ОАО-гой бэлэн продукцияе арестдэ абаад, худалдаха.
6. Тус Зарлиг гүйсэдхэлгын хойноһоо хингалта Буряад Республикын Правительствын Турүүлэлгын нэгдэхэ оролшо В.К.Агаловта даалгаха.
7. Тус Зарлиг тоилогдоһон үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Улаан-Удэ хото Правительствын байшан 1998 оной декабриин 22 № 290. Буряад Республикын Президент Л.В.Потапов.

2

ТЫ: ГЭЙ

уншажа
нэрэ
айралда
ень ходо
байна.
гшэдэй,
угайшы
буруугу,
гүйгөөр
түрэлхи
унжагай,
й шэнги
рбалжа
бообо,
хойрог
гэнуүдэй
гүйсэд
най найн

ЮРОВА.

А:
Гэрэлма
атайжа

манай
хоодо
айдагехэ
дэнэбди.
мүлгэдэ
но, тодо
эһэн гол

э даган
й толи
э гаршаг
дхэбэри

УЛИДО»
кономи
э шэнэ
), үргэн
ютагта
дэй уда
гэдэни
ан гэжэ
тухай
им ороо
н дээрэ
нэ нийтэ
ин тулаа
дэ бэшэ
эжэлтэдэ

түрэлхи
жэлтэдэ
э боложо
а.
юум.н.

юум.н.
нууха
дэ нууха,
гровать.
- хүндэ
айлагда,
шанахан
миний
баад ер!

1. хүсэл,
энергия
л байна,
эн бэшэ,
уугараа,
алхоржо,
(анжин).
едение)
л тиимэ
ойндоо
инзынь
ха юм.

хабарай
эй гэжэ
(. Нахар

юум.н.
адамаж
бэлдэбэ.

ература:
словарь
й тобшо
ай номой
ь, Ш.Лу-

бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшэ Ю.Бавыкин хэлэһэн байна. Нүүлэй үедэ хүдөө ажахыда мүнгэнэй талаар тэдхэмжэ ёһото хэмжээндэ үзүүлэгдэхээ болишоод байхада, ямаршые шухала хэмжээнэй хараалагдаад бэелүүлэгдэхэ аргынь хомор байдагыень мэдэхэ болошон тула суглаанда хабардагшад

үгэнэгүй, харин татаһан тэжээлэй орооһо яһала абана, тиихэдэ ажаһуудалда хэрэгтэй эд бараа эринэ гэжэ тэмдэглэбэ. Энээнһээ гадна хуули ёһоной хэды олон документүүд абтабашье, хүдөөгэй ажалшадай талые харадаггүй, хүдөөгэй ажалда алхам хэхэдэ лицензи эридэг болонхой гэжэ В.Коршунов онсолһон байна.

МҮНГЭ ЗӨӨРИ НАНААШААР БЭШЭЛ...

Хүдөө ажахын болон хоолой министрствын коллегииин ээлжээтэ заседанида аймагуудай хүдөө ажахын управленинүүдэй, республикын элдэб албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй хабардалгатайгаар шухала болоһон хэдэн асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ.

1990 ондо республикын агропромышленна комплекс экономика талар ямар байдалтай байхаб, мүн гарахаяа байһан шэнэ жэлдэ хүдөө ажахыда республиканска бюджетэй проект соо хэды шэнэн мүнгэ зөөри номологдохоор түсэлбэгдэнэб гэнэн асуудалнууд түрүүлэн зүбшэн хэлсэгдэбэ. Ерэхэ жэлдэ хүдөөгэй ажал хүдэлмэринүүдтэ үгтэхэ мүнгэ зөөриһөө эндэхи хэрэг байдалын дулдыдаха һэн тула республиканска бюджетэй проект соо тус хабарида мүнөө дээрэ хараалагдаад байһан 18,5 млн. түхэриг хаанашье хүрэхгүй байһаниинь эли. Энээнһээ уламжалан эндэ харагдаһан асуудал бүхэн тушаа мүнгэнэй хэрэгтэ торолдоһонһоон боложо, эсэсэй һайн шийдхэбэри абтахань хоморшог байба.

Ерэхэ жэлдэ агропромышленна комплексын экономика байдал тухай мэдээсэл хэһэн министрэй орлогшо М.Рютин Правительствын урда «Хүдөө ажахы» гэнэн бүлгөөр гарашын хубиинь үзэхыень гуйхабди гэжэ мэдүүлэбэ. 1999 ондо хүдөө ажахыгаар түсэлбэгдэһэн бүхы зорилгонууды дүүргэхын тула 431,2 млн. түхэриг үрэгтэй. Тэрэ тоодо гүрэнэй талаһаа 102,7 млн. түхэриг хэмжээндэ дэмжэлэгдүүлэгдэбэл, 328,5 млн. түхэригэй урьһаламжа үрэгтэйбэл, хүдөө ажахын хэрэгтэй байдл яһала хангааха аргатай гэжэ олоомжологдожо, тус үйлдэбиинь бюджетэй проект үйлдэбиинь талалһаа үйлдэбиинь дурдахагдаһан байна. Тэдэ мүнөө үедэ республиканска бюджетэй проект хадаа орошын зэрэг гаргашанууды хэхээр түсэлбэгдэжэ байнхай. Тиихэ шухала зорилгонуудаа олоомжоло, хэрэгтэй мүнгэ зөөриэ хүдөө ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй адли болоһон асуудал гарана.

Хүдөө ажахыда 18,5 млн. түхэриг республиканска бюджетэй проект соо түсэлбэгдэхэдөө, ехэ буруу үйлдэбиинь нэгэ бишыхан нуурин болонхой байдал хангаха хэрэгтэй адли болоһон «Ливона» акционернэ

али нэгэ асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ ёһоор хабарадажа үгөөгүй гэжэ сэхэ хэлэлтэй. Хүдөө ажахыда мүнөө айхабтар хүшэр байдал тохёолдонхой гэжэ мэдэнэбди. Эдэе хоолой зүйлнүүдһээ эхилээд, хүн зоной ажаһуудалда хэрэгтэйгэдэ зөөри зөөшын сэн хүшэ хүрэхын аргагүй болотороо нэмэжэл байхадань, хүдөө ажахыда үйлдэбирилэгдэдэг продукцияин тушаан абалгын сэнгүүд ехэ хямда байна. Орооһо тарья ехээр ургуулбашье, тэрэнэ үнэгүй сэнгээр тушаажа, юунэйшые урда ороногүйбди, жэлһээ жэлдэ үгырхэ туйлдаа хүрэнэбди гэжэ хүдөөгэй ажалшад элдэб шатын суглаануудга хэлэжэл байдаг. Гэбэшые гүрэнэй талаһаа сэнгүүдые гуримшууула, болбосоруулгын предприниуудта мүнгэ зөөриинь тэдхэмжэ олюжо, мүн албан татабариинь бага болгожо, хүдөө ажахын продукция сэнгүүдые дээшэлүүлхэ тухай асуудал нэгэнтэ бэшэ табигдабашье, засаг түрын талаһаа бодото хэмжээнүүдэй абтаһаниинь эли бодо харагдадаггүй гэе һаа, алдуу болохогүй. Тэрэшэлэн хүдөө ажахын техникэ хаа хаанайгүй хуушаранхай, сэнгүүдыньшые баһал хүртэшгүй үнэтэй болонхой. Эдэ асуудалнууд эндэ баһал зүбшэгдөө.

Тэрэшэлэн республикын ажахынүүдэй эд хэрэгсэлэй урьһаламжа бусаалгаар ямар хэрэг байдалтайб гэнэн асуудал мүн лэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Эдэ хэрэгсэлэй урьһаламжаар 129 млн. түхэриг үри шэри мүнөө дээрээ тоологдоно гэжэ Хүдөө ажахын министрствын ахаламжа бухгалтер Е.Оглова мэдээсэһэн байна. Тэрэ тоодо 103 млн. түхэригын бюджетнэ хабарида үритэйбди, мүнөө дээрээ оройдоол 32 млн. түхэригын хаанданхай гэжэ тэрэ хэлэб. Гэбэшые саарһан дээрэ бүридхэгдэһэнэй ёһоор 20 млн. түхэригын бусаалданхай, документүүдэй ёһоор саарһан дээрэ дансалжа тушаагаагүй һаа, эд хэрэгсэлэй урьһаламжа тушаагдаһанда тоологдохогүй, энэ талаар ажалаа эмхилжэ, бүридхэжэ тушаахыень аймагуудай хүдөө ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ Е.Оглова хандаһан байна.

Эд хэрэгсэлэй урьһаламжа бусаалгаар нотаг дээрэ тогтоһон мүнөөнэй байдал тухай Кабанскын районой хүдөө ажахын управлениин начальник В.Коршунов хэлэхэдэ, городо ажаһуугшад орооһо тарья абажа

Тэрэшэлэн «Хонин ажал эрхилэлгэ» болон заһага олзоборилгын ажахые хүгжөөхэ тухай республиканска хоёр программа коллегииин зүбшэн хэлсэгдэбэ дурдахагдаа. Олон зорилгонууды бэелүүлхээр түсэлбэн табигдаһан хонин ажал хэрэгтэй хүгжөөлгын программада 300 млн. түхэриг хэрэгтэй гэжэ энэ программын ёһоор хараалагдаһанхай. Эды шэнэн мүнгэ зөөри тус программа бэелүүлэгдэбэ олохо гү гэнэн асуудал гараад орхино. Энээнһээ уламжалан Бурядай хүдөө ажахын талаар эрдэм шэнжэлэлгын институтдай директор Б.И.Николаев үгэ хэлэхэдэ, эндэ олон хэрэгүүд хараалагдаа, булта бэелүүлэгдэхэн бэрхэтэй гэжэ сэхэ хэлэхэб, шухала зорилгонуудыень онсолжо, хэрэгтэй мүнгэ зөөриинь тодолжо, энэ программын наринаар дахин хаража үзэхэ, юуб гэхэдэ ханаагаар үгтэдэг мүнгэ зөөри үгы ха юм гэжэ тэрэ тэмдэглэһэн байна. Энээнһээ гадна Правительствын талаһаа хүдөө ажахыгаар түсэлбэгдэһэн программануудай мүнгэ зөөрээр дэмжэгдэхын тула үндэһэ баримтатыйгаар, ушар хэрэг мэдэхээр, нарин шэнжэлэл хэжэ, зорилгонуудаа тодорхойложо шададаггүй байнабди гэжэ Б.Николаев ханаата боложо байһана мэдүүлэбэ. Дээрэ нэрлэгдэһэн тусхай зорилготой хоёр программа дугуу дундануудтай байжа, эндэ нэрлэгдэжэ бүридхэгдэһэн комиссиин гэшүүдэй хүсөөр наринаар дахинаа харагдажа, үшөө зүбшэн хэлсэгдэхэ байна.

Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политика ба эд хэрэгсэлгын дэлгүүрэй талаар комитэдэй түрүүлэгшын орлогшо Д.Наханцаков коллегииин хүдэлмэригдэ хабарадажа үгэ хэлэхэдэ, хүдөө ажахын продукция үйлдэбирилхэ, болбосоруула, худалдаха шухала ажалы нэгэдүүлэн ябуула гээшые мүнөө болотор шийдхэжэ шадаагүй байнабди гэжэ онсолоо.

Мүн тэрэшэлэн коллегииин заседанида өөһэдын үйлдэбирилхэн эдэе хоолой зүйлнүүдээр нотагай дэлгүүрые хангаха хэмжээнүүд тухай болон бусад асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ. Гадна ноябриин 20-до үнгэргэгдэһэн хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ хэлэгдэһэн шүүмжэлэл болон ажалгалтануудаар тусхай хэмжээнүүд абтаһан байна.

Эльвира ДАМБАЕВА.

БЭЛИГТЭЙ БЭРХЭ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН ДУРАСХААЛДА

Аймаг соогоо хамтын ажалай хабые үндэр хэмжээндэ үргэлсэһэн бэлиг шадабаритай хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн гээд зонийнго дунда алдаршаһан Дондок Дашиевич Дугаровай мүнхэ дурасхаалда, мүн республика соогоо оролдосото ажалаараа нилээд суурхадаг байһан «50 лет Октября» совхозой байгуулагдаһаар 30жэлэй ойдо зорюулагдаһан боксоор мурьсөөн Ородой-Адаг тосхондо эмхидхэлэй үндэр хэмжээндэ байгша оной декабриин 12-13-най үдэрнүүдтэ боложо үнгэрбэ. Хэжэнгын, Хорин, Ивалгын аймагуудай, Улаан-Үдэ хотын арһан бээлэйн эдир түлөөлэгшэд хаба шадалаа туршалсаба. Хүдөө ажахын «Доодо-Худан» кооперативтай түрүүлэгшэ А.С.Цыбикжаповай үүсхэлээр түрүүшынхөө үнгэргэгдэһэн энэ мурьсөөн эмхидхэлэй үндэр хэмжээндэ боложо үнгэрбэ. Хүдөө ажахын «Ородой-Адаг», «Ород» кооперативууд, нотагай хүн зон энэ үүсхэлынь дэмжэжэ, бодото туһаламжа үзүүлэбэ.

А. ХУБИТУЕВ.

«ФЁРНИШ АРТ»

ГЭЭШЭ ЮУН БЭ?

Буряад ороной Президент Леонид Потапов буряад-корейн хамтын «Фёрниш арт» предпритида хүрбэ.

Тус предпритида бүтээдэг мебель харин оронойхиһоо доро бэшэ, харин булюу юм. Жэшэнь, сэнгээрээ доогуур. Корейн түхээрэлгээр бүтээгдэһэн кухнийн гарнитур харинаа асарагдаһанһаа 50 процентээр доогуур сэнтэй. Парадаа эндэ 300 комплект үйлдэбирилдэг.

Августын уналга хүрэтэр эндэхи мебель буляалдаанай һэн. Нара бүри 150 комплект Новосибирск ябуулагдадаг байһаа. Үлэгшэ хахадынь худалдан абагшад урид мүнгээ түлөөд, нара соо хүлээдэг һэн. Предприти ороһон захилнууды арай шамай дүүргэжэ үрдидэг бэлэй.

Гэбэшые предприти мүнөөдөө гарзатай байһан зандаа. Ушарнууд олон бэд даа. Байшан нэльбэн шэнэдхэлгэдэ ехэ мүнгэн гарана.

Тон түрүүн дэлгүүрээ эзэлхэ хэрэгтэй, тиин хоёр жэл тухай

үнгэрһэн хойно предприти олзотой болохо гэжэ «Фёрниш арт» предпритиин директор Чэ Гын Су тоолоно. Харин тэрэ хүрэтэр тэдэнэр дэлгүүр дээрэ өөһэдыгөө мэдүүлхэ гэжэ оролдохо.

«Фёрниш арт» англи хэлэнһээ «мебелеэр шэмэглэн гоёохо уран арга» гэнэншүү оршуулгатай. Предпритиин нэрэ тэрэнэй бүтээдэг эдлэл хэрэгсэлтэй тон зохилдоо. Тиимыень шалгаха гэбэл, холо ошолтогүй. Борсоевой, 15 гэнэн хаягаар оршодог «Фёрниш арт» предпритиин магазинда орооройт. Кухнийнхиаа гадна, офисой мебель эндэ табягатай. Ерэхэ жэлэй эхиндэ хэрэгтэй тоног түхээрэлгэнүүдэй хүрэхэ ерэхэдэ, предприти унталгын гарнитурнууды гаргажа захала.

Республикын хуули ёһотой зохилдуулан, «Фёрниш арт» налогой хүнгэлэлтэнүүды ашагладаг. Республиканска бюджеттэ налог түлэлгэһөө гүйсэд сүлөөлэгдэнхэй.

1999 ОН – НАНАЖААЛ ХҮНҮҮДЭЙ УЛАСХООРОНДЫН ЖЭЛ

Энэ жэлые республикада бэлдэжэ үнгэргэхын тула Буряад Республикын Правительство байгша оной декабриин 7-ной захиралтаар социальна политика талар вице-премьер Евгений Ханхалаевай хүтэлбэри доро эмхидхэлэй комитет байгуулаа. Тэрэнэй орлогшоор хүн зоние социальна талаарнь хамгаалгын болон ажалай министр Степан Ефимов томилогдоо.

Наһажаал зоний уласхоорондын жэлэй хэмжээн соо бэелүүлэгдэхээр хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудай түсэб Правительство баталаа. Аха үетэнэй бэрхэшээлнүүд олондо мэдээсэлгын хэрэгсэлнүүд соо харуулагдаха, мүн ветеранууд тухай очерк, дамжуулганууд гаража байха.

Нотаг нотагай хүн зоний социальна хамгаалалтын таһагууд наһатайшуулай гэр байрын, материална эрхэ байдлые шэнжэлэн үзэжэ, тон ядуу хүнүүдтэ овож, хартаабха нуулгаха, бэлэдхэхэ, түлишэ худалдажа абаха, асарха, гэр байрануудынь заһабарилха талаар хаяглалмал туһаламжа үзүүлэгдэхэ.

Наһажаал зоние, инвалидууды социальна талаарнь хангалгын стационарна болон стационарна бэшэ эмхи зургаануудай байгууламжа саашадаа хүгжэхэ. Холын

нотагууды хангахын тула социальна хамгаалалтын таһагууд гэр дээрэн социальна туһаламжа үзүүлхэ нүүдэл бригаданууд байгуулагдаха.

1999 оной сентябриин 20-һоо 30 хүрэтэр наһажаал зоние эмнэлгын эмхи зургаануудта, байшан-интернатуудта диспансерэй бүридхэлдэ абалгын 10 хоног эмхидхэхээр хараалагдана. Ерэхэ оной март, май, август, октябрь харануудта Буряад ороной Элүүрые хамгаалгын министрство наһажаал зоний бээе үзүүлхын тула «нээмэл үүдэнэй үдэрнүүдые» үнгэргэхэ.

Соёлой министрство искусствын шэлдэг бэлигтэй-шүүлэй, соёлой нуралсалай эмхи зургаануудай оюутанай буян үйлдэлгын концертнүүды наһажаал зоний жэлэй туршада эмхидхэхэ.

Ажалша коллективүүдтэ наһажаал зоние хүндэлгын хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэхэ. Наһажаал зоний уласхоорондын жэлые бэлэдхэлгын болон үнгэргэлгын талаар комиссионууды нотаг нотагта байгуулаха гэжэ хотонууд, аймагуудай захиргаанай толгойлогшонорто даалгагдаа.

Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

«УДЭР БҮРИЙН ДАЯАН БИСАЛГАЛАЙ УНШАЛГА» ТУХАЙ ТИНЛЭЙ БАГШЫН ТАЙЛБАР

ЛАМРИМ

МҮНХЭ БУСА, ҮХЭХЭ ТУХАЙ

Мүнхэ буса, үхэхэ тухай дэлгэрэнги тодорхой хөөрөлдөө хээ нэмди. Үхэл ерэхэ, хойто наһан бни гэжэ бодолгого болоходоо: «Үхэлдэ, хойто наһандаа бэлдэхэ ёһотойб», - гэжэ ойлгохот. Жэсээлэн хэлбэл, ямар нэгэ хотогоо та хэзээ нэгэтэ гаража ошохо ёһотой аад, ябаха сагтнай тодорхой бэшэ. Сагаа мэдэхгүй, магад, гэнтэшье ябашаха байһан тула аяндаа бэлдэжэ эхилдэг гэшээт. Харгытнай холо байжа болохо. Тинмэхээ хоёр зүйл бэлдэхэл хэшт. Нэгэдэхээр, замай хүнэр, аюулай байшоо наа, танине хамгаалха, танда туһалха харгын хани хэрэгтэй. Хоёрдохоор, аянай холын, удаанай байбал, ажамидархын тула мүнгэн, хубсаһан, эдэс хоол хэрэгтэй. Эдэ бүгэдые гүйсэд бэлдэе наа, замдаа маргалта айлтагүй гарахат. Заахан үхибүүныше һайн нүхэртэй наа, харгыдаа ядалдахагүй. Зүгөөр хэды шадалтай шамбайшые наа, ханигүй хүн харгыда гансаараа халтадтаа ядалдашаха. Замын аюулайныше байжа магад. Би юрын манай ажабайдал тухай эцдэ хэлэнэм.

Харин бидэнэр бултанай хэзээ нэгэтэ нэгэ түрэлһөө нүгөө түрэлдэ заабол мордохо баатай бологдохо холын аян зам тухай хэлэнэм. Энэ наһандаа богони, уташые, хүнгэн, хүндэшые - элдэб ондоо

аянуудта гарадагбди, зүгөөр энэ наһанһаа хойто наһанда мордохо аян одоошые аюулай байжа болохо, энэ замданнай тон шадалтай хани, хамгаалгша хэрэгтэй. Нэрлэбэл, Бурхан, Ном, Бурсан хубарагууд - ондоогоор хубарагуудай шуулган (Будда, Дхарма, Сангха) гэхэ гү, али Гурбан Эрдэни мүн болоно. Бурхан багша бидэнине тон хэээр энэржэ, маңда туһалха али бүхы арга боломжотой. Боро юрьбэнэй ажабайдалдашые аюулай замда мнл шадалтай хүнине бэшэ, харин энэрхы, хайрлахы сэдхэхэлтэй хүнине хани болгохо дуратай байдагта. Тинмэ хүн одоол найдамтай хани болодог шуу. Энэрлэгүй хүн танине аюулай газарта хамгаалхын орондо алажархиха бээ даа. Тинмэхээ танине хамгаалдаг хүнэй шагнаруудынь тон шухала бшуу.

БУРХАН БАГША БОЛБОЛ БИДЭНЭРТЭ АБАРАЛ ЭРИХЭЭР ЭГЭЭЛ НАЙДАМТАЙ ХАМГААЛАГША ЮУНДЭ БОЛОНО? Тэрэ туйлай ехэ нигүүлсэхэлтэй Бодисада байха үсдөө Бурхан багша хүнүүдые абархын гү, али туһалхын тула оло дахин бээ үргэлһэн байдаг. Жэсээш, тинмэ нэгэ үедэ нэгэ нотагта тон үлэн байдал, эдэ зоболон болобо. Тинхэдэнь Бурхан багша хүнүүдые туража үхэхэлһөө абархын тула асарн томо заһан боложо хубилаад, хүнүүдые өөрынгоо бэсын мяхаар хооллуулаа һэн. Тинхэдэ энэ ябадалаа нигэжэ зориулаа: «Мүнөө хэһэн энэ

буянгай ашаар хамаг амитаңда туһа хүргэхын тула ерээдүйдэ Бурхан боложо түрэхэ арга шадалтай болоһуу гэжэ буянгаа зориулааб». Хамаг амитаңда туһа хүргэхын тула тэрэ оло дахин бээ үргэлһэн байца. Энэ ушар Бурхан багшын хамаг амитанине туйлай ехээр нигүүлсэхэдэгые тодоор харуулна бшуу. Одоол энэ шагнарынь Бурхан багыше Абарал болгожо абахаар эгээл найдамтай орон болгоно бшуу. Абарал болгожо абахын үшөө нэгэ шалтаг гэбэл, Бурхан багша туһалхын тула али бүхы арга боломжонуудтай бшуу. Тини Бурхан багшын Абарал болгожо абахаар эди найдамтай орон боложо тодорһон хадань, Ном болон Бурсан хубарагууд мүн лэ Абаралай орон болоно.

Өөрынгоо талаһаа, Бурхан багшын хамаг амитаң тээшэ хандажа, бүгэдэндэ Абарал үршөөхэ хүсэлтэй байтар зарим амитаң Абаралда хүртэнэгүй. Юундэ?

Дүүрэн тухэлтэй болоод байхандаа, нара али нэгэ тээ дүрсээ толилохо гэжэ һанадаггүй. Зүгөөр имагтал сэрбэр уһанай шорууда харын дүрсэ толилогдожо, харагдадаг - энэ ушар харын шагнараа бэшэ, харин уһанай шагнараа дуудыдаа ха юм. Тэрэнэлэн Бурхан багша хамаг амитаңда Абарал үршөөхэ хүсэлтэй байжа, хамаг амитаң тээшэ хандан эрьбэд байтаг. Зүгөөр имагтал ооһэдөө Бурхан тээшэ эрьбэн, Бурханда этигэлһэн лэ

хүнүүд Бурханай адиста хүртэдэг бшуу.

Тинмэхээ Абаралай Этигэл ябуулаха бүтээл болбол энэ наһанай болон бардогой (загуурдин) гол бүтээлүүдэй нэгэн гэжэ ханажа ябаха уялгатайбди. Хэрбээ загуррида байгаад, Абаралда тон хүсэлтэйгөөр этигэжэ, Этигэлые тон хүсэлтэйгөөр ябуулаа наа, энэ ябадал танда заатагүй туһалха. Загууррида танда элдэбын аймшагтай, муухай юумэн үзэгдэжэ магад, тини энэ үедэ Абаралай этигэл ябуулангүй, эдэ үзэгдэлүүдһээ тэрбэдэхэ гэжэ туршаа наа, тэрбэдһээ холодожо яаше шадахагүйт.

Богдо Атиша Ном дэлгэрүүлхээс Түбэдтэ ермэсээрэ Абаралай Этигэл абалгада гол анхарал хандуудаг һэн. Энэдхэгтэ, Түбэдтэ тэрэ хоёрдохи Бурхан багша гэжэ суурхадаг юм. Таршин бүтээл туршаа дээгүүр хургаал заабари угһат гэжэ гуйхадань, Абаралай Этигэлтэй бологты гэжэ шууд айлададаг һэн. Тини Түбэдтэ Атишые Этигэлтэй багша гэжэ түрэлдэг болоһон байна.

Юрын хүн байха зуураа эцдэ, Буряадта, мүн Тувада, Хальмагта Бурханай Ном һэрэгэхэ ябадалда туһа хүргэхын тула би агуу багшанарай жэсээс даганаб. Тинмэхээ хургаалануудаа эхилахэдэ, би Абаралай Этигэл абаха бүтээлэй шухала байһанине ходоодо онсолдогби. Абаралай Этигэл абаха тухай дээрэ дээрһээ ото дайтжа эхилдэг болобо гэжэ

нам тухай һаңана бэшэ аабзат? Ерээдүйдэ, магадгүй, намайшые гацсал Абаралай Этигэл үгэдэ, тэрэһнээ бэшэ ондоо юумэ үгэдэггүй, Абаралай, Этигэлтэй багша гэжэ нэрлэдэг болохо аалам? Этигэл ябуулаха бүтээлһээ ондоо хургаалануудые эхилэн һүзгэлэгшэдэ үгэнэгүй гэхэшээлэн, зарим тэды шүүмжэлһэн хэбэртэйгээр Атишые Түбэдтэ мүн лэ Этигэлтэй багша гэжэ нэрлэдэг байгаа гүб даа.

Тэрэ үедэ тарни, сагаан бөөгэй шэди тухай хургаалануудые үгэдэг бусад олон багшанар Энэдхэгһээ ерэдэг байжа, нимэ хургаалануудые абаһандаа хүнүүд түргэн шууд гэгээрэхэдэ гэжэ ехэ урматы байдаг болой.

Мянгаадаар зоние суглуулжа, тон дээдын бүтээлүүд тухай хөөржэ, элдэб ван, дамжуулануудые, таршин ороо заабариныудые, онсо тухай вангуудые хүртөөжэ, жэл үнгэрхэдэ тинмэ-тинмэ үрэ дүнгүүдые, шэдинүүдые туйлажа, Бурханай боди хотогто шууд хүрэхэт гэжэ найдуулан хэлэжэ би огтошые яданагүйб, нимэ юумэн хүндэ бэшэ. Тээд энэ мэтэшээлэн хүнүүдые дэмэ хүхээгээд, агаарта дэгдэхүүлэи, «нидхүүхэлш» тон амар, харин газарта лаб тулгатайгаар, бата найдамтайгаар хуулахань тон хэсүү юм.

Б.ДОНДОКОВОЙ англи хэлэнһээ аман үгөөр ородто оршууланые Н.БАДМАРИНЧИНОВ буряадшалаа.

РИМБҮҮШЭ БАГША БАЯР ХҮРГЭБЭ

Декабрийн 3-да, буряад нарын 15-да, Дээдэ-Онгостойдо Дуйнхор дугаңда Еши Лодой римбүүшэ Сагаан Дара Эхын Цэваан «Арья-Баала» нэгэдэлэй гэнүүдтэ зориулан табна. Цэваан наһа утадхалгын буян, адис үршөөдэг юм. Ушарын гэбэл, «Арья-Баала» нэгэдэлэйхид римбүүшэ багшын сентябрь нарын хуушаар хүндэ операцн хүүдэлһэнэй һүүлээр декабрийн 3 хүрэгэр Сагаан Дара Эхын, Ногоон Дара Эхын магтаалуудые, Отошо бурханай таршинуудые аһага багшынгаа түргэнөөр эдэгэхын түлөө Дуйнхор дугаңда, «Арья-Баала» нэгэдэлэй байра соо үдэр, хүни таһалгарягүй уншаһан байна. Цэваанай эхилжын урда тээ шабинарын римбүүшэ багшадаа Маңдал үргэбэ. Удаань Еши Лодой римбүүшэ нэгэдэлэй гэнүүдтэ һанаагаа зобожо, түргэнөөр эдэгэхын түлөө хоёр нара соо ном уншаһанай түлөө үлэн зүрхэнэй баяр хүргөөд, Сагаан Дара Эхын Цэваан танда зориулааб гэжэ хэлэе һэн. Мүнөө римбүүшэ багшын бэе ямаршыегүй һайн, заһаржа байна.

«ЛАМА ЧОДБА» — БАГШАДАА ҮРГЭЛ ХЭХЭ БҮТЭЭЛ

Далай ламын шагнамай түлоолгитэ Джампа Тинлэй декабрийн 3-да Улаан-Үдэдэһэнэй морилоод, Гагаринай гудамжаар Буряадай универитетдэй Зүүн зүгэй факультетдэй байһан соо лекциүүдые уншаба. Түрүүшын хоёр үдэрэй туршада Тинлэй багша Түбэдэй гэгээн багшанарай нэгэн, Жамьян Шаддын хоёрдохой хубилгаанай зохоһон. «Үүн ухаанай хургаалануудай эрдэниин эрхи» («Драгоценное ожерелье философских учений») гэгэн гариагтай, байгша ондо Нивалтан дасанай шагнамай дээдэ хургуудын зүһөө Улаан-Үдэдэ хэблэгдэлһэн ном тухай тайлбарн үгөө. Удаахи хоёр үдэрэй туршада Тинлэй багша Улаан-Үдэдэхи шабинарайнгаа гуйлтаар түбдөөр «Лама Чодба», эгэдхэгэр «Гуру нуджа» гэгэн нэртэй шюуса таршин номой дамжуулга үршөөгөө. Дамжуулгада жэргэлһэн хүнүүд, урда тээшэ Ямандагын ван абаһан байбал, шюуса энэ номые уншаха эрхэтэй болодог юм. Гэбэшые Ямандагын ван абаһан хүнүүд шюуса энэ номой тайлбарн шалгаханда, тэрэн тэдэнэй саһандаа ябуулаха Бурханай Номой бүтээлдэ тон хүсэлтэй ариһан адис боложо, сэдхэхэдэнь нигэжэ бшуу. Хожом тэдэнэр шюуса таршин, жэсээш, Ямандагын ванда хүртэхэдөө «Лама Чодбын» ном ооһэдөө уншаха эрхэтэй болохо юм.

«Лама Чодба» болбо лам багшага шүтэлтэ, лам багшадаа үргэл тахил барига гэгэн удхатай юм. «Богди мүрэн эхин гэгэбэ, али бүхы һайн һайханине үршөөдэг энэрэл түгэс минин багшада этигэл шүтэхэ ябадал мүн», - гэжэ Богдо Зонхобо айладаһан байна.

«Лама Чодба» Бурхан шагнамай хоморой шухал эрдэниинүүдэй нэгэн болоно гэжэ Тинлэй багша хэлээ. Тинмэхээ энэ ном уншадаг болохо гэгээн хүнэй урда олон түрэлүүдэйһнээ хуряһан онсо буянай үрэ дүн болодог байха юм.

Гайхамнаг эрдэниэтэ энэ номой бүтээлые зохоһодоо, Богдо Зонхобо Бурхан шагнамай судар, таршин, Энэдхэгтэй Агуу шэдитэ мэргэшүүдэ - махасидхануудай багшага шүтэхэ хамаг бүтээлүүдые эрхимэлэн согсолһон байна. Согсолһон саһаа 600 зуугаад жэл үнэрбэшые, энэ номой адис эрхим хүсэлтэй байһан заңдаа. Гэбэшые энэ бүтээлэй эхин изагуурын уг дамжаһан уга шугамаар Бурхан багшада, богони шугамаар Манжушри бурханда үгэжэ хүрэдэг байха юм.

«Лама Чодбые» бүтээхэ гэжэ шиндэлһэн хүн, шюуса таршин бүхы бүтээлүүдэйхидэ адлар, тон түрүүн бээ гэгэн орхихо, хоёрдохоор, энэрхы боди сэдхэл үйлэдэхэ, гурбадахаяр, хогоосон шагнамай удхые ойлгохо ёһотой юм. «Лама Чодба» соо Бурханай Номой хамаг бүтээлүүд оруулагданхай. Жэсээш, Сундын (Гухы-Самджен), Дэмчигэй (Чакрасамварын), Доржо Жигжидэй (Ямандагын) гэхэ эргын дээдэ таршин (Маха-Аншу-Гара-Йога-Тантрын), үргэл үгэлһээ хэлгын, һунажа мэргэлһэн

Махамудрын, 7-лонын 6 йогын бүтээлүүдэ гэхэ мэтэ болоно.

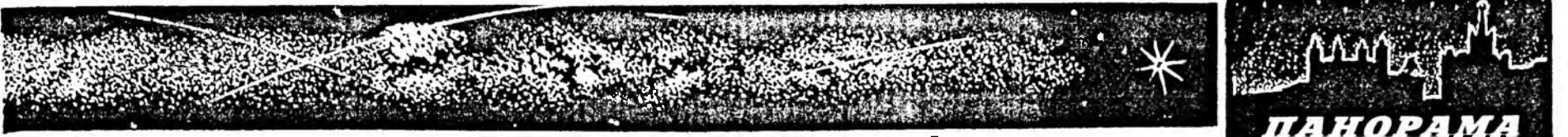
«Лама Чодбын» бүтээлэй мүнөө байдаг согсолборине 2-дугаар Банһан Эрдэни зохоһон түүхэтэй. Тинмэхээ Далай лама, Банһан Эрдэни энэ бүтээлэй шугамые барин айладаһна гол багшанар болоно.

«Лама Чодбын» дамжуулгада хүртэлһэн хүнүүд Соглодые хураха эрхэтэй болодог.

Энэ номой бүтээл хэжэ эхилэхэдэ, өөрынгоо «би» гэдэгтэй хогоосон тухай бисалага хэрэгтэй. Тинхэдэ өөрыгоо Ямандага гэжэ бисалага. Ямандага мүн лэ удхаараа хогоосон бшуу. Тини өөрыгоо бодото удхагүй хогоосон Ямандага бурханби гэжэ бисалагадаа, досоотнай хогоосон шагнамай гэгээн гэрэл амаранлы жаргалтай нилэжэ, эрэстэнь нимэ бисалаг бүтээл хэдэг хүн зоболон гашуудалта энэ оршолонһоо тонилжа. Бурханай боди хотог олодог байха юм.

Декабрийн 7-до Тинлэй багша Буряадай өнөр болон баледэй театр соо дүүртэр сугларһан зондо Сагаан Дара Эхын адис хүртөөгөө.

Энэ ерэхэдэ, Тинлэй багша Буряадай 1-дэхи үндэлһэн лицей-интернатда, Иналгын дасанай дээдэ хургуудта уулажлануудые хээ. Декабрийн 9-дэ Далай-ламын шагнамай түлоолгитэ самоледоор Москвагаа бусла. ДАНЗАН-ДОНДОБ «Арья-Баала» нэгэдэлэй эдэбхитэй.

ПАНОРАМА

Бурхан шажан хаана-хаанагүй дэлгэржэ, шотаг бүридэ субарга шодон бүтэжэ байна. Сагай хэды хатуу хүндэшье наа, хүн зон баян, буянай хэрэг бүтэсэтэй гэхэдэ алдуу болохогүй. Эдлин уужам Ивалга шотаг дасангай, дугангай, урданайнгаа ёно заншал алдаагүй, үргэмжэтэй баян шотаг гэшэ.

Улаан-Үдэһөө 15 модоной газарта, Хяагтын үргэн харгыһаа холо бэшэхэнэ субарга мүндэлбэ. Энэ газарта хаанта засагай үедэ субарга байһан юм. Мүнөө «Бадма Сэсэг» гэжэ нэрэтэй субарга бүтэбэ гэшэ. Үндэрынш 9 метр, хайша хайшаа 5-5 метр болодог. Энэ субаргыг шотагай хүбүүн, ураг гартай, үнэн сэхэ сэдхэлтэй, ондоо олон юумэ бодохогүй, нарин нягта Сергей Напзалов хоёр жэл соо бүтээгээ. Аэропортын баруун-урда Бурхан багшын субарга хоёр жэлэй саана бүтээгээ нэн. 15-дахи километрэй урда Алтан-Мандал гэжэ үргэмжэтэй уула бии, тэндэ 2-дохи субарга бүтээгээ. Мүнөө жэл «Бадма Сэсэг» гэжэ субарга бүтэбэ гэшэ. Энэ гурбан субарга Сергей Напзалов ураг гараа гаргажа, нарин нягтаар угалза хээгээр гоёожо, хүн зоноо баясуулжа, буян хэжэ бүтээбэ гэшэ.

«Бадма Сэсэг» субаргада адли иимэ субарга манай Буряад орон соо үгы гээ наа буруу болохогүй байха.

Энэ жэлэй ноябрын 4-дэ гарагай 4-дэ Ивалгын дасанай лама санаартан, ехэ зиндаата түбэд багшанар, Ивалгын дасанай соржо Санжай-Жаб ламхай ержэ, субаргын арамнай бүтээгээ.

Үдэрэй 2 сагнаа хүн зон олоор сугларжа эхилээ бэлэй. Улаан-

ДООДО-ИВАЛГАДА СУБАРГА МҮНДЭЛБЭ

хүргэһэн хүнүүдтэ найниие хүсэнэб.

*Энэ хатуу сагыг мэндэ гаталжа,
Үбшэн зоболонго гайрагангүй,
Энхэ элүүр зангаа,
Эбтэй зөтэй, амгалан хайн,
Олон олон жэлдэ огон шэнги яларжа,
Ошон шэнги сасаржа,
Ута наһа наһалжа, угаан жаргал эдлэжэ,
Амар мэндэ хуугыт гаа.
Цырен-Доржо ЦЫДЕНОВ,
Ивалгын аймагай Оронго нютагай бурхан шажанай бүлгэмэй түрүүлэгшэ, ажалай ветеран.*

Үдэһөө олон айлшад ерээ. «Хараасгай» журналай ахмад редактор, ураг зохболош Ц-Ж.А.Жимбиев, шотагай хүбүүн, биологийн эрдэмэй доктор, Улаан-Үдэдэ хуудаг ивалгынхидай эблэлэй түрүүлэгшэ Бимба Батомункуевич Напзалов, Арадай Хуралай депутат Цыденжан Бимбаевич Батув, «Правда Бурятии» газетын журналист Чингис Доржиевич Гомбон, Улаан-Үдын горсоветэй түрүүлэгшэ Бимба Цыденнович Дымбрылов, журналистнууд арамнайда ерээ.

Ивалгын аймагай захиргаан, Улаан-Үдэдэ хуудаг ивалгынхидай «Янгаажан» эблэл, Улаан-Үдын «Хараасгай» журналай редакци, Доодо-Ивалгын сомонхой зүблэл, шотагай хүн зон мүнэгэ алтаар, бэшэшье эдлэб юумээр үргэл хандиб оруулаа. Бидэ, Оронго шотагайхид, 100 түхэриг үргөө нэмди.

Саһан ороһоншье наа, энэ үдэр нараатай дулаан байжа, хүн зон олоор сугларжа, гоё хайхан байгаа. Ламбагайнар уншалгаяа дүүргэжэ, гурба дахин субаргаяа тойрожо горлолжо, хүн бүхэн амгалан хайн байхын түлөө залбаржа, даллага дажанһаа хүртэжэ, баяртай хүхиюутэй, наһанан наһанан дүүржэ, сэдхэл дүүрэн боложо, гэр гэртээ бусгаа бэлэйбди.

Жэл бүхэндэ энэ субаргадаа ержэ, мүргэжэ, тахижа байхабди гэжэ хэлсээбди. Энэ ехэ буянай хэрэгтэ туһа

АРБАН ТАБАН БУРХАНАЙ МАГТААЛ

Амитан бүгэдэн оройн шэмэг бологсон,	эрхэтэгшэн Дайсан бүхэни, омог
Ирагуу сайхан Номуун хагаан алдартай,	бүхэни дарагсан Нигуусын эзэн Ошор - Баанидаа мүргэмэй.
Судар тарниин шажан бүхэни баригша	Баруун мотороо эрхи дамаари ба
Гэтэлгэгшэ Богдо Зонхободоо мүргэмэй.	Зүгүүн мотороо габала, жада, сэлмэ бээр
Тэгүүншэлэн ергэсэдүүн бэстэй,	Дайсан тодхор бүхэни тогоосон тоборог болгогсон
Түгэс хамаг Номуун алдар гэгээнтэй,	Зургаан моторто Гомбо Махагадаа мүргэмэй.
Тогоологсон Шигэмэни шам доро	Арбан найман аюус тамыг сахигша,
Тодосхогсон санал эсэр мүргэмэй.	Амитан бүхэнэй буян хилэнсэгы илгагша,
Бадмарагын улаһаан; тагаан үнгэтэй	Аяа ехэ гэгээн тала баригсан, Аягуумшагта Эрлиг хаандаа мүргэмэй.
Мотор дагаан эрдэниин хонхо баригсан,	Хорхой могой хударгалан мордогсон,
Үхэл үгы наһанай шэди үгэгшэ	Хула халзан луусэсэи хүлигэгэсэн,
Юһэн ехэ Аюшадаа мүргэмэй.	Хоромхон загуураа гурбан юртэмсые эрьгэшэ
Сасалал үгы юрөөлын хүсэн түгэсэгсэн,	Хүсэн ехэтэ Үхин тэнгэридээ мүргэмэй.
Гайхамшагта Сухабаадини орондо	Эншэһы, мэшэһы шарайтай,
Бодисадванаруун шугуулганай дунда сагуугсан	Эгэшэгтэ ошор Номуун зарантай
Ударцагша Абида бурхандаа мүргэмэй.	Эгээ нэгтэ хэшэгсээ үгэгшэ
Хуби түгэс Дүшэд дахин орондо	Эдүүн хагаан Бисман тэнгэридээ мүргэмэй.
Номуун баясхаланта тарьяалангын эмэнэ	Энэ мэтэ залибарагсанай хүсэн эсэр
Сэсэгсээ мүндэлэжэ	Шатан эрдэни үни удагаан дэлгэрэгээд,
Этигэл Майдариин гэгээн танаа мүргэмэй.	Амитан бүхэн амар жаргал эдлэжэ,
Амитан бүхэнөө энэрхы бээр тахигдагсан,	Эсэс түргэһаа Бурхан болохо болтогой.
Гурбан харын үбшэн бүхэни арилгагсан	
Бицарьяа гэрэлтэ Отошо Бурхандаа мүргэмэй.	
Шагжаа хиигээд түгэс мянган мотортой,	Дүрбэн мүртэ шүлэг бүхэнэй хүүлээр гурба гурба дахин Ум Маани Бадмээ Хум гэлэн Арьяа-Баалынгаа зүрхэн тарни дабтаха.
Убадис хиигээд тэргүүн эсэн залагсан	96 наһатай Жамьянова Лубсан Цырен-Дулма Чимитовна элүүр энхэ, хүл дээрээ хүнгэн сартуун, амгалан тайбан
Амитан бүхэни нигүүлсэхы сэдхэлтэй	Удлыгөө голдо, Хориин аймагай Удиск тосхойдоо арад зонойнгоо дунда, аха дүүнээрээрээ, аша гуша, дүшэнэртэйгөө буряад заншалаараа харилсажа, Бурханайнгаа дуунуудые дуулажа, 8 наһатайдаа монгол ном заалгажа, сахил хүртөөд, Мэгзэм, маания, Бурханайнгаа номуудые уншажа үдэр бүри нуудаг юм.
Арбан нэгэн нигууртадаа мүргэмэй.	Буряадайнгаа шэнэ жэл - Сагаалгание угтуулангаа үшөө олон олон жэлдэ амгалан мэндэ нуухыень юрөөгөөд, уншажа байдаг Бурхануудай магтаалуудые «Буряад үнэн» газетэдээ толилхыетнай хүсэнэб.
Эмэнэ зүгүүн Будалангуун орондо	Уншажа үгэхэдэнь бэшэжэ абааб.
Эрдэнитэдэ сагаан Номуун агын доторто	
Эдлэб зүйлын бүжэг эсэр сагуугсан	
Хорин нэгэн Дара Эхэдээ мүргэмэй.	
Гушан дүрбэн мотор эсэн дэлгэгсэн,	
Арбан зургаан үльмы дэгээн гэшхэгсэн,	
Аяа гайхамшагта хэмээн нэрлэгдэгшэ	
Адистидтэ Ямандагадаа мүргэмэй.	
Умара зүгүүн жингалингийн орондо	
Хамаг Номуун эсэн болон	Владимир ЦЫДЕНДАМБАЕВ, пенсионер.

БУДДЫН ШАЖАНАЙ НЭРЭ ТОМЬЁОНУУД

Галдан - имеющий судьбу, благословенный. Энэ түбэд үгэ буряад хүнэй нэрэ болодог. Мүн эрхим мори энсэгээр тэмдэглэгдэдэг, жэшээнь: мориин галданаа унаха.

Галдан (Галдан - нампар - чамбаланиг; монголоор: Түгэс баясхаланта; монастырь к востоку от Ахасы на горе Дрогри. Ламын шажание үндэхэлхэн Зонхобо багша наса хотогоо 30 модо зүүн тээшээ оршодог энэ хийдые хадын хэрэмэй маягтайгаар 1409 ондо байгуулан юм. Зонхобын нүпэлэһиний Түшэд орондо ошоһон, харин шарлайнь таиғданан Сэрдон-чхенмо гэжэ нэрэтэй субарга тус хийдэй гол шүтөөн болонхой. Энэ хийдэй шэрээтэ гялава («налагша») гэлэн хэргэмдэ хүртэдэг. Содном-Жамса (Гэндэндуб) гэдэг гурбадугаар гялава 1578 ондо эгээл түрүүлэн «Далай-лама» гэлэн солодо хүртэһэн. Монголой Алтан хаан тэрэнше олгоһон юм.

Галдан хийдтэ олгогдоһон буддын шажанай эрдэмэй нэрэ зэргэнүүд Монгол болон Буряад орондо үндэрөөр сэгнэгдэдэг байһан. Энэ хийд цанид дасантай. Галдан хийдэй шэрээтэ ондоогоор «алтан хуудалта» (түбэдөөр: Галдан сэрти) гэжэ нэрлэгдэдэг. Юундэб гэхэдэ, Зонхобын хэрэгые залгамжалһан Содном-Жамсада алтан шэрээ хэгдэһэн байгаа бшуу.

Галдан-Бошогто - джунгарский хан, правивший с 1670 по 1696 г. Тэрэ 20 жэл наса хотодо нуужа, хубарагнаа дээдэ зиндаатай эрдэмтэ лама болотороо ургһан байна. Гэбэшье ойрадай Селге хаанай алуулхада, санаартанайнгаа ажал орхижо, Баруун Монголоо бусажа, хаан шэрээдэ нууһан юм. Галдан хаан Манжийн түрмхэйшүүлтэй, тэдэнэй союзнигууд болоһон Халхын баяшуулай олон дахин дайладалһан, монголшуудай эрхэ сүлөө болон бээс даанхай байдалые аршалхые оролдоһон

бэлэй. Гэбэшье Зүүн гарай (Джунгарийн) гүрэн эсэсэй эсэстэ тэдэ манжанарта иаагдаһан (1757-58 онуудта), Бошогто хаанай хэһэн дайнай үедэ («Бошогто хаанай буһал-гаанда») Монголой эдлэб отогой зон Буряад орондо зугалан ержэ, хожомынь буряад үндэхэлхэнэй нэгэ хубинь болоһон юм.

Галдан-Түшэдэй орон - небезная область Галдан (Гадан), Тушита, рай, где пребывают небожители во главе с грядущим буддой Майтреей. Энэ болбол сайн сагай мянган бурхадай оршодог Галдан Түшэдэй (Гандан Дүшэдэй) орон гэшэ. Будда багша эндэ байһанаа, ерээдүүн будда болоһон гэжэ үмдэжэ ябаһан малгайгаа Майдари бурханда үмдэхүүлээд, Газарта буужа, Будда болоһон. Махаянын хургаалаар, Дүшэдэй орондо бурхад 4000 жэл наһадаг, харин тэндэхи үдэр газар дэлхэйн хүнэй 400 жэлтэй адли гэдэг.

А.ШАГДАРОВ.

предложением выдвинуть на эту должность Егорова, ссылаясь на то, что Евгений Матвеевич из многолетней дружной семьи, из рода с большими заслугами. Это замечание и мпонирило

деловые, организаторские способности, вскоре выдвинули на должность зам. председателя Советского райисполкома. В 1986 году Егоров был избран председателем Советского райисполкома. В должности председателя РИКа-мэра

венного и муниципального имущества; по переходу экономики республики на рыночные отношения.

В конце 1994 года он возглавил региональный центр приватизации, стал заниматься развитием

при Президенте Республики Бурятия. Избирался депутатом горсовета, Верховного Совета РБ. Ему присущи высокое чувство ответственности, принципиальность, требовательность в решении проблем народа.

КОНГРЕСС БУРЯТСКОГО НАРОДА: ПЕРВЫЕ ИТОГИ И ПЛАНЫ НА БУДУЩЕЕ

ЛИДЕР КОНГРЕССА

Е.М.Егоров, которому в 1999 году исполняется 50 лет, крупный хозяйственник и энергичный общественный деятель, по праву вошедший в группу лидеров бурятского национального движения. На Всебурятском съезде единогласно он был избран Президентом Конгресса Бурятского народа.

Прошло более 2-х лет со времени возникновения Конгресса бурятского народа и избрания президентом Евгения Матвеевича Егорова. Срок сравнительно небольшой. Но уже сделано немало дел КБН под руководством Е.М.Егорова. Прежде чем сообщить о некоторых итогах деятельности КБН, сначала остановимся вкратце на жизненном пути и служебной деятельности Евгения Матвеевича.

Евгений Матвеевич родом с легендарного острова Ольхон, вошедшего в бурятские легенды как прародина хори-бурят, известного в летописях как остров Ойхон. Род Егоровых древний, знатный. Из этого рода вышли достойные уважения люди, просветители, просвещенцы, общественные деятели. Буряты при избрании своих зайсанов, тайшей придавали большое значение родословной, получив подробную информацию о близких и предках, представителях рода, выбирали своих лидеров. «Угсайнтай хүн гүй?» (хорош ли его род, из какой семьи, какая родова) - этот вопрос волновал народ. Когда на II Всебурятском съезде стоял вопрос об избрании президента-лидера Конгресса бурятского народа, выступил Ц.Д.Жалсанов, председатель Совета бурятских землячеств с

Имена Цыбена Жамцарано, Элбэк-Доржо Ринчино, Михаила Богданова, Даши Сампилона, Базара Барадина... широко известны бурят-монгольскому народу. Они стояли во главе национального движения нашего народа в начале XX века, отстаивая его права и свободу, многовековую его культуру, национальные традиции, религиозные обычаи и обряды. Умелыми и неординарными позитивными действиями, гибкой и непреклонной логикой борьбы за национальную честь бурят-монголов, за сближение и единение их с монгольским миром, за сохранение традиционной национальной письменности - классического монгольского (вертикального) письма завоевали они всенародную поддержку и высочайший авторитет как истинные лидеры нации.

Их эпоху отделяют от нас десятилетия, насыщенные крайне противоречивыми событиями в жизни бурятского народа. В период тоталитаризма по существу в загоне было бурят-монгольское национальное движение. Оно находилось под строжайшим контролем правящей партии и репрессивных органов. В годы тоталитарного режима мы потеряли величайшее свое наследие - монгольскую письменность, объединявшую все монгольские народы. Репрессированы были зажиточные слои общества, настоящие труженики, являвшиеся движущей силой хозяйственного развития бурятского общества. Были разрушены до основания дацаны и дуганы, репрессированы ламы, составлявшие значительную часть интеллектуального наследия народа. В 1937 году БМАССР потеряла половину населения и половину территорий, в 1958 году - свое исконное название «Бурят-Монголия». Была репрессирована вся духовная интеллигенция с восточным, т.е. буддийским образованием, оказалась в тюрьмах и на каторге в лагерях почти вся творческая и научная интеллигенция бурятского народа, многие из них расстреляны.

Последствия всех этих разрушительных, бесчеловечных акций тоталитарного режима «казарменного» социализма до сих пор ощущаем. Эра перестройки, начавшаяся с

делегатам съезда. Наряду с другими достоинствами кандидата, сыграло известную роль в избрании Е.М.Егорова лидером национального движения - Президентом КБН.

Евгений Егоров в 1971 году окончил технологический институт в Улан-Удэ, после его окончания работал прорабом Иволгинского комбината ЖКХ. В 1973-1982гг. трудился на кафедре «Архитектура и строительные конструкции» ВСТИ, читал лекции и вел семинарские занятия. В 1982 году был рекомендован на партийную работу в аппарат Советского райкома КПСС г.Улан-Удэ. Учитывая его

района трудился до 1991 года. Работая руководителем Советского района, Е.М.Егоров провел большую работу по обустройству района. Развернуто было в значительных масштабах строительство жилья, объектов культуры и медицины, школ и детских учреждений.

В 1991 году Е.М.Егоров был назначен на должность председателя Госкомитета по управлению имуществом РБ, утвержден зам. председателя Совета Министров Республики Бурятия. Находясь на ответственных должностях в Совмине, Егоров провел в РБ весьма трудоемкую работу по приватизации государст-

венного и муниципального имущества; по переходу экономики республики на рыночные отношения. В конце 1994 года он возглавил региональный центр приватизации, стал заниматься развитием

конца 80-х годов по инициативе М.С.Горбачева, положила начало демократическим преобразованиям во всех сферах нашей жизни. Положила начало разрыванию бурятского национального движения на современном этапе. Цели и задачи этого движения были четко очерчены в 1991 году Всебурятским съездом по консолидации и духовному возрождению нации и в 1996 году Вторым Всебурятским съездом. Ныне сравнительно активно действуют две общенациональные организации - ВАРК (Всебурятская ассоциация по развитию культуры) и КБН (Конгресс бурятского народа). Название ВАРК четко очерчивает ее задачи, т.е. эта ассоциация занимается вопросами возрождения традиционной культуры, организации культурно-просветительных мероприятий. Со времени своего возникновения, с 1991 года, ВАРК (руководители Дашанима Дугаров, Бато Баяртуев), безусловно, сыграла важную роль в возрождении многовековой бурят-монгольской культуры, но она, действуя в рамках устава, занимаясь проблемами культуры, не ставила широких задач консолидации и духовного возрождения, общественно-политического возрождения нации. Поэтому Второй Всебурятский съезд в 1996 году объявил о создании Конгресса бурятского народа (КБН), призванного авторитетно выступать от имени всего бурятского народа, от имени сородичей, проживающих в различных регионах Сибири, России и всего мира. Организации по типу действовавшего в 20-х годах Бурнацкома, отстаивавшего национальные интересы народа.

Летом 1996 года на съезде был избран Совет КБН в количестве 49 человек (23 от РБ, по 11 от соседних областей и округов, 4 от других регионов России). Как мы помним, вопрос об избрании Президента Конгресса бурятского народа, по существу лидера национального движения на современном этапе, делегаты обсуждали с исключительной заинтересованностью. Было предложено несколько достойных кандидатов на почетную, весьма ответственную должность. Владимир Бизьяевич Саганов, Геннадий Николаевич Манжуев, Евгений Матвеевич Егоров...

фондового рынка РБ, консалтинговой деятельностью. Является председателем негосударственного пенсионного фонда, членом комиссии по ценным бумагам.

Е.М.Егоров без отрыва от производства в свое время окончил Академию общественных наук (Москва) по специальности «Управление социально-экономическими процессами». Кроме того, окончил несколько лет тому назад курсы менеджеров в городе Атланта (штат Джорджия США).

Е.Егоров - член Совета ВАРКа, член Консультативного совета

О САМОМ КОНГРЕССЕ

Здесь остановимся лишь на отдельных мероприятиях, проведенных за два с лишним года КБН, его Советом во главе с Президентом Е.М.Егоровым.

Члены Конгресса бурятского народа, его Совета принимали деятельное участие в обсуждении и принятии различных правовых, законодательных актов по линии парламента - Народного Хурала РБ. Участвовали в парламентских слушаниях, в частности, в слушаниях по «Концепции государственной национальной политике РБ».

Конгресс пристальное внимание уделял проблемам возрождения традиционной национальной культуры, возрождению духовности бурят. Решая эти задачи, задачи защиты интересов бурятского народа, КБН стремился добиться межнационального согласия в республике. Народы Республики Бурятия живут в центре Азии, между тем они продолжительное время были по существу оторваны от восточной культуры.

Конгресс своими мероприятиями старался приобщить население к традициям буддийского искусства, к культуре народов Центральной Азии, прежде всего к родственной бурятам монгольской культуре.

Стремясь способствовать возрождению традиционной культуры народов Прибайкалья, КБН участвовал в организации различных культурных мероприятий, в частности, в создании фонда реставрации этнографического музея народов Забайкалья, в организации конкурсов народного творчества, песенно-хоровых фестивалей, конкурсов эстрадных коллективов...

В десятилетия тоталитарного режима многовековая история бурят-монгольского народа оказалась искаженной и обезличенной. Одна из задач Совета КБН было возвращение народу исторической правды,

восстановление забытых или полузабытых имен выдающихся деятелей прошлого. По инициативе и при участии членов КБН проводились научные, научно-практические конференции и симпозиумы, посвященные актуальным историческим проблемам, а также жизни и деятельности выдающихся бурятских деятелей. Например, Конгресс совместно с учеными БНЦ провел в 1997 году международный симпозиум «Бурят-монголы накануне XXI века» в котором участвовали ученые Монголии, Японии, США, Канады, Калмыкии... КБН выступил соорганизатором теоретического семинара по вопросам религии с участием корейских специалистов-ученых и религиозных деятелей; семинара по аграрной технологии с участием японских специалистов. КБН принимал активное участие в конференциях и семинарах, посвященных жизни и деятельности таких видных бурят-монгольских деятелей, как Доржо Банзаров, Цыбен Жамцарано, Элбэк-Доржо Ринчино, Санжамитаб Цыбиктаров, Уржин Гармаев... По линии КБН работает теоретический семинар «Бурятия: история и современность».

В связи с 60-летием выхода постановления ЦИК СССР о расчленении единой Бурят-Монголии были организованы выступления ученых, общественных деятелей, юристов в массовых аудиториях, а также по радио и телевидению, в печати. КБН издал книгу «Как исчезла единая Бурят-Монголия». В связи с 40-летием переименования БМАССР в Бурятскую Республику увидела свет работа «Вернуть название «Бурят-Монголия».

При содействии КБН изданы книжки «Через фермерство к национальному возрождению», «300 лет Указу царя Петра I братскому народу» и др.

Следует отметить, что по инициативе Конгресса на собрании общественности, представителей партий и

общественных организаций была принята «Записка о национальных проблемах бурятского народа». Эта записка вместе с другими документами, обосновывающими необходимость реабилитации разделенного, репрессированного бурят-монгольского народа, были направлены в Государственную Думу, Министерство по делам национальностей, Президенту РБ, Народному Хуралу, в региональные организации КБН, в органы самоуправления Агинского и Усть-Ордынского Бурятских автономных округов.

Неоднократно обсуждались вопросы, связанные с сложившейся в религиозном объединении буддистов ситуацией, а также проблема шэнэхэнских бурят. Обсуждались вопросы языка и письменности, вопросы функционирования региональных отделений КБН. Не располагая необходимым фондом финансовых средств, Конгресс старался по мере возможности участвовать в проведении различных общественных мероприятий. Так, в 1996 году КБН выделил пять миллионов (неденоминиров.) рублей на проведение конференции «Современное положение бурятского народа и перспективы его развития», организованной совместно с БИОНОм, собрал вещи на несколько миллионов рублей для телемарафона «Помощь детям». Были выделены суммы на проведение ряда крупных юбилейных и художественно-зрелищных мероприятий, спортивных соревнований (в частности шахматного фестиваля в честь 50-летней шахматной деятельности 10-кратной чемпионки Лубсамы Гармаевой).

В Совет Конгресса бурятского народа постоянно обращаются люди со своими просьбами и предложениями. Одни просят помощи в решении их проблем, а другие, глубоко заинтересованные в улучшении и активизации деятельности Конгресса как Всебурятской общественной

организации, стремятся оказать посильную помощь и поддержку. В ходе обоюдно заинтересованных встреч-бесед принимаются неординарные решения. Так, было принято согласованное решение об открытии воскресной школы бурятского языка в г.Улан-Удэ. При активном участии представителей творческой и научной интеллигенции подготовлена программа мероприятий по уникальной дипломатической миссии - поездке 300 лет назад делегации хори-бурят к царю Петру I.

С лета 1996 года Президентом КБН является Е.М.Егоров, инициативный и авторитетный национальный лидер, пользующийся широкой поддержкой со стороны различных слоев бурятского общества. Обсуждая и решая проблемы консолидации нации и возрождения бурятского этноса, Президент Егоров всегда подчеркивает, что необходимо проявлять уважительное отношение к другим народам, их культуре.

Безусловно, за два года проделана Конгрессом определенная работа. Однако в его деятельности немало упущений. Результаты деятельности КБН могли бы быть более весомыми, если бы финансировалась эта организация, представляющая интересы этнической Бурятии, т.е. не только бурятского населения республики, но и других регионов России и мира. Из-за отсутствия средств многие плановые мероприятия не доводятся до логического конца или не проводятся вовсе. Слабо ведется работа по созданию региональных отделений, по приему новых (индивидуальных и коллективных) членов. Созданные в отдельных аймаках РБ, округах отделения КБН не проявляют инициативы. Как известно, от двух округов вошли в Совет Конгресса по 11 человек, однако многие из них ничем не проявили себя.

Насчет членов Совета КБН, представляющих Республику Бурятия. Активно работали такие члены Совета, как вице-президенты

Г.Н.Манжуев, Д.Ц.Будаев, Г.Н.Дандарон, члены Р.Д.Нимаев, В.А.Хамутаев, В.Б.Саганов, Б.Д.Баяртуев, И.С.Урбанаева, Ц.Б.Батуев, Б.Ц.Дымбрылов, Л.Д.Турбянов, И.Т.Павлов, Е.К.Ханхалаев. К сожалению, в последнее время некоторые из них ослабили свою деятельность по линии КБН в связи с выдвижением в состав правительства и избранием в Народный Хурал (Е.К.Ханхалаев, зам. пред. правительства; Г.Н.Манжуев, представитель правительства РБ в Монголии; Ц.Б.Батуев, И.Т.Павлов, Б.Ц.Дымбрылов - депутаты НХ...). Члены Совета КБН В.Агалов, Е.Раднаева, работающие в республиканском правительстве, по существу не участвуют в работе Всебурятской общественной организации. 4 представителя буддийской конфессии (Д.Аюшеев, Н.Илюхинов, М.Чойбонов, Д.Самаев) были избраны в состав Совета Конгресса, однако они принимали, мягко говоря, недостаточное

единая Бурят-Монголия была расчленена на республику и две автономии, а часть территорий была передана соседним областям. Как известно, в результате этой антиконституционной акции был нанесен страшный удар национально-культурному строительству бурят-монгольского народа: затормозились процессы формирования единой культуры, единой письменности и литературного языка. Разъединение народа пагубно сказалось на демографических процессах, на росте численности населения...

В последние годы перед соответствующими инстанциями властных структур ставился вопрос об отмене антиконституционного акта 1937 года, о политической реабилитации репрессированного бурят-монгольского народа. Верховный Совет РБ принял решение о реабилитации нашего народа. Однако на российском уровне нет положительного решения этого для нас важнейшего вопроса.

Сегодня задача Конгресса бурятского народа, Народного Хурала РБ - ставить вопрос перед органами власти РФ, чтобы была дана правовая политическая оценка постановлению 1937 года, и добиться того, чтобы бурят-монгольский народ был признан репрессированным.

3. 7 июля 1958 года был обнародован недоброй памяти указ Президиума Верховного Совета СССР о переименовании Бурят-Монгольской Республики в Бурятскую Республику.

Начиная с конца 80-х годов, со времен перестройки, ставился вопрос о возвращении прежнего традиционного названия «Бурят-Монголия» Республике. Поддержанное Советом министров Бурятии предложение о восстановлении и традиционного названия, к нашему стыду, было провалено депутатами Верховного Совета республики. С тех пор прошло несколько лет, но остается горький осадок в наших сердцах.

Следует вновь поднять этот вопрос перед Народным Хуралом РБ.

Названы нами лишь три проблемы. Однако этим не ограничиваются нерешенные, насущные проблемы. Их много. Настало время для созыва очередной Всебурятской Хурала для обсуждения животрепещущих проблем бурят-монгольского народа и принятия решений от его имени.

Ширав ЧИМИТДОРЖИЕВ,
член Совета Конгресса бурятского народа, проф.

участие в его деятельности. Следовательно, остро стоит кадровая проблема в КБН.

В завершении хочу заострить внимание на актуальных, ждущих решения проблемах.

1. Проблема родного, бурятского языка волнует бурятское общество. Проф. У-Ж.Дондуков пишет, что мы имеем сейчас целых три поколения бурят, не говорящих по-бурятски. В 60-80-х годах проявлялось со стороны обкома КПСС издевательские оскорбительное унижение национального языка бурятского народа. В настоящее время наш народ переживает настоящую трагедию. Народ, находящийся на грани потери материнского языка, народ ущербный. Как спасти народ, как вывести его из тулика? Перед нами, перед всем бурятским народом, перед его представительной организацией - Конгрессом, также ВАРК-ом стоит историческая задача - спасти народ от языковой трагедии.

2. Одним из весьма острых вопросов, волнующих нас, является 1937 год, когда

КАКИЕ

ОВЦЫ НАМ НУЖНЫ?

Как подсказывают логика и хозяйственный подход, сегодня необходимо разводить те виды и породы животных и в таком сочетании, которые в конкретных природно-климатических условиях дадут больше продукции при меньших затратах труда и средств. Вполне очевидно, наиболее рациональный вариант решения названной проблемы - это возрождение и использование аборигенных пород скота, в том числе и бурятских короткошёрстных и грубошёрстных овец. А опыт в этом плане с другими видами животных в республике уже имеется, например, возрождение табунного коневодства, представленное местной бурятской лошадью.

Бурятские грубошёрстные овцы, завезённые на свою историческую родину из Внутренней Монголии Китая, кстати, сохранившиеся по счастливой случайности только там, показывают себя в условиях бывшего совхоза «Удинское» Хоринского района исключительно с хорошей стороны. Они оказались прекрасно приспособленными к пастбищным условиям в течение круглого года, стойкость содержания и кормления, по данным профессора С.Б. Помынина, в 10 раз выше в сравнении с тонкорунными. Дело в том, что не требуют дорогостоящих концентратов и не менее дорогостоящих капитальных помещений, без которых немисливо разведение тонкорунных животных.

Бурятские грубошёрстные овцы имеют многовековую историю в своей эволюции. Под воздействием экстремальных природно-климатических условий и направленной деятельности человека они представляют уникальный тип животных. Отличаются высокой приспособляемостью и выносливостью к холоду, жаре и безводию, неприхотливостью к корму в условиях тебеневочного содержания, способностью к быстрой наживке и отложению жира на зимне-весенний период, который является критическим для всех без исключения видов скота, разводимого в Бурятии.

Номадное овцеводство, которым была представлена эта отрасль, предусматривало исключительно рациональный и бережный подход в использовании пастбища, являющегося единственным

источником корма. Они использовались строго по сезонам (временам) года: зимник (убэлжөөн), летник (зуулаан), осенник (намарзаан) и весенник (хабаржаан).

При таком методе использования пастбище не истощалось, хорошо сохранялся ботанический состав его флоры и, наконец, обеспечивалась хорошая профилактика различных заболеваний, начиная с инвазионных. А это очень важно, особенно в природоохранной зоне Байкала, являющегося теперь, как известно, достоянием всего человечества.

Из опыта прошлых лет известно, что бурятская аборигенная овца в жизнеобеспечении местного населения по сравнению с другими видами сельскохозяйственных животных занимала первое место. Она кормила, одевала, обувала, давала жильё (юрта войлочная), тепло (кизяк) и прекрасную влагемку и гигиеническую подстилку (хохир), оставаясь при этом мало затратной.

Несмотря на свою универсальность по количеству видов производимой продукции, бурятская овца была не лишена некоторых недостатков. Особенно это касается качества шерсти, где отмечалось значительное наличие в руне мёртвых волос, не имеющих технологических достоинств и снижающих, соответственно, качество изделий из нее. Следовательно, в перспективе работа по разведению этих овец должна вестись не только в чистоте, т.е. методом простой репродукции, а должна быть направлена на исправление этого изъяна. Вполне понятно, в условиях рынка, с учетом его конъюнктуры нельзя довольствоваться достижением столетней давности, а нужно идти вперед по пути прогресса. В этом плане большой интерес представляет работа над созданием массива овец с полугрубой белой (ковровой) шерстью мясо-шубного направления, не уступающей по своему биологическому статусу бурятским грубошёрстным и превосходящим их по количеству и качеству производимой продукции. Эта работа ведется в республике с 1993 года. Предварительные её результаты показывают довольно высокие показатели продуктивности полученного молодняка, продукция которого

в 8-месячном возрасте отвечает требованиям отраслевых стандартов.

Разумеется, возмечая аборигенную бурятскую овцу в создавшейся ситуации, мы не вправе умалять значение тонкорунного овцеводства как отрасли, внесшей немалый вклад в экономику республики и не потерявшей свою перспективу. По известной причине оно на сегодня потеряло свое былое значение. Однако в ближайшем будущем эти овцы будут востребованы. Уповать на импорт тонкой шерсти и изделий из нее из-за их дешевизны не имеет смысла. Используя неограниченный рынок сбыта, зарубежные производители шерсти по вполне понятным причинам в ближайшем будущем могут взвинтить цены на поставляемую продукцию, что вполне закономерно. А в это время в стране у нас будет разрушена инфраструктура отрасли и на голом месте возрождать овцеводство заново практически невозможно или невероятно трудно.

Ликвидация тонкорунных овец бурятского типа забайкальской породы будет непростительной ошибкой. Созданная в течение многих лет, эта уникальная и единственная в мире порода является плодом кропотливого труда не одного поколения специалистов, ученых и практиков. Генофонд этих овец представляет большую ценность, и его необходимо сохранить.

Н. СТАРИКОВ,
заведующий кафедрой
БГСХА.

практической конференции, посвященной вопросам возрождения и развития традиционного животноводства много внимания было уделено именно этой проблеме. В этом году разработана Программа по стабилизации и развитию овцеводства в республике на ближайшие 5 лет и недавно обсуждена на расширенном заседании коллегии Минсельхозпрода.

Также предусматривается создание в республике репродукторов полутонкорунных мясошёрстных и полугрубошёрстных овец с белой ковровой шерстью т.е. выполнение программы, действующей с 1992 года. Предусматривается увеличить овец этих пород с 7,1 тыс. голов до 30 тыс. голов. Намечено и восстановление бурятских грубошёрстных овец. Общее поголовье этих пород должно составлять до 40-45 тыс. голов. В программе рассматриваются вопросы развития овцеводства в крестьянских, фермерских хозяйствах и личных подворьях.

Свои мнения по этому вопросу высказывают ученые.

«БАРАНИНА В ПАРИЖЕ ХОРОША, НО ЗАБАЙКАЛЬСКАЯ ЛУЧШЕ»

Известно, что до коллективизации, да и после неё (пока крестьяне имели право решать, какой скот и какой породы разводить) весь скот разводимый на территории Байкальского региона был местной селекции, хорошо приспособленный к местным суровым условиям, способный переносить холод, зной, недостаток кормов, обходиться в основном подножным кормом. Зимой животные содержались (да и то лишь в ночное время - взрослое поголовье) в помещениях упрощенной конструкции, так называемых «трехстенках», разделенных внутри перегородками для содержания того или иного вида скота.

Овцы местной бурятской породы не требуют трудоемкого ухода, легко переносят зиму, засуху, сравнительно быстро воспроизводятся, причем ягнята не нуждаются в долгом специальном уходе. Живая масса взрослых маток составляла 35-40 кг, баранов 57-67 кг. Туловище у бурятских овец длинное, широкое, копыта прочные, что позволяет им хорошо использовать даже труднодоступные горные пастбища. Убойная масса в среднем для взрослой овцы - 21,7 кг, для ягнят 9,8 кг. О качестве мяса этих овец, как нельзя лучше сказал в свое время, наш соотечественник, ученый Д.Клементц (1908): «баранина в Париже хороша, но только в хороших ресторанах и только для того, кто не пробовал чего-нибудь получше. Она никак не может конкурировать с бараниной забайкальской, а тем более с монгольской. И уместно будет здесь отметить, что особый вкус знаменитой «боргойской баранины» придавала в первую очередь бурит-монгольская порода, и только во вторую очередь - степь, солончаки.

Однако в результате поголовной метизации бурятских овец мериносками, начатой в Забайкалье после коллективизации, была утрачена главная особенность местных овец - приспособленность к местным условиям и высокое качество мяса. Такого мнения придерживались И.Т.Котляров (1985), К.Д.Миронов (1986). Они отмечали, что помеси плохо использовали зимние пастбища, поэтому как правило они находились в теплых кошарах на стойловом содержании в течение

всей зимы. И это при наличии обширных пастбищ с богатой по питательности растительностью, которые не могли быть использованы полностью в течение лета. Отказ от использования зимних пастбищ был совершенно необоснован ни с биологической, ни с экономической точки зрения.

На сегодня овцы грубошёрстной бурятской породы не сохранились ни в Бурятии, ни в Читинской области. В границах страны овец монгольского типа можно найти в Республике Тыва. За рубежом они разводятся в Монголии, Китае (провинция Синьцзян Внутренней Монголии и др.) и Иране, где их называют персидскими черноголовыми овцами. В последние годы принимаются меры по завозу овец монгольского типа в Бурятию. Так в свое время были завезены овцы байдрагской породы из Монголии, которых сначала «десантировали» в Закамну, откуда перевезли в Сутай Мухоршибирского района. В 1992 году из Внутренней Монголии Китай было завезено 550 голов в Хоринский район и т.д.

Исторические материалы и данные современных ученых-специалистов в области животноводства свидетельствуют о том, что животные местной селекции соответствовали природно-климатическим и экономическим условиям Байкальского региона. И дело возрождения животных бурятских пород актуально не ради самого возрождения, а в первую очередь, из-за экономической и экологической целесообразности ведь именно этих животных в условиях рынка и частной собственности было выгодно содержать. Именно они, рожденные на этой земле, органично вписывались в местные экосистемы «земля-животное». Благодаря некоторым своим биологическим особенностям они не только не приводили пастбища к деградации, а наоборот способствовали повышению их плодородия. Да и по другому быть не могло, так они сами (бурятский скот) являются порождением этой природной среды. А экономическая эффективность их разведения не вызывает сомнения.

В. ПОТАЕВ,
доцент БГСХА.

ПРИРОДА И ЖИВОТНЫЕ ЕДИНЫ

Сохранение биоразнообразия в биосфере является одним из важных элементов охраны окружающей среды, сокращение которого грозит человечеству невосполнимой потерей многих как уже осваиваемых, так и потенциальных ресурсов. Проблема охраны и рационального использования биологических ресурсов животных и растений имеет важное научно-практическое значение в сохранении

множества видов, пород, особенно аборигенных. Озеро Байкал признано участком мирового наследия и в связи с этим производственная деятельность в Байкальском регионе подпадает под статус особого режима природоохранности, в том числе и в аграрном секторе. И т е н с и ф и к а ц и я сельскохозяйственного производства с одной стороны обеспечивает рост

производства продукции, а с другой - все более заметной становится деградация природы вследствие педоэценоки исторически сложившегося традиционного животноводства, основой которого было помядное (кочевое, полукочевое) животноводство. Особенность номадного животноводства заключается в его относительно высокой отдаче в отличие от животноводства, основанного

на разведении высокопродуктивных культурных пород, где большие трудовые и ресурсные затраты в несоизмеримо высокой степени зависят от случайностей и капризов резкоконтинентального климата Байкальского региона. Изучение и трансформация исторического опыта традиционного животноводства в современные социальные и экономические

условия отдельных природно-климатических районов - важная задача как экологической, так и экономической позиций. **В. ТАИШИН,** старший научный сотрудник Байкальского института природопользования.

Страницу подготовила Эльвира ДАМБАЕВА.

БУРЯАД АРАДАА СУУРХУУЛҮУЛАН БЭЛИГТЭН

Миний үшөө нургуулида хуража байхада, залуу уран зохёолшодой нэгэ согсолбори гараа юм хэн. Эдир залуу олохон шүлэгшэдэй зохёолнууд сооһоо Сэлэнгын аймагай Загастайн дунда нургуулин хурагша Барас (Борис хэн гү?) Халзановай нэгэ оншотойхон шүлэг анхаралыем татаа юм. «Ульһатай халуунхан зүрхэншин мүнөө урма баяраар дүүрэн халинхай» гэхэн мүнүүдэнь бүхөөр хадуужа абаа хэм. Хожом тээшг тэрэнэй Номгон далайн флотһоо эльгээһэн «Барилгашан дуулана» гэхэн баһал оншотой, өөрэ янзын, эршэтэй шүлэг «Буряад үнэндэ» толилогдоо агша бэлэй.

Иигэжэ Барас Халзанов гэжэ пост бии юм байна гэжэ харалсаггүйше наа, мэдэдэг болооб. Буряад оронойнай омогорхол болохо, дүрбэн тэгшэ талаан

артистуудһаа гадна, энэ фильмдэ олон юрын хүнүүд хабаадалсаа хэн, тэрэ тоодо ахамад постесса Ц.Д. Д. Дондоковагай ганса тахяатай хүшэн боложо наадалсаһынь һанана ёһотойт. Кино яжа бүтэдэг юм бэ гэжэ тийхэдэ бидэ дүтһөө хараа, ойлого бэлэйбди. Юрэдөө, Барас

һанамжаараа хубаалдаа хэн. Иймэ бэшгүүдые М.Самбуевта, А.Бадаевта, Г.Раднаевада, В.Петоповто, Ю.Будаевта - олохон зохёолшодто бэшэһэн байха. Зарим нүхэд харюу бэшэнгүй гэжэ голхоролоо мэдүүлэе юм хэн. Дзержинский тухай фильм буулгахаяа аргистые бэдэржэ байһанаа нэгэ бэшэгтээ дуулгаа.

Халзановай багшын дунда нургуулида нуралсаһаа орхижо, манай Буряадта хоморой мэргэжэлтэн - кинорежиссёр болоһон ушар ёһотой баатаршалгын габьяа гэжэ тооломоор. Москвада түрүүн ошоод, шагалтаһаа гээгдэ-бэшье, дүрбэн жэлэй албанай хүүлээр Номгон далайнаа сэхэ ВГИК-тэ ошожо, табан жэл соо М.И.Роммой мастерскойдо амжалтатайгаар хуража гараад, 1967 онһоо хойшо гансал Свердловско киностудида хүдэлбэ.

Бэшэдэг хүн хадаа Барас Халванов киносценарияа сэхэхидэ өөрөө бэшэдэг гү, али дүршэлтэй хүнүүдээр хамжаа бэшэдэг байгаа. «Сагаан мори», «Һүүлшын туубари», «Гашуун агтай арса», «Хари газар гэжэ байдаггүй» гэхэн фильмүүдтэ түрэл Буряад ороноо харуулаа. «Һүүлшын туубари», «Һарын хиртэһэн һүни» (Мустай Каримай зүжэгөөр) болон бусад кинонуудтаа гол рольнуудта өөрөө наадаһан

1987 болон 1991 онуудта би Свердловско командировкоор ябахандаа, Барасайда гэртэнь орожо хоноо хэм. Тийхэдэ тон олон сценаринуудые харуулаа бэлэй. Тэдэнэй олонинь табигдаагүй үлөө хаш. Тийхэдэ Россин бага яһатан тухай кино табижа байха тусгаар зорилготой «Зов» гэжэ үйлдбэрийн-творческо нэгэдэл эмхидхэжэ байгаа. 1989

бэлигтэй, уярган зөөлэн сэдхэлтэй, юунэйше урда суаришагүй хатуу зоригтой энэ хүнтэй хожомоо дүтөөр танилсажа, уулзаха бүридөө ямар нэгэн галһаа хүлшэһэн мэтэ дотороо дулаасадаг байһанаа мүнөө дурсан һанахада аятай байгша. Өөрын хоолойтой, темэтэй поэт хаанашье ябахандаа, шүлэгөө мартангүй бэшэжэ ябаа. Тийгэжэ «Амар сайн, далай», «Далай тээшэ», «Талын шулуун», «Тоёон уулын һүүдэртэ» гэхэн шүлэгэй номуудые буряад хэлэн дээрэ, «Голоса травы», «Младшему брату», «Трава и ветер» гэжэ номуудые ород хэлэн дээрэ хэблүүлэ.

(Ю.Рытхэгүгэй романаар) гэжэ кинонуудта Буряадайнгаа бэлигтэ артистууд Л.Егорова, В.Кондратьев, М.Жапхандаев, Б.Вампилов, Д.Дондоков, С.Будажапов, Ф.Сахилов, А.Д.Жалсараев, Ч.Ринчинов болон олохон шотагайхидаа наадуулжа, түрэл зонойнгоо шюур шарайе дэлхэйдэ харуулан габьяатай. Гадна Дашарабадан Батожабай, Велингтон Бараников тухай баримтата лентэнуудые буулгаа бэлэй. Буряад оронойнгоо бэлигтэй хүнүүдые үргэхэ, дэмжэхэ сагаан сэдхэлтэйн энэ элирнэ. Намай үшөө хүсэд тапихагүй байгаа, Барас Халзанов Свердловско 1981 ондо томо гэгшын бэшэг бэшэбэ гэшэ. Тэрэн соогоо миний номуудые ород, буряад хэлэн дээрэ уншажа баярлаһанаа багтаангүй,

ондо тэрэн РСФСР-эй соёлой министерствын захиралгаар байгуулханы, Б.Ц.Халзанов өөрөө хүтэлбэрилэгшөөр баталагдаһан юм.

Тэрэ нэгэдэлэй түсэбөөр, миний мэдэхэдэ, хоёр фильм бүтэнхэй. Эдэнь Тува Республика тухай «Жаран тэрэ-лээшэд» (1992 он), Чукотка тухай «Мананай эхинэй зүүдэн» (1994 он) болоно гэшэ. Д-Р.Батожабайн «Төөригдэһэн хуби заяан» гэжэ романаар сценари бэшэнхэй юм. Үшөөше олон һэдэб хүсэлүүдэйн бүтэһгүйн харамтай.

Ташкентын кинофестивалин лаурсат, Буряадай гүрэнэй шапта, оюун бэлигтэ поэт, кинорежиссёр, актёр Барас Цыретарович Халзанов мүнөө жэл 60 һаһа хүрэхэ бэлэй. Буряад ороноо суурхуулан хүбүүнэйнгээ дурасхаалые шотагайхидын, нүхэдэнь Сэлэнгын аймагай Жаргаланта нууринда үглөөдэр тэмдэглэхэнь. Энэ шотагай нургуули нэрыень зүүжэ ябадаг гэжэ һануулаа.

А.ТАПКАЕВ, Буряадай арадай поэт. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: кинорежиссёр Б.Халзанов «Гашуун агтай арса» гэхэн фильм буулгаха үедэ; «Һарын хиртэһэн һүни» гэхэн фильмдэ Б.Халзанов гол рольдо; Лубсан-Ханда эжынь, Сэсэг дүүнэ, Марина зээнэ.

ДОМОГ БАЯР ДЭЛГЭЭЖЭ, ДҮҮРЭН ХЭШЭГТЭЙ ЯБЫШ ДАА!

XVII жаранай шорой шара Бар жэлдэ эрхим хүбүүдэй нэгэн, академическ оперо ба баледэй театрай дуушан Вячеслав Бальжинимасев таби һанаяа гүйсэбэ.

Вячеслав хүбүүмнай хабтагай сагаан Түгнүн талын хотогорхон Худай шотагта хонгёо абяа гарган, гурбадахи хүбүүн боложо Бальжинимын Дашанимында мүнцэлөө хэн. Харгана угай эхэнь Балданай Роза мүнөө 74 һанатай. Аша зээнэрэ харалсажа, үшөө шадалтай, элүүр энхэ ябана гэшэ. Айлай долоон хүбүүд, басагад булта гэр бүлэ боложо, шотаг нугадаа түбхинэнхэй, зондоо хүндэтэй хүнүүд юм. Худай угай, Худайн найман хүбүүдэй Зэмхэдэй уг гарбал үргэлжэлүүлжэ ябаһан Вячеслав Бальжинимасев гүлмэр заахан ябаһан шуран бэрхэ байһан гэжэ шотагаархидын хэлсэдэг гэшэ.

Боомойнгоо нургуулида хуража ябахандаа, элдэб хэмжээ зүжэгүүдтэ хабаадажа, паринхан хонгёо хоолойгоор дууладаг хэн.

үедэ эхэ шалгалта гаража, Миланай «Ла Скала» театрта дуулаха золотой байгаа. Түгнүмнай хүбүүн хаа хаагуур ород, буряад, хари хэлэн дээрэ

Шотагайнь багшанар «дуушан болохо хүбүүмнай» гэлсэдэг байһан ха. Хонишон айлай хүбүүн сэрэжын оёорһоо гараһан дуунуудые Худай талаараа нилээд лэ эдэлүүлэн гэшэ. Ами сүлөөдэ, ариуан агарта дуратай хүбүүн Түгнүнгоо дунда нургуули дүүргээд, Эрхүүгэй сэрэгэй авиационно училищида ороо. Тэрэнэй хүүлээр сэрэгэй албанда ябажа ерэ.

Тэсд хаанашье ябахандаа шотаг нугаяа магтажа, үетэн нүхэдөө, эрдэнэ байдалаа үргэжэ, дуугаа дуулалал байгаа. Тэрэ үеын залуушуулай эрмэлзэл, хүсэл зориг комсомол ударидаг байгаа ха юм. Тэрэл ушарһаа боложо, Вячеслав комсомолой путевоор Москва хото ошожо, АЗЛК-гай барилгада хабаадалсаа. Түб хотодо ажаллажа ябаһаар Москвагай опереттын дуушан байһан багшатай уулзаба. Буряад хүбүүнэй дуу дуулахые шагнажа, «у Вас природный голос» гэжэ хэлсэдэ, хурахан ёһотойень зүбшөөһэн ха.

Вячеслав Бальжинимасев Москвагай П.И.Чайковскийн нэрэмжэтэ консерватори дүүргээ. 1977 ондо Ташкент хотодо болоһон М.Глинькин нэрэмжэтэ вокалистуудай Бүхэсоюзна VII конкурсдо хабаадажа, «Надежда» гэжэ үндэр шапта хүртэһэн байна.

Ехэ амжалтатайгаар нургуулиа дүүргэһэн мэргэжэлтэ дуушан Буряадайнгаа академическ театр ерэ. Энэ

элдэб дуунуудые дуулан ябаханда, буряад арад эхэ омогорхон гээшэбди. Францида, Японодо, Монголодо, Урда Солонгосто, Росси дотор хонгёо хоолойгоороо олониие баясуула даа.

Вячеслав Бальжинимасевай нурганан бэрхэ дуушад олон, тэдэнэй тоодо Владимир Бухаев, Владимир Таряинов болоно. Олон жэлэй хугасаа соо амжалтатайгаар ажалаа ябуулжа, 1987 ондо «Буряадай арадай дуушан», 1990 ондо «Россин Федерацийн габьяата дуушан» гэхэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэн байна.

Мүнөө үедэ Зүүн Сибириин соёлой ба искусствын академида багшаар хүдэлжэ байһан суута дуушан 50 һанаяа гүйсэбэ. Шотагайнгаа хүбүүдтэ эхэ амжалта хүсэжэ, һананайнь хани нүхэр Галина Бадмажаповнада, үри хүүгэдэнь элүүр энхые, зол жаргал хүсэһэбди.

Дуулимхан гайда гэлхэй гээрэ
Далай баян тоонтодо
Дүүрэн хэшг бэлигтэй
Дуугаа дуулан ябыш даа,
шотагайннай хүбүүн.

Түгнэ нютагаархидай эблэлэй түрүүлэгшэ Дамба БУДАЕВ, ажалай ветеран Цырендондок ЖАМСАРАНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Бальжинимасев аба эжытээ - Дашанима Доржиевичтай, Роза Балдановичтай, хурайха - Африкан Ринчиновичтэй, Валерий Дашинима, Балдан АҮҮ хүбүүдтэйгээ.

ПРОГРАММА ТЕЛЕРАДИОПЕРЕДАЧ

с 28 декабря 1998 года по 3 января 1999 года

28 ДЕКАБРЯ, ПОНЕДЕЛЬНИК

ОРТ

7.00 Телеканал «Доброе утро»
10.00 Новости
10.15 «Жестокий ангел»
11.15 Что? Где? Когда?
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новости
13.15 Программа «Вместе»
14.05 Миллионный сериал «Улицы разбитых фонарей». «Сексот Цыплавков»
15.05 Футбольное обозрение
10.35 Мультсериал «Болек и Лелек»
15.55 Программа передач
16.00 Новости
16.15 Сериал «Новые приключения Синдбада»
17.00 Звездный час
17.35 До и 16 старше...
18.00 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
19.45 Здесь и сейчас
20.05 Понедельник с Познером.

Программа «Мы»
20.45 «Улицы разбитых фонарей»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.35 Погода
22.45 «Охотники за новостями». «Страх над городом»
23.35 Взгляд
24.20 Новости
02.10 Программа передач

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия
10.15 Дежурная часть
10.35 Программа передач
10.55 Товары почтой
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.35 «Петербургские тайны»
13.30 Зеркало
14.30 Мультфильм
14.40 Музыка, музыка...
15.00 Вести
15.35 Русское лото
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.15 Мультфильмы

Бурятское ТВ

17.30 Мультфильм
17.50 Улгур
18.15 Худевгэй ажабайдал
18.40 К 100-летию АО «Ливона»
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Прощаются с годом уходящим
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Музыкальный серпантин

29 ДЕКАБРЯ, ВТОРНИК

ОРТ

7.00 «Доброе утро»
10.00 Новости
10.15 «Жестокий ангел»
11.10 Взгляд
12.00 Смехопанорама. Ведущий Е.Петросян
12.30 «Когда зажигаются елки». Мультфильм
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.05 «Улицы разбитых фонарей». «Темное пиво, или урок английского»
15.05 Здоровье
15.35 Мультсериал «Болек и Лелек» путешествие Болека и Лелека»
15.55 Программа передач
16.15 «Новые приключения Синдбада»
16.50 Счастливые случаи
17.35 До 16 и старше...
18.00 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
19.45 Здесь и сейчас
20.05 Тема
20.45 «Улицы разбитых фонарей»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.35 Погода
22.45 Вера Васильева, Виталий Дорониин в фильме «Свадьба с приданым»
24.40 Документальный детектив «Бриллианты графа Толстого: французский след». 1980г.

01.20 Новости
01.35 Программа передач
8.00 Доброе утро, Россия
10.15 Дежурная часть
10.35 Программа передач
10.55 Товары почтой
11.00 Санта Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.35 «Петербургские тайны»
15.00 Вести
15.35 «Женщина»
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.15 Сказочный полдень

РОССИЯ

17.30 Мультфильм
17.50 Улгур
18.15 Худевгэй ажабайдал
18.40 К 100-летию АО «Ливона»
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Прощаются с годом уходящим
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Музыкальный серпантин

30 ДЕКАБРЯ, СРЕДА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Жестокий ангел»
11.10 В мире животных
11.55 Тема
12.30 Мультфильм «Новогодняя сказка»
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.05 «Улицы разбитых фонарей»
15.05 Джентльмен-шоу
15.35 «Большое путешествие Болека и Лелека»
15.55 Программа передач
16.00 Новости
16.15 «Новые приключения Синдбада»
16.50 Зов джунглей
17.15 Детские анекдоты
17.35 До 16 и старше...
18.00 «Жестокий ангел»
19.00 Новости
19.15 Угадай мелодию
19.45 Здесь и сейчас
20.05 Человек и закон
20.45 «Улицы разбитых фонарей»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.35 Погода
22.45 Что? Где? Когда? Финальная игра. По окончании Екатерина Савинова, Анатолий Паланов в фильме «Приходите завтра»
01.55 Новости
02.10 Программа передач

8.00 Доброе утро, Россия
10.15 Дежурная часть
10.35 Программа передач
10.55 Товары почтой
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.35 «Петербургские тайны»
13.30 Мультфильм «Сказка о царе Салтане»
14.40 Музыка, музыка...
15.00 Вести
15.35 Док. фильм «Тайны грозы»
16.20 «Богатые и знаменитые»
17.15 Мультфильм

РОССИЯ

17.30 Мультфильм
17.50 Улгур
18.15 Худевгэй ажабайдал
18.40 К 100-летию АО «Ливона»
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Прощаются с годом уходящим
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Музыкальный серпантин

31 ДЕКАБРЯ, ЧЕТВЕРГ

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Жестокий ангел»
11.15 Фильм-сказка «Снежная королева»
12.50 Домашняя библиотека
13.00 Новости
13.20 Нонна Мордюкова. Михаил Гурыч Синичкин»
14.40 Новогодний талисман. Комедия Эльдара Рязанова «Ирония судьбы или с легким паром». 1 и 2с.
18.00 Новости
18.15 Кабачок «13 стульев». (Новогодний выпуск 1969г.)
19.00 Комедия во все времена. «Операция «Ы» и другие приключения Шурика»
20.35 Погода
20.45 Самый новый выпуск «Ералаша»
21.00 Время
21.35 Комедия «Особенности национальной охоты»
24.30 Проводы Старого года
24.55 Новогоднее обращение Президента России Б.Ельцина
01.02 Новогодняя ночь на ОРТ. По окончании «Утро Нового года».

07.15 Праздничный телеканал Новогодняя музыкальная программа
РОССИЯ
8.00 Доброе утро, Россия
10.15 Дежурная часть
10.35 Программа передач
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыка, музыка...
12.00 Вести
12.35 «Петербургские тайны»
13.30 Мультфильм
13.45 Сказка для детей «Ледяная вилка»
15.00 Вести
15.35 Сказочный полдень
15.50 Мультфильм
16.20 Фильм для детей «Король воздуха»
18.00 Вести
18.35 Башня

РОССИЯ

17.30 Мультфильм
17.50 Улгур
18.15 Худевгэй ажабайдал
18.40 К 100-летию АО «Ливона»
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Прощаются с годом уходящим
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Музыкальный серпантин

1 ЯНВАРЯ, ПЯТНИЦА

ОРТ

10.00 Большой новогодний мультфильм
11.00 Новости
11.15 По страницам «Голубого огонька»
12.50 Смак
12.25 Играй, гармонь любимая
13.00 Остров циклопов в приключенческом фильме «Седьмое путешествие Синдбада»
14.30 От вальса до рокн-ролла. Звезды танца на ОРТ
15.25 Смехопанорама. Ведущий Петросян
15.55 Программа передач
16.00 Новости
16.15 Счастливые случаи
16.15 Луи Де Фюнес в комедии «Жандарм из Сен-Тропеза»
18.35 Премьера Незнайка на Луне в программе «Сто процентов»
19.10 Песня-98. Часть первая
22.00 Суперпремьера. Комедия «Особенности нац. рыбалки»
23.45 Клуб «Белый полугай»
24.45 Новости
01.10 Ламела Андерсон в фантастическом боевике «Не называй меня малышкой»
02.40 Программа передач

9.00 Мультфильм
9.15 Капитан Немо. 1с.
10.30 Мультфильмы
11.00 Доброе утро, страна
11.50 Музыкальные пародии Игоря Угольникова
13.20 Новогоднее цирковое представление
14.15 Мультфильмы
15.00 М/фильм
15.15 Фильм «Люби меня, как я тебя»
16.25 Концерт оркестра Гостелерадиокомпани
16.55 С высот прозрачных перевал
17.15 Примите поздравления
18.20 Моя семья
19.20 Лирнская комедия «Семья на прокат»

РОССИЯ

17.30 Мультфильм
17.50 Улгур
18.15 Худевгэй ажабайдал
18.40 К 100-летию АО «Ливона»
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Прощаются с годом уходящим
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Музыкальный серпантин

2 ЯНВАРЯ, СУББОТА

ОРТ

9.45 Большой новогодний мультфильм «Щелкунчик»
11.00 Новости
11.15 Слово пастыря. Метрополит Кирилл
11.30 Программа «Чердачок» братьев Пилотов
12.05 Утренняя почта
12.35 Возвращение Третьяковки. История одного шедевра
13.05 Чак Норрис в прикл. фильме «Лесной воин»
14.50 «Особенности нац. охоты на «Поле чудес»
15.55 Программа передач
16.00 Новости
16.15 В мире животных
17.00 Луи Де Фюнес в комедии «Жандарм и инoplanетяне»
18.35 Премьера. Незнайка на Луне. В программе 100%
19.10 «Песня-98». ч 2.
22.00 Время
22.30 Джулия Роберт и Ричард Гир в знаменитом фильме «Красотка»
24.40 Новости
24.55 Николай Караченцов в детективе «Криминальный квартал»
02.25 Программа передач

9.00 Мультфильм
9.15 Капитан Немо. 2с.
10.30 Мультфильмы
11.00 Доброе утро, страна
11.50 Музыкальные пародии Игоря Угольникова
13.20 Новогоднее цирковое представление
14.15 Мультфильмы
15.00 М/фильм
15.15 Фильм «Люби меня, как я тебя»
16.25 Концерт оркестра Гостелерадиокомпани
16.55 С высот прозрачных перевал
17.15 Примите поздравления
18.20 Моя семья
19.20 Лирнская комедия «Семья на прокат»

РОССИЯ

17.30 Мультфильм
17.50 Улгур
18.15 Худевгэй ажабайдал
18.40 К 100-летию АО «Ливона»
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Прощаются с годом уходящим
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Музыкальный серпантин

3 ЯНВАРЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ

ОРТ

9.45 Большой новогодний мультфильм «Кругосветное путешествие Кота в сапогах»
11.00 Новости
11.15 Непутевые заметки
11.30 Пока все дома
12.05 Утренняя звезда
12.55 Все кувырок в комедии «Неприятности с маршской»
14.30 Все путешествия команды Кусто
15.25 Смехопанорама
16.00 Новости
16.15 Джентльмен-шоу
16.45 Комедия «Дорогая, я уменьшил детей»
18.25 Незнайка на Луне
18.55 Угадай мелодию
19.40 КВН-98. Финал
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.30 Боевик «Скала»
00.55 Новости
01.10 Триллер «Острота ощущений». Фильм 1-ый

9.00 Мультфильм
9.20 Капитан Немо. 3с.
10.30 Мультфильмы
11.00 Доброе утро, страна
11.45 Сто к одному
12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Русское лото
13.40 Мир книг с Леонидом Куравлевым
14.00 Неделя в Санта-Барбаре
15.00 Вести
15.35 Мультфильм
16.20 25 лет журналу «Ералаш»
17.55 Спорт. Итоги года
19.20 Фантастический боевик «Судья Дередд»
21.00 Вести
21.30 Городок
22.10 Фильм «Убить Версаке»
23.50 Фильм «Другие девять с половиной недель»

РОССИЯ

17.30 Мультфильм
17.50 Улгур
18.15 Худевгэй ажабайдал
18.40 К 100-летию АО «Ливона»
18.50 Рек-тайм
19.00 Байгал
19.15 Прощаются с годом уходящим
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Реклама
20.55 Музыкальный серпантин

АРИГ УС

9.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
10.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
11.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
12.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
13.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
14.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
15.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
16.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
17.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
18.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
19.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
20.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
21.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
22.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
23.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
24.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
25.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
26.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
27.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
28.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
29.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
30.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
31.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
01.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
02.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
03.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
04.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
05.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
06.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
07.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
08.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
09.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
10.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
11.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
12.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
13.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
14.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
15.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
16.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
17.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
18.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
19.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
20.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
21.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
22.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
23.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
24.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
25.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
26.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
27.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
28.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
29.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
30.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»
31.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Новогоднее путешествие». «История со сказочной звездой»

Буряад үймэн

АРИГ УС
 21.30 Подарочный подарок
 21.45 Любимый взгляд
 22.15 Мелодрама «Ночь в Лос-Анджелесе»
 00.00 «Жара в Лос-Анджелесе»
 01.00 Вести
 01.40 Дежурная часть
 16.00 М/сериал «Тайные приключения»
 16.15 Те кто
 16.30 Сериал для подростков «Подарки с улицы Депресси»
 17.00 Т/с «Страсти» 15 с.
 18.00 Христианская программа: Победоносный голос верующего
 18.30 ТСН-6
 18.40 Музыкальный подарок
 19.00 ТРК «Ариг Ус» представляет: «Совершенство секретно»
 19.25 3 недели удачи
 19.30 ТК «Ариг Ус» представляет «Дар»
 19.45 «Восточный экспресс»
 20.00 Спорт недели
 20.30 Нон-стоп-лист
 20.35 Ток-шоу «Акулы пера»
 21.30 3 недели удачи
 19.40 «Восточный экспресс»
 20.00 Обозреватель
 21.00 «Восточный экспресс»
 21.15 Нон-стоп лист
 21.20 3 недели удачи
 21.25 Скандаль недели
 21.55 Нон-стоп-лист
 22.00 Дорожный патруль
 22.25 Х/ф «Медовый месяц для пятах»
 00.20 Шоу Бэнни Хилла
ОТБ
 7.30 Мультфильмы
 8.00 Третья кнопка
 9.00 Т/с «В плену страсти» (Мексика).
 10.00 Х/ф «Большие и маленькие»
 11.40 Т/с «Клубничка»
 16.00 Т/с «Виноград»
 17.00 Мужской интерес
 17.30 Флоту быть
 18.00 Новости ОТБ
 18.10 ОТБ представляет «Клип - презент»
 18.40 Петровка, 38
 19.00 Т/с «Ад в маленьком городке»
 20.00 20 - 00
 20.30 Т/с «Том Джонс»
 21.30 Х/ф «Гуд бай, Америка» (США).
 23.40 Новости.
РАДИО
 6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии».
 7.15 - «В структурах власти».
 7.30 «Туламта» (на бур. яз.).
 7.50-8.10 - Беседа с Намсараевым С.Д. - министром образования и науки РБ.
 12.00 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой».
 12.10-13.00 - Музыкальная волна радио Бурятии». В программе концерт оркестра народных инструментов ВСГАКИ; «Молодая музыка» творческий вечер композитора Л.Санжиевой.
 19.12 - Республиканские известия (на бур. яз.)
 19.25 - «Радиобиблиотека».
 19.40 - Республиканские известия (на рус. яз.)

АРИГ УС
 16.00 «Ариг Ус» детям: мультфильм «Мороз Иванович»
 16.15 Те кто
 16.30 Т/с «Подростки с улицы Депресси»
 17.00 Подарочный подарок
 17.05 Т/с «Страсти» 17 с.
 18.00 Подарочный подарок
 18.55 Нон-стоп-лист
 19.00 Ток-шоу «Я сама»: Как выглядеть желанной
 20.00 Подарочный подарок
 20.10 Музыкальный подарок: «От первого лица»
 21.00 ТРК «Ариг Ус» представляет: «Ирония судьбы или новые песни ни о чем»
 21.30 Подарочный подарок
 21.35 М.Булдаков, Л.Ярмольник, С.Маковецкий в фильме «Опера-ция с Новым годом»
 23.25 Новое шоу «О мерах по выходу... и любви»
 23.50 С Новым годом
 00.05 Продолжение шоу «О мерах по выходу... и любви»
 01.25 Подарочный подарок
 01.30 Х/ф «Покровские ворота»
 03.40 Пляйбой
 8.00 Х/ф «Снегурочка»
 9.30 М/ф «Неуловимый Фунтик»
 9.50 Х/ф «Удачи вам, господа» до 12.00
 16.00 Рождественская мелодрама
 19.00 «Новогодний коктейль»
 Обществоственное телевидение Бурятии поздравляет всех жителей республики с Новым годом! В эту сказочную ночь - встречайте праздник вместе с нами! Для Вас - видеопоздравления и музыкальные подарки в 12 - часовом прямом эфире, развлекательные сюжеты, сюрпризы из под елки, веселые хорореды, встречи со звездами, интересными людьми, кухня Деда Мороза и конечно же любимые новогодние комедии.
РАДИО
 6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии».
 7.15 - «Введение во храм»
 7.20 - Радиостудия «Город и горожане» (выступление мэра Улан-Удэ Г.Алдаева).
 7.35 8.00 - Новогодний утренний концерт.
 12.00 - Дневной выпуск новостей: «Короткой строкой».
 12.10 - 13.00 - Музыкальная волна радио Бурятии» Концерт «Лучшая песня 1998 года»
 19.12 - 20.00 - Информационная программа «Вчера. Сегодня. Завтра»
 23.00-23.55 - Новогодний калейдоскоп - музыкально-развлекательная программа.
 23.55-24.00 - Новогоднее поздравление Президента Бурятии Л.В.Потапова.
 24.00-01.00 - Продолжение музыкально-развлекательной программы «Новогодний калейдоскоп».

АРИГ УС
 16.00 Ариг Ус детям: мультфильм «Мороз Иванович»
 16.15 Те кто
 16.30 Т/с «Подростки с улицы Депресси»
 17.00 Подарочный подарок
 17.05 Т/с «Страсти» 17 с.
 18.00 Подарочный подарок
 18.55 Нон-стоп-лист
 19.00 Ток-шоу «Я сама»: Как выглядеть желанной
 20.00 Подарочный подарок
 20.10 Музыкальный подарок: «От первого лица»
 21.00 ТРК «Ариг Ус» представляет: «Ирония судьбы или новые песни ни о чем»
 21.30 Подарочный подарок
 21.35 М.Булдаков, Л.Ярмольник, С.Маковецкий в фильме «Опера-ция с Новым годом»
 23.25 Новое шоу «О мерах по выходу... и любви»
 23.50 С Новым годом
 00.05 Продолжение шоу «О мерах по выходу... и любви»
 01.25 Подарочный подарок
 01.30 Х/ф «Покровские ворота»
 03.40 Пляйбой
 8.00 Х/ф «Снегурочка»
 9.30 М/ф «Неуловимый Фунтик»
 9.50 Х/ф «Удачи вам, господа» до 12.00
 16.00 Рождественская мелодрама
 19.00 «Новогодний коктейль»
 Обществоственное телевидение Бурятии поздравляет всех жителей республики с Новым годом! В эту сказочную ночь - встречайте праздник вместе с нами! Для Вас - видеопоздравления и музыкальные подарки в 12 - часовом прямом эфире, развлекательные сюжеты, сюрпризы из под елки, веселые хорореды, встречи со звездами, интересными людьми, кухня Деда Мороза и конечно же любимые новогодние комедии.
РАДИО
 6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии».
 7.15 - «Введение во храм»
 7.20 - Радиостудия «Город и горожане» (выступление мэра Улан-Удэ Г.Алдаева).
 7.35 8.00 - Новогодний утренний концерт.
 12.00 - Дневной выпуск новостей: «Короткой строкой».
 12.10 - 13.00 - Музыкальная волна радио Бурятии» Концерт «Лучшая песня 1998 года»
 19.12 - 20.00 - Информационная программа «Вчера. Сегодня. Завтра»
 23.00-23.55 - Новогодний калейдоскоп - музыкально-развлекательная программа.
 23.55-24.00 - Новогоднее поздравление Президента Бурятии Л.В.Потапова.
 24.00-01.00 - Продолжение музыкально-развлекательной программы «Новогодний калейдоскоп».

АРИГ УС
 16.00 Ариг Ус детям: мультфильм «Мороз Иванович»
 16.15 Те кто
 16.30 Т/с «Подростки с улицы Депресси»
 17.00 Подарочный подарок
 17.05 Т/с «Страсти» 17 с.
 18.00 Подарочный подарок
 18.55 Нон-стоп-лист
 19.00 Ток-шоу «Я сама»: Как выглядеть желанной
 20.00 Подарочный подарок
 20.10 Музыкальный подарок: «От первого лица»
 21.00 ТРК «Ариг Ус» представляет: «Ирония судьбы или новые песни ни о чем»
 21.30 Подарочный подарок
 21.35 М.Булдаков, Л.Ярмольник, С.Маковецкий в фильме «Опера-ция с Новым годом»
 23.25 Новое шоу «О мерах по выходу... и любви»
 23.50 С Новым годом
 00.05 Продолжение шоу «О мерах по выходу... и любви»
 01.25 Подарочный подарок
 01.30 Х/ф «Покровские ворота»
 03.40 Пляйбой
 8.00 Х/ф «Снегурочка»
 9.30 М/ф «Неуловимый Фунтик»
 9.50 Х/ф «Удачи вам, господа» до 12.00
 16.00 Рождественская мелодрама
 19.00 «Новогодний коктейль»
 Обществоственное телевидение Бурятии поздравляет всех жителей республики с Новым годом! В эту сказочную ночь - встречайте праздник вместе с нами! Для Вас - видеопоздравления и музыкальные подарки в 12 - часовом прямом эфире, развлекательные сюжеты, сюрпризы из под елки, веселые хорореды, встречи со звездами, интересными людьми, кухня Деда Мороза и конечно же любимые новогодние комедии.
РАДИО
 6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии».
 7.15 - «Введение во храм»
 7.20 - Радиостудия «Город и горожане» (выступление мэра Улан-Удэ Г.Алдаева).
 7.35 8.00 - Новогодний утренний концерт.
 12.00 - Дневной выпуск новостей: «Короткой строкой».
 12.10 - 13.00 - Музыкальная волна радио Бурятии» Концерт «Лучшая песня 1998 года»
 19.12 - 20.00 - Информационная программа «Вчера. Сегодня. Завтра»
 23.00-23.55 - Новогодний калейдоскоп - музыкально-развлекательная программа.
 23.55-24.00 - Новогоднее поздравление Президента Бурятии Л.В.Потапова.
 24.00-01.00 - Продолжение музыкально-развлекательной программы «Новогодний калейдоскоп».

Гарагай 4-дэ шэнын 12 (декабрин 30).

Сагаан гахай, 8 сагаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, тэнгэри, сахюуса, лусууд тахиха, сан тахиха, хэсэг буян уриха, даллага абаха, балин үргэхэ, гүрэм уншуулжа, заһал хүүлэхэ, буян үйлэдэхэ, эхэ хүниие бараалхаха, аршаанаар бээ ариудхана,

залаха, дайсаание дараха, бисалгал хэхэ, баярай найр хэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бүжэг наада эрхилхэ, хурим түрэ хэхэ, бэри буулгаха, гоёлой хубсаһа оёхо, шэмэг зүүдхэл хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэхэ зуура нүүхэ, улай гаргаха, ном оршуулаха, шэб шэнэ газарта бууса түхээрхэ, худалдаа наймаа хэхэ, хээрэ нүхэ малтаха, тушаал эзэлхэ, эхэ

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

ҮБЭЛЭЙ ДУНДА ХҮХЭ ХУЛГАНА НАРА

Буряад литэ	10	11	12	13	14	15	16
Европын литэ	28	29	30	31	1	2	3
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагда Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	шарагшан тахья	сагаан похой	сагаан гахай	хара хулгана	харагшан үхэр	хүхэ бар	хүхэгшэн туулай
Мэнгэ	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон
Һуудал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хий

Гарагай 2-то шэнын 10 (декабрин 28). Бадма-Самбаавын үдэр.

Шарагшан тахья, 1 сагаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тэнгэри, лусууд тахиха, буян үйлэдэхэ, эм найруулха, эд абаха, тангаригаа болуулха, дайсаание номгоруулха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, тэдээнцэ үртэл үргэжэ мүргэхэ, баян тэнюун, амгалан байдалай түлөө даллага абаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, ада шүдхэр, наад тодхор дараха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр шэрдэг бүрихэ, хадаг тахиха, бэри буулгаха, түрэ хурим хэхэ, гэрэй һуури тахиха, үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ ондоо тээшэнэ эльгээхэ, суглаа зарлаха, үгэһэг үгэхэ, гуйраншадта юумэ харбайха, замда, холын аянда гараха, номнол шагнаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтын үйлэнүүд сээртэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэсын юрэнхы тамир һайжарха.

Гарагай 3-да шэнын 11 (декабрин 29).

Сагаан похой, 9 улаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, хэсэг дуудаха, даллага абаха, эд зөөри, абасаяа суглаулха, модо отолхо, тангаригаа болуулха, балин шатааха, агнуури эрхилхэ, бисалгал хэхэ, тарни бүтээхэ, амраг нүхэдөө суглаулха, үгэһэг үгэхэ, эдэй тэнгэри тахиха, эдээ, хубсаһа олохо, ажалшаниие хүлэлхэ, хүниие аргаламжада оруулха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, дайсаание болон ада шүдхэр дараха, түрэлхидэй хоорондох холбоо бэхижүүлхэ, хани нүхэдэй аша туһада түшгэлхэ, аршаанаар бээ ариудхана, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном арамнайлаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Харин замда гараха, наһа барагшые хүдөөлхэ, нүүхэ, үһээ угааха, хуубүүдые сээртэ үдэшэхэ, үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ ондоо тээшэнэ эльгээхэ, шуһа ханаха, төөнхэ мэтын үйлэнүүд хорюултай. Бэри тухай асуудалаар дасанда хандатгы. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэсын юрэнхы тамир һайжарха.

шажанай хайндэр хэхэ, баярта ушараа тэмдэглэн хайндэрлэхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бариха, наһа утадхалгын ном уншуулха, хурим түрэ хэхэ, хүниие тушаалда томилхо тухай захиралта сонсохохо, зарлиг тунхаглаха, эд бүтээхэ, зурхай шудалха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа хэхэ, уран бүтээл эрхилхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэбшэе гэр бариха, нүүхэ, үбшэ эмшэлхэ, похой абаха, наһа барагшые хүдөөлхэ, газар малтаха, зураг зураха, бөөгэй хэрэг үйлэдэхэ, замда гараха, хадаг тахиха, үхэр, мори худалдаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 5-да шэнын 13 (декабрин 31).

Хара хулгана, 7 улаан мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, һарада, бусад юртэмсэнүүдтэ мүргэхэ, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, хии бараа сараха, гэр бариха, шабар зуураха, замда гараха, зурхай шудалха, үзэгтэ һураха, бурханай ном уншаха, эм найруулха, эһээбэри тахиха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, даллага абаха, шэнэ гэр бариха, шэнэ газарта түбхинэхэ, эхэ хотонхой һуури тахиха, үүдэ гаргаха, юумэ худалдаха, хэл ама намдааха, зарга шиидэхэ, арга эб олохо, хюмһа абаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр улай гаргаха, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээ алдаха, хоорондоо хэрэлдэхэ, үһөөрхэлдэхэ, сор шатааха, шуһа ханаха, төөнхэ, хүншүү хэрбоһо гаргаха, эхэ уһа гаталха, дошхон газар номгодхохо, агнуури хэхэ, амитанай ами танаһа мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха.

Гарагай 6-да шэнын 14 (январин 1).

Харагшан үхэр, 6 сагаан мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, хэсэг уриха, даллага абаха, нүгэлөө наманшалха, лун абаха, пүрбын, ваджрын харюулга хэхэ, гэр бариха, гэрэй һуури тахиха, городго хэрэг эрхилхэ, үхэр худалдаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, эм

хэрэг үүсхэхэ, бузар буртаг үйлэдэхэ, хүниие үзэн ядаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажаха, мал үдэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 15 (январин 2). Дүйсэн үдэр.

Хүхэ бар, 5 шара мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Дасан (дуган) һэргээхэ, һэльбэхэ, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном арамнайлаха, обоо тахиха, бэлынгөө амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, даллага абаха, тэнгэри, бурхан, сахюуса тахиха, уранай онол арга шудалха, үзэгтэ һураха, зарга шиидэхэ, муу үйлэ танаһа, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, наһа утадхалгын ном уншуулха, городго хэрэг эрхилхэ, абанаа бусааха, мал үүсэхэ, хулгай, дээрмэ дараха, дайсаание номгодхохо, засаг түрэдэ ошохо, гуйлтаяа мэдүүлхэ, ном оршуулаха, гэрэй һуури тахиха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр тангариг абаха, модо отолхо, худалдаа наймаа хэхэ, шулуу, шорой хүдэлгэхэ, похой тэжээхэ, нүүхэ, наһа барагшые хүдөөлхэ, бэри буулгаха, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан тэнюун байдалга хайн.

Гарагай 1-дэ хуушанай 17 (январин 3). Энэ һарада 16-най үдэр байбагүй.

Хүхэгшэн туулай, 4 ногоон мэнгын, хиидэ хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, эм найруулха, тантрын таринуудые уншаха, шуһа ханаха, төөнхэ, харюулга хэхэ, һогтуу галзууе номгодхохо, эм найруулха, эдэй тэнгэри тахиха, эдээ хубсаһа олохо, үгэһэг үгэхэ, даллага абаха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, хари газарта ошохо, холын аяншалгада гараха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр хэрэлдэхэ, засаг буялдан тэмсэхэ, заргалдаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, тээрмэ бариха, суглаа зарлаха, тангариг үргэхэ, үһээ угааха, бэлбэһэн эхэнэрэй гэртэ орохо, бага үхибүү гэрһээ ондоо тээшэнэ эльгээхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Хотите верить - хотите нет...

ТУМАННЫЙ АПРЕЛЬСКИЙ РАССВЕТ

(Случай на Гусином озере)

Лет этак 10, а может и более назад я безнадежно «заболел» (увлекся) зимней подледной рыбалкой. Випой тому мой друг Ильяс, который буквально за руки затащил меня на лед Гусиного озера и посадил на лунку, пробуренную в метровой толще льда. Благо, тогда водился омуль в Гусином озере, чего к сожалению, не скажешь нынче, а окунь, сорога, щука - и поныне водятся.

Ильяс был родом из легендарного Ольхона, что на Байкале, и потому не мог не быть страстным любителем рыбалки. С ним я исходил с пешней и дедобуром в руках Гусиное озеро вдоль и поперек. Сидели над лункой в Цайдаме и Муртоо на омуля, в Хаяпе и Баратах - на окуня, в Ельнике и у Разреза - на сорогу.

Не забыть, с каким нетерпением ждал субботу и воскресенье, чтобы оказаться на льду, на свежем морозном воздухе у лунки, с волнением и трепетом вываживать из глубины 20-25 метров почти килограммового омуля или горбатого и обширного, как лопата, хаянского пятисотграммового окуня. Обычно в эти выходные дни много бывало любителей зимней рыбалки на озере: и шахтеры, и энергетики, и лесники, и военслужачие. Их можно было видеть на льду, как на ладони, из окон поезда «Иркутск - Наушки» на всем 30-ти километровом пути вдоль берега озера. Здесь проводились соревнования среди них по ловле рыбы, вручались призы и подарки победителям. А как приятно и весело было посидеть среди этого «чокнутого» люда, слушать их нескончаемые байки.

Однако я не хочу рассказывать читателям «Дүхэриг» эти байки рыбацкие, а хочу поведать настоящую быль, и не со слов кого-то, а то, что действительно произошло со мной на Гусином озере.

Так вот, апрель был на исходе, лёд уже стал рыхлым, островками почернел, а кое-где на льду появилась вода, которая за ночь замерзала и превращалась в стеклянную корочку. Выехать на лед на автотранспорте было опасно и запрещено. Обычно в это время года перед уходом льда на рыбу находит жор, она хватает всё, что есть и нет на крючке - только успевай подсесть.

В этот апрельский день я один отправился на рыбалку. Ильяс работал. Ещё до рассвета я уже был на берегу озера. Оставив машину у бугорке, взял только снасти свои, зашагал в сторону

«камчатки», находящейся в 1,5 километрах. Но не пройдя и 100 метров, в один миг оказался в дымящейся ледяной воде. Не помню, как это произошло, но только, проваливаясь в бездну, инстинктивно развернулся в ту сторону, откуда шел и в предрасветных сизых сумерках увидел свою машину, одиноко стоящую на берегу, и в ушах слышался откуда-то доносившийся колокольчика нежный звон. Он усиливался по мере того, как я усиленно болтал ногами, чтобы удержаться на плаву, а вокруг меня плавали и, задевая друг друга, колокольчиками звенели остроконечные сосульки отламывающегося льда, а я не мог схватиться за край лдины, руки скользили по гладкой поверхности льда. Все мои попытки найти под ногами точку опоры или во что бы то ни стало зацепиться за кромку льда были безуспешны.

Тем временем все то, во что я был одет: сапоги утепленные, в северном исполнении, штаны ватные солдатские, куртка меховая дублёная - промокло, пропиталось водой, потяжелело и тянуло меня вниз. Я чувствовала, что постепенно силы стали покидать меня, мне становилось холодно, руки начали мерзнуть, пальцы - коченеть. Звал на помощь, кричал на всю округу, но никто не отзывался в это туманное утро.

Не знаю, сколько времени длилось мое «моржевание» в этой ледяной воде, но вдруг я почувствовал что-то твердое под ногами, наподобие покачивающегося бревна, и первое, что пришло на ум - было удивление, затем надежда на спасение и вера во что-то... В то же время в голове пронеслась мысль: а может мне все это показалось? Чтобы убедиться - снова наступил ногами на это «бревню» - оно не ушло и не уплыло, более того, оно вроде удерживало меня, и я не теряя времени, опираясь на него, довольно легко приподнялся на локти, а затем перевалил свое тело через край льда, вылез. Отполз метра два-три и лежу на льду, боясь встать на ноги, чтобы снова не провалиться. Лежу и думаю, что же это было...

Так и не найдя ответа, осторожно поднялся на ноги и пошел к берегу, когда уже первые лучи восходящего солнца ярко освещали отроги Хамар-Дабана, и в воздухе пахло весной. Подошел к машине, снял и слил воду из сапог, отжал штаны, из «бардачка» достал стаканчик, налил в него водки и, по бурятскому обычаю побрызгав на все четыре стороны и сказав только: «Ай, Бурхан, зайлуул», выпил, сел за руль и поехал.

Дондо ПЕТРОВНИ.

Новое исследование

академической, вузовской и отраслевой наук, крупных достижений ученых Бурятии. Проведение учеными крупных многоплановых исследований началось с образования Бурятского комплексного научно-исследовательского института (БКНИИ), затем преобразованием его в Бурятский филиал СО АН СССР. С

О НАУЧНОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ БУРЯТИИ

Недавно в Бурятском государственном университете состоялась защита сразу 7 диссертаций на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Среди них обсуждалась работа Г.Д.Базаровой на тему «Формирование и развитие научной интеллигенции Бурятии в 1922-1985гг.», которая была признана как первое научное исследование, всесторонне рассматривающее историю научной интеллигенции республики.

В своей работе диссертант последовательно и скрупулезно прослеживает основные этапы эволюционного развития нашей научной интеллигенции на протяжении более чем 60 лет. Ее рождение, как отмечает автор, относится к началу 20-х годов, когда были созданы два первых академических учреждения. В 1922 году образовался Бурятский ученый комитет (Буручком), председателем которого стал Б.Барадин и в 1923 году - Бурят-Монгольское научное общество им. Д.Банзарова (БМНО). Его возглавил М.И.Амагаев.

В развитии научных исследований свой вклад стали вносить первые вузы Бурятии. В 1932 году открылся агропединститут (директор М.П.Хабаев). Из преподавательского состава наиболее активную работу вели Н.Н.Козьмин, В.Д.Кудрявцев, А.П.Алексеев, приглашенные из Иркутска и других городов. В 1935 году из агропединститута выделился зооветинститут, в 1936 году при пединституте был образован учительский институт. Преподаватели всех этих вузов по мере своих возможностей принимали участие в научно-исследовательской работе. Отмечено, что в формировании и деятельности научной интеллигенции 20-30-х годов большую роль играли первые бурятские общественно-политические деятели: М.Богданов, Ц.Жамсарано, Г.Цыбиков, Б.Барадин, Д.Сампилов, П.Дамбаин и др. В период Отечественной войны, в 1944 году Институт культуры и экономики вновь был преобразован в Государственный институт культуры с сектором истории, языка, письменности, литературы и фольклора. В целом в годы войны по объективным причинам уровень научных исследований заметно снизился.

В послевоенное время произошло значительное расширение сети вузов и отраслевых научных учреждений. В 1952 году при зооветинституте открылся агрономический факультет и в 1955 году - новый технологический факультет. Образовались 3 отраслевых научно-исследовательских учреждения: плодово-ягодная (1956г.), сельскохозяйственная опытная и научно-исследовательская ветеринарная (1964г.) станции. В этот период действовали уже 8 научно-исследовательских институтов.

Последний этап (1958-1985гг.) ознаменовал новую ступень развития

этого времени впервые в Бурятии исследования стали проводиться на прочном академическом уровне в области таких фундаментальных наук, как геология, биология, экономика, радиофизика, значительно расширились исследования по гуманитарным наукам. В середине 80-х годов центр бурятской академической науки - БФ СО АН СССР уже имел 4 самостоятельных института и один отдел.

На этом этапе произошло расширение сети вузов: в 1960-ом году открылся Восточно-Сибирский институт культуры и в 1962-ом году - Восточно-Сибирский технологический институт. В связи с созданием в 4-х вузах научно-исследовательских секторов разработка теоретических проблем, внедрение результатов исследований заметно увеличилась и повысилась эффективность научной работы вузовских ученых.

Численный состав научных работников в 1958-1985гг. увеличился в 3 раза и этот показатель был выше общесоюзного и общероссийского, что свидетельствует о значительном количественном и качественном росте научной интеллигенции Бурятии.

Таково в общих чертах содержание диссертации Г.Д.Базаровой об историческом развитии научной интеллигенции Бурятии. Эту работу она выполняла под научным руководством д.и.н., профессора Г.Л.Санжиева. В ходе ее защиты первым официальным оппонентом выступила заведующая кафедрой Иркутского педуниверситета, д.и.н., профессор В.И.Рабецкая и вторым официальным оппонентом был к.и.н., доцент кафедры истории и исторического наследия ВСГАКИ Б.Ш.Доржиев. Ими отмечена работа Г.Д.Базаровой как первое, специальное, вполне самостоятельное исследование истории научной интеллигенции, ею введены в научный оборот многочисленные неопубликованные документы из фондов многих архивов, что позволило автору полнее раскрыть проблемы темы и этим определяется научная новизна ее работы. Сделанные ею новые выводы и обобщения имеют научную ценность и практическую значимость.

Выступившие в обсуждении д.и.н. С.А.Максанов, д.ф.н., профессор И.И.Осинский, к.и.н., доцент В.Д.Дугаров также дали высокую оценку этому, по существу первому комплексному исследованию проблем исторического развития научной интеллигенции Бурятии, которое вносит существенный вклад в разработку данной проблемы, в частности, и истории культуры Бурятии в целом.

Ученый совет единогласно решил присвоить Г.Д.Базаровой ученую степень кандидата исторических наук. Хочется пожелать Г.Д.Базаровой и всем тем, кто в те дни успешно защитили кандидатские диссертации, новых достижений в научно-исследовательской работе.

Б. ДОРЖИЕВ, кандидат исторических наук.

«Нютагай домогуудһаа»

ЭНЭ КОНКУРСДО

«АНГИР ТОЛГОЙ»

Нютаг соогоо ажалша, малша, дархал суутай, баян түүхэтэй Лэгтэптэн хотной уг гарбал тухай бэшлэг.

Хорин арбан нэгэн эсэгийн таһардаһан, галзууд угай Хатуу гэжэ нэрэтэй хүн 1800-гаад оной эхин багаар Ярууныг Ульдэргэ нютагта ажаһууһан намтартай. Тэрэ үедэ үмсэ байһан дээрһээ бүлэг бүлэгөөрөө гол голоор эзлээд, адуу малаа үсхэдэг байгаа. Үзэсхэлэнтэ хайхан байгаалитай Ангир толгой гэжэ багахан гүбээнэй саанаһанга, Ангирай годдо Хатуутан түбхинэнхэй һэн.

Хатуутан Сула Номгон гэжэ хоёр хубүүдтэй байгаа. Хүнэй хубүүд адли бэш гэжэ дэмы хэлэдэггүй. Юундэб гэхэдэ, Хатуугай Сула хубүүнийн - эсэһиһе һаа, хатуу холшор ябадалтай, Хитад, Монголоор зайха, аралжаа наймаа хэдэг, Монголһоо адуу хүрэгөөрһн туужа асардаг байгаа. Мүнөөшье Монголой үүгээр соохор морид Ульдэргын адуун соо үзэгдээд. Сула хубүүнийн угаа үргэлжэлүүлхэ талаангүй, үри бэстэй болоогүй һэн.

Харин Хатуугай Номгон Дугар гэжэ хубүүтэй боложо, эсэһингээ уг үргэлжэлүүлһэн гэхэ. Номгоной Дугар эхэ баян бардам, номгон даруу зантай, ажалша малша, дархаараа суутай һэн. Хотон соогоо хүндэтэй, Баабайхан Дугар гэжэ алдартай болоо гэхэ. Баабайхантан нютаг соогоо табан хушуун малаа тэгшэ үсхэхэн. Адуу малын үдэжэ, Ангир Толгойгоо бүрхөөнхэй, хүрэг тэмээнүүдын Ангирай нуурай эрьсэр тээхэйлдэжэ холоһоо харагдаха. Тэрэ үедэһье, мүнөөшье хүрэтэр манай нютагта Баабайхан Дугарайһиһаа ондоо айл хүрэг тэмээтэй болоогүй гэлсээдэг.

Намартга малайһаа бэлхээр хаража, Ангир толгойһоо хорёод модной газарта нүүдэг байгаа. Тэрэн Зүүн-Ульдэргын хажууда «Номгон Хүндэ» гэжэ номгон Дугарай нэрээр мүнхэрэнхэй, эхэ тахилгатай хүндэ. Мүнөө зун бүхэндэ угайһаа тахилган, «Номгон Хүндэгөө» тахихаяа газар бүхэһиһөө суглардаг заншалтай.

ХҮН СЭРГЭ

Олон азарга адуутай Номгоной Дугар моридоо гоёожо унадаг байгаа. Гуулин, мүнэн зэмсэгтэй, тэрэһиһээ гадуур шүрэ хубһаар (коралл) гоёһон зэмсэһин харахада, яларжа байдаг һэн. Энэ зэмсэггэ оруулахдаа, Баабайхан Дугар хүн сэргэтэй ябадаг байгаа.

Тэрэн юун бэ гэхэдэ, модон сэргэдэ уяхадань, зэмсэгэйһингээ шүрэ хубһа шүргөөгөөд, эмдэжэрхихэгүйн түлөө хүн мориһиһе баридаг һэн.

ЭЭ АДУУН

ЭРДЭНИ - ҮРГЭЛ

Чесанын дабаа буухада, Дабаата, Ангирай талапууд нэмжидэг. Энэ дабаагаар Монгол, Хитад зоринзон зоной харгы байгаа. Дугарайда орожо, ундаа харяагаад, хонгодһье гараһан зон олон. Харин ябагаар ябаһан монгол, хитад, түбэд ба буряадһье лама хубарагуудта мүнгэн эмээл, хазартай ба хүгэлдэргэтэйһн морин эрдэни үргэл хэдэг һэн. Номгоной Дугар аялжа байхадаа, гэрээд үгсээ хэлэхэн юм: «Наһан соогоо 99 ябаган лама, хубарагуудта 99 морин үргэл хээб, 100 болгохо талаангүй байба», - гэжэ нэгэ ябаган ламые хүлэһээр бурхандаа ошоо гэдэг.

Тэрэ саһаа хойшо олон жэл үнгэрбэһье, Лэгтэп хубүүһинь үхибүүд: Цыдып Дугарович, Ешигма Дугаровна, Ринчин Дугаровичай бага хубүүн Цыден-Дамба Ринчиновичэй үүсхэлээр аша гушанарын бултадаа хамтаржа, 1985 бндо Анаа дасанда Зула хурал дааж хураа. Тинхэдэ Номгон Дугарай гэрээд үгэ хүсэжэ, хара халтар мори мүнгэн хазар эмээлтэйгээр Анаагай дасанда үргэл хэлэн юм.

НОМГОНОЙ ДУГАРАЙ ҮРИНЭР ТУХАЙ...

Дугар түрүүһын намганһаа олон басагадтай, харин хубүүдтэй болодоггүй байгаа. Намганиһн ухаатай эсэн, хоһын бодолтой эхэнэр һэн. Үбгэнэйһнөө уг залгаа хубүү түрэхэ наһанайһгаа үнгэрһье мэдэржэ, залуу намга абахыһе баадхаһан байһа.

Дугар залуу намгандаа дүрбэн хубүүдтэй болоо. Шахаадай басаганиһн Исэнгэ хадамда гараа. хүндэб-Жамса лама боложо, Анаагай дасанда наһаа үнгэргөө. Эгээл бага басаган Жибзимаагаа хүршэ хуудаг үхибүүдгүй Дугданай Жалсанайда үгэхэн. Тэрэ басаганиһн Жалсанай Жибзима Чесанын Цырен гулваагай бэри болоод, нэгэ басагадтай болоһон юм. Мүнөө тэрэн 70-аад гаранхай. Чимидма хүгшэн Баргажанай Улан нютагта олон үхибүүдтэй болоһон, жаргалаа эдлэжэ хуудаг даа. Дугарай Лэгтэп нютагтаа түбхинэжэ, эсэһингээ нэрэ нэрлүүлжэ, угыһн үргэлжэлүүлэ. Лэгтэптэн олон үхибүүтэй юм. Ешигма басаганиһн мүнөө 75 наһатай ийгэжэ хөөрөн: «Миһи эхэ 14 хээн болоһон юм. Эгээл сэхмнай Дулма, тийгээд Ринчин, Надмит, Мэтон, Цыдып, Буда-Дари, бэһиһе би мэдэхэһьегүйб даа, би эгээл баган гээшэб». Дулмань - Дамба Галан-Доржо гэжэ хоёр хубүүтэй, Надмидын - Цыжидма, Жапчин, Буда-Даринь - Цырма, Ешин-Хорло, Лодой, Ешигмань - Лида, Бальжинима, Энхэ, Лэгтэбэй Ринчин, Цыдып хубүүдын нютаг соогоо эгээл хүндэтэй, хүдэлхэдөө хүсэгдэхгүй, модошо дархан, пешэн баридаг, дэлгэр хайхан сэдхэлтэй зон.

Лэгтэбэй Ринчин 1906 ондо түрэн, бага наһанда Анаа дасанай хубараг ябаһан, Гэбэй зиндаатай болоһон юм. Нүүдэн Цагагта нютагай Ленхобоева Цырен-Дулма Эрдэһеевна нүхэртэй боложо, нютагтаа түбхинэжэ, зургаан үхибүүдтэй болоо һэн: Балбар Цыден-Дамба хоёр хубүүдтэй, Галя, Люба, Дондог-Дулма, Цыпилама гэжэ басагадтай.

Лэгтэбэй Цыдып 96 наһатай, арбан гурбан үри хүүгэдэс үндэлгэжэ, тухандань хүргөөд, аша гушанараа ара үбэрөөрөө тойруулжа, Гали бэһингээ хайхан үргэмжэ үзэжэ хууна даа. Цэдэбэй хубүүд Пүрбэ, Бадма-Цырен, Жаргал нютагтаа суутай модошо дархашуул. Эдэ хубүүдэе нютагаархиниһн: «Угаа уһанда хаяхагүй гэжэ зүб даа», - гээд омогорхон хэлсэдэг. Манай нютагай домог болохо баян бүүдүү угтай Лэгтэптэн хотной тоогүй олон аша, гуша, дүшэнэртэн угаа үргэлжэлүүлжэ, элүүр энхэ, амгалан тайбан ажаһууһыһе хүсэһэб.

96 наһатай ДОНДОГОЙ Цымпил 86-тай ЖАЛСАНАЙ Цырма хоёрой хооронһоо ДОРЖИЕВА Цырен-Дулма Сандаковна бэшэб. Яруунын аймагай Ульдэргэ хуурин.

Уран зохёолшо, эрдэмтэ Ширав-Нимбу ЦЫДЕНЖАПОВАЙ
55 наһанай ойдо

«ХЭНЭН НАЙХАН ХЭРЭГШНИ
ХЭТЫН ХЭТЭДЭ МҮНХЭЛ...»

Эдэ мүнүүдэй автор хадаа Ширав-Нимбу Ринчинович болоно. Цыденжаповай зохёолнууд түрэн, үдэн тоонто шотагаань, сэнхир хүхэ Яруунаһань эхидэ абажа ердэг.

Буряад найхан оронойнай дэмбэрэлтэ газарнуудай нэгэн болохо Нархата нуурица 1943 оной январь нарын янгинама хүйтэндэ ерээдүйн уран зохёолшо, драматург, эрдэмтэн Ширав-Нимбу Ринчинович Цыденжапов ажалша, таряаша айлай бүлэдэ түрэн намтартай. Ширав-Нимбугай бүри багахан ябахадань, нагаса эжынь Цыжит Тугудхоповна, абань Цыденжаб Ринчинович, эжынь Дарижаб Хамаевна тэрэндэ хуушан монгол, түбэд үзэг бэшгэ заажа, долоотой, найматай хүбүүн «Этигэл», «Молонтойной намтар», «Ульгэрэй далай», «Аржа-Буржа хаанай намтар» гэхэ мэтын зохёолнуудые доржогоносо уншажа нураһан байна.

Ширав-Нимбугай хуушан монгол, түбэд хэлэнүүдые шудалха хэрэгтэнь түрэлхидынь, гэр бүлын баталгай ламанар туһалдаг байгаа. Ехэ хүбэлгэн ухаатай шаби байһан хадаа, түргөөр уншажа, бэшгэ нураба. Сүлөөтэй сагаа номуудые уншажа үнгэргэдэг болобо.

Ширав-Нимбу 1961 ондо дунда хургуулиа дүүргээд, Дорж Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ хургуулиа орожо, 1966 ондо буряад хэлэ бэшгэй ба литературын багшын мэргэжэлтэй боложо гараһан байна.

Дээдэ хургуулиа дүүргэнэйнгээ удаа Эрдэмэй академийн Сибирийн таһагай Буряадай филиалай аспирантура орожо, тэрэнэ амжалтатай дүүргээд, 1971 ондо Михаил Ломоносовой нэрэмжэтэ Москвагай гүрэнэй университетэ «Хуушан монгол хэлэнэй фразеологическа обородууд» гэхэн темээр хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидаттай диссертаци тон амжалтатайгаар хамгаалжа гараһан байна.

1980 онһоо эхилжэ, Ширав-Нимбу Ринчинович Россин Федерацийн Эрдэм нуралсалай министрствын эрдэм шэнжэлэлгын институттай Буряадай филиалада ажаллажа эхилэ хэн. 1980 онһоо Уран зохёолшодой холбооной гэгшүүн.

Ширав-Нимбу Цыденжапов манай Буряад ороной мэдээжэ драматургнуудай нэгэн. Далаад онуудай эхиндэ бэлигтэй залуу хүбүүд Дугар Дылыров, Ардан Ангархаев, Баир Эрдэмсэв гэгшэд аха захэ элитэ драматургнууд Д.Р.Батожабай, Н.Баданов, Ц.Шагжин гэгшэдые даган орожо ерээ бэлэй. Тэдэнэй нэгэн Цыденжапов байгаа бшуу.

Тэрэ 1972 ондо «Сагаан Сэсэн» гэхэн жүжгөө бэшээд, арад зоноо, харагшадаа баярлуулһан байха юм. Энэ жүжгын түүхын темэдэ зориулагданхай. Мүн баһа түүхын темэдэ «Наггин сэдхэл» гэжэ шүлэгөө бэшэһэн юм. «Сагаан Сэсэн», «Наггин сэдхэл» гэхэн жүжгүүдэй үйлэ

хэрэгүүд Монгол орондо болоно. Гол геройнууд болохо Сагаан-Сэсэн, Ганбулад гэгшэд хаанай үргөөгэй урдаһаа тэмсэн бодоно. Тэдэнэр өөһэдөө хаашуулай хүбүүд болоно. Очир-Бата хаанай хүбүүн. Сагаан-Сэсэн үгтэй юрын ангуушадай дунда үндэнэ. Тэрэ хаанай богоол эхэнэрэй хүбүүн гээшэ. Эгээл тиимэхээ тэрэ дарлагдагша ангиие хайрлан хамгаалдаг эрэлхэг зоригтой баатар болон тодорно. Харин «Наггин сэдхэл» гэхэн жүжгэй гол герой Ганбулады Харалдай хаан эсэгн дасанда үгэнэ байна. Ганбулад дасанда байхадаа, гайхамшагта уран зурааша болоһон байна. Тэрэнэй бүтэһэн бурхадай дүрэнүүд олон тоото дасан дугангуудта табигдана. Тэдэ Ганбулад Боролма хоёрой инаг дуран ута наһагүй байшоо. Инаг гансага үгэлжэ, үни удаан гуниглан Ганбулад дүрэнэ Дара бурханай дүр болгожо зураһан байна. һүүлдэнь Ганбуладшы наһа бараһа. Эдэ хоёр драманууд шүлэгөөр бэшгэдэнхэй. Арад зонойнгоо зүрхэ сэдхэл хүдэлгэжэ байдаг.

Ширав-Нимбу Ринчинович Цыденжапов буряад драматургийн түүхэдэ эгээл түрүүшын водевиль гэхэн жанрай жүжгүүдые бэшгэжэ ендэрдээрэ табиһан намтартай. Тэдэн хэдаа «Инаг дуранай харгы», «Дуранай хүсэн» гэхэн шог зугаагай, наадатай жүжгүүд болоно.

Бэлигтэй драматург Ш-Н.Цыденжаповай шог зугаата водевилүүд соо харуулагдан үйлэ хэрэгүүд мүнөө үсын нэгэ буряад тосхондо болоно. Бэе бээдэ дурлаһан залуу хоёр инагуудай гэр бүлэ болон, хуби заяагаа холбохо гэхэдэнь, эдэб бэрхшээлүүд ушарна. Эдэ бүхэ бэрхшээлүүдые энэ хоёрой дабажа гараһан тухай хэлэгдэнэ.

Бэлигтэй драматургын бэшэһэн жүжгүүд гансашы Буряад орондо бэшэ, мүн баһа Саха Республикада «Жэргэмэлнүүд хаанашы альяар дууладаг», Монгол орондо «Шуурганар» гэхэн жүжгүүдын табигданхай. Мүн баһа олон тоото арадай театрнуудта тэрэнэй бэшэһэн «Эхэ басаган хоёр», «Тайгын хүгжэм», «Хожомдон хатар», «Нютагаа бусалга», «Ши миний бурханши» гэхэн жүжгүүд харуулагдан юм, «шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар» боложо шадаһан, харагшадаа баярлуулһан байха юм. Уран зохёолшын зарим жүжгүүдын ород хэлэн дээрэ оршуулагданхай. Эгээл тиимэхээ Ш-Н.Цыденжапов өөрынгөө зохёолнуудаар буряад драматургида шог зугаата (водевиллин), түүхын шүлэглэмэл жанруудай хүгжээ хэрэгтэ

өөрынгөөсэхэн хубитаяа оруулаһан байна.

Уран зохёолшо жүжгүүдые бэшгэхээ гадна, эдир наһанһаа шүлэгүүдые, үгүүлэлнүүдые (рассказуудые) бэшэдэг. Тэрэнэй «Эрьюулгэ» гэжэ нэрэтэй үгүүлэлнүүдэй ном Буряадай номой хэблэлээр 1986 ондо толилогдон, уншагшадаа баярлуулба Энэ номдо уянгата үгүүлэлнүүд: «Эрьюулгэ», «Бэшиг», «Наггин газар», «Гуригна», «Дайнай үсын ангуушад тухай хөөрөөн» гэхэ мэтэ үгүүлэлнүүд тон һонирхолтойгоор бэшгэдэнхэй. Хүдөө ажахын байдал энэ зохёолнууд соо харуулагданхай.

1990 ондо мүн лэ баһа Буряадай номой хэблэлээр Ширав-Нимбу Цыденжаповай «Үржэлтэ Газар эхэ» гэжэ нэрэтэй шүлэгүүдэй ном толилогдоо бэлэй. Энэ номдотор оруулагдан шүлэгүүд соогоо тоонто шотагаа, Эхэ ороноо, түрэл арадаа манган дуулана. «Сэлгээ Яруунам эршэтэ долгөороо эрьсэ нэһэн салгадажа, дүмүүхэнээр онгосым үлгэдэжэ, үлгын дуу дууланал ха», - гэжэ түрэл шотат тухайгаа дүрэн бэшэнэ. «Эхэ орондоо», «Эжымни элгэ», «Мүнхэ дурасхаал», «Эхэ газар», «Холын урда сагуудта», «Адха шорой», «Юрын жаргал» шүлэгүүд гүнзгий философско удхатай.

Жэгтэй гөфөр,
Жэргэмэл жэргэнш.
Дуулим шалым
Дуугаараа шэмэглэнш.
Үншэрэн сэдхэлэйм
Үбшэ эдэгэнш,
Урагша зорихым
Уряалан байнаш.
Шамгал агли
Шэгитэй болоһойб,
Шэргүүн сэдхэлэй

Уяртар дуулаһайб, - гэжэ һанал бодоолоо, урагшаа тэгүүлэн эрмэлзлээ, зоригоо түүрэн бэшэнэ.

Ширав-Нимбу Ринчинович Цыденжапов 1971 ондо хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидаттай нэрэ зэргэтэй болоһонһоо хойшо буряад монгол хэлэ шэнжэлһэн олон хүдэлмэригүүдые «Хуушан монгол хэлэнэй фразеологи», «Монгол арадуудай эпическа зохёолнуудай фразеологи үзэлгын асуудалнууд», Ц.Галаповай «Хун шубуун» гэхэн романай лексикэ болон фразеологи үзэлгэ», «7-10-дахи классуудта буряад драматургнуудай зохёолнууды шудалалга», Х.Намасаревай «Үүрэй толон» гэхэн романай фразеологи», «Буряад фразеологиһе хургуулида үзэлгэ», «Буряад-орд фразеологийн толи», «Буряад-орд-монгол тобино толи», «Богдо Чингис хаан» хэблүүлжэ гаргаһан байна. Эдэ хүдэлмэригүүдые хаража үзэхэдэ, Ш-Н.Цыденжапов буряад хэлэнэй баялигуудые, тодорхойлол, тогтоомол холбоо үгэнүүдые гол түлэб шэнжэлдэг эрдэмтэн болоно. Мүн тэрэнһээ гадна эрдэмтэн хургуулин программинуудые, номуудые, методическа заабаринуудые зохёодог, республикын хургуулинуудта буряад литератураар түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ туршалгануудые үнгэргэдэг байна. Гадна тэрэ аха дүү монгол арадай эрдэм ухаанай, соёл болбосоролой, уран зохёолнуудтай буряад зоноо танилсуулаха хүдэлмэри ябуулана. Тэрэнэй бэшэһэн эрдэмэй хүдэлмэригүүд Улаан-Үдэ, Новосибирск, Москва, Элиэтэ, Улаан-Батар хотонуудта хэблэгдэнэ байна.

Ш-Н.Цыденжаповай «Мүнхэ тэнгэрийн заяагаар» гэхэн ном 1994 ондо Улаан-Батарта хэблэгдэнэ байна. Түрүүн «Чингис-хаан», «Чингис хаанай ноуса» хэблэгдэнэ юм. Дурдандаһан номууд соо Монгол ороной агууехэ ударидагша Чингис богдын ажабайдал, зан абари тухай нэгэ һанамжанууд нилээн бии. Эдэ номуудайнь бэшгэдэхэ ушарта хуушан монголой хэлэ бэшгэ дээрэ бэшгэдэнэ материал эхээр ажаглагдаа. Хуушан монгол хэлэ һайн мэдэхэ байһандаа Ш-Н.Цыденжапов нимгэ шухала асуудалнуудые гүнзгийгөөр шэнжэлжэ шадаа гэхэдэ, адуу болохогүй. Гэхэ зуура, өөрын онсо хараа бодолтой энэ эрдэмтын ондо ондоо хэлэнүүдтэ барлагдан олон шэнжэлхэ зохёолнуудые зэргэсүүлэн шудалһанинь һайшаамаар, Монгол эрдэмтэд болон уншагшад Цыденжаповай зохёолнуудые үндэрөөр сэгнэдэг. Тиимэхээ монгол хэлэ

шудалаалгын дэлхэйи түб болоһон орондо тэрэнэй эрхим шанартай зохёолнууд мүнөө үедэ хэблэгдэнэ гээшэ. Эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэрида аша үртэйгөөр хүдэлһэнэйгөө түлөө бүри һаяхан Ш-Н.Цыденжапов «Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

Монголда амжалтатай хэлэ бэшгэй докторой нэрэ зэргэ хамгаалжа, мүнөө Буряадай гүрэнэй университетэ профессорой уялга дүүргэнэ. Оюутадта буряад литература заана. Эдэ жэлүүдтэ Ширав-Нимбу Ринчинович ехэ үржэлтэй ажаллана: 7 монографи, 2 словарь, 4 багшанарай хэрэглэхэ методическа ном бэшэһэн байна.

1997 ондо Ширав-Нимбу Ринчинович «Намарай нэбшэн» гэхэн шүлэгүүдэйнгээ согсолбори, Буряадай гүрэнэй университетэй хэблэлээр Улаан-Үдэдэ, 52 н. гараба.

Энэ ном соо ороһон шүлэгүүд: Сэнхир хүхэ Яруунадаа, сэдхэл нимгэн эжыдэ, хоёр толгойгоо холбоһон хани нүхэртөө, зүрхэ сэдхэлыемнай хүлэһэн байдаг: зун, намар, үбэл, хабарта...

Аглаг сэнхир таладамни
Адуун хүрэг бэлшэнэ.
Амарга ганса нүхэрни
Адуушанаар хүдэлнэ.

Эгээ дошхон эмнигыс
Эмээлэжэ хурганхай.
Халуун миний зүрхис
Хазарлажа абанхай.

(«Аглаг сэнхир таладамни» н. 5)

Энэ шүлэг хоёр бадаһаа бүридэн найман мургэй. Бадаг бүхэндэнь 4 мур. Толгой холболго: (А, А, А, А); (Э, Э, Х, Х) һүүлэй рифмэ: таладамни, нүхэрни; бэлшэнэ, хүдэлнэ; эмнигыс, зүрхис; хурганхай, абанхай. Түрүүшын бадаг соо удхын сохилто абаад ябаһан үгэнүүд гэхэдэ: «... таладамни адуун хүрэг бэлшэнэ, нүхэрни адуушанаар хүдэлнэ», - гэжэ үйлэдэгшэ шюур таа шотагайнгаа хани нүхэртэйгөө танилсуулаа. Хоёрдохи бадаг соо: «Эмнигыс эмээлэжэ хурганхай. Миний зүрхис хазарлажа абанхай» - гэжэ автор тобиолол гаргана. Энэ хоёр бадаг үйлэдэгшэ шюурай һанал бодоолоор нягта холбоотой. Заншалта арадай аман зохёолой аялгаар, толгой холболго, һүүлэй рифмэ баримталагдажа бэшгэдэнэ шүлэг болоно. Иймэ шүлэгэй хэмжүүр баримталагдажа бэшэһэн шүлэгүүд энэ ном соо олон. Мүн баһа сүлөө шүлэгүүдыһе ушарна. Абажа уншагты, ехэл һонирхолтой байха гэжэ һананаб...

1998 ондо Ш-Н.Цыденжаповай «Корни вечной жизни» («Мүнхэ наһанай үндэнэ») гэхэн рассказу-

Ураан үгэ

ай согсолбори. Буряадай университетэй хэблэлээр, Улаан-Удэдэ, 42 н. гараба.

Энэ ном соо уянгата болон шог ёгто расказууд оруулагданхай: «Үлэгшэн», «Старый Хаймшаг», «Боксёр и пенсионерка», «Душевная жена», «Дедушкины награды», «Корни вечной жизни», «Торопливый Дагба», «Жанна Артуровна», «Манекен», «Государственная машина», «Голодовка Бадыра», «Неосуществимые мечты» г.м.

Энэ номой расказуудай гол ноурууд гэхэдэ: хүдөө ногагай ажалша зон Норжима, Ханда, Дэжэдайнай үедэ хайшан гэжэ ажаһуунаб, бэе бэедэ хайшан гэжэ туһалнаб? Энэрхы ажалша хүнүүдэй байгаа сагта манай ард ямаршые хүндэ хүшэр ажабайдалыс дабажа гараха гэжэ харуула. («Үлэгшэн» н. 3-16).

Хүдөө ногаһаа наһатайшаг гүгшэнэй түрүүшынхэс хото город ерэжэ, ехэ дэлгүүртэ орожо, наймаашанда хандахадань, тэрэнэ «манекен» байшоо гэжэ энээдэтэйгээр манай хотын ажабайдалай дутуу дундануудыс усадхахын тула наадалжа бэшэнэ. («Манекен» н. 33-34).

Зарим нэгэн үмсын машина-эдихэ уухын, зугаа наада хэтын тула хэрэглэнэ. Жэшээхэдэ, ресторанай ноён Федот Бадусвич хамараа үргөөд, танил хүршэтэс мэндээс хэлэхээ мартажархина, таяагүй хүндэл хажуугаарнь гарадаг болоо. Үмсын машинаар байгаалида гаража, архи дана.

Автор героинуудайнгаа иимэ ханхай ябадал шүүмжэлнэ. («Государственная машина» н. 40-41).

1998 ондо мүн баһа Шираб-Нимбу Цыденжаповай «Об истоках реализма в бурятской литературе» гэхэн эрдэмтын ном Буряадай гүрэнэй университетэй хэблэлээр, Улаан-Удэдэ, 30 н. гараба.

Энэ ном соо С-Н. Ширабон, Д. Батожабай, Д. Улзыгусв тухай хэлэгдэнэ. Уран зохёолшын намтар, зохёохы зам, буряад литературыын хүгжэлтэдэ оруулан алтан нөөсэ, нэмэри тухайн хэлэгдэнэ. Энэ үнгэтэ юртэмсэдэ хүн бүхэн өөрингөө хуби заяанда ехэ гамтайгаар хандаха ёһотой. Бодомжолжо холо хараатайгаар ажаллаха, ажаһууха, ухаан бэлигэс бадаргажа, жаргалаа эдлэжэ һууха ёһотой гэхэн ханал бодол энэ ном уншахада гарана гэшэ. Ехэ удхатай шэнжэлэл, шүүмжэлэл хэгдэнэ.

Уран зохёолшын, эрдэмтын бэшэһэн номуудыс би ехэ хужарлажа уншааб, сэдхэлдээ ханан баясааб.

Бэлигтэй поэт, драматург, прозаик, эрдэмтэн Шираб-Нимбу Ринчиновиче 55 наһанайн ойи баяраар амаршалаад, ажалдань амжалта хүсөөд, ажабайдалдань жаргал хүсөөд, Шэнэ жэлээр амаршалаад, уран зохёолнуудаа бэшэжэ, шэнэ номуудаа гаргажа, уншагшадаа үшөө баярлуулжал байха гэжэ найдагдана.

Мэри ХАМГУШКЕЕВА, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, Буряадай гүрэнэй университетэй доцент.

ДУРАН ТУХАЙ УГАЛЗАНУУД

Үргэн нэмжээ дайдануудшые, Үргэлжэ үнгэрдэг жэлнүүдшые, Ондо ондоо юртэмсэнүүдшые, Оршолонгой хэсүү байдалшые

Хайран гансатайм хахасуулахгүй, Халуун дурым унтаргахагүй.

Холын холо хизаарһаа Ханидаа зорин ябахадань, Хүйтэн үбэлэй хүни Харгыдаа бүдэрэн унааш наа,

Мүнгэн саһан дээгүүр Мүлхин хүрэхэб амарагтаа.

Дүтэхэнэ донгодоһон хүхы Дурьемнай ойлгобо хэбэртэй,

Хүтэрэлдоод ябаһан амарагаа

Хүзүүдэн тэбэри гээбэлтэй, Хоюулан инаглан дурлалсахымнай Хабарай байгааи дэмжэбэлтэй.

Аргагүй ааларшые хэлэгдэһэн зарим нэгэн үгэнүүдэй

Асари ехэ хүсэгтэй байдагынь эилтэ, Хани басаганни намда дуратайб гэжэ шэбэнээ, Хамаг сэдхэлым эзэлэн, толгойем эрьюулээ.

Харанхы үдэшэ Шугы соогуур сэнгэнэб, Хажуудань дүтэлэн, Шубуудай нойр таһалнаб. Хоёроороо тэдэ Холодожо наһаа тэрьелнэ, Гансаарданан сэдхэлэйм Гуниг улам нэмээнэ.

Аглаг сэнхир таладамни Адуун хүрэг бэлшэнэ. Амарга ганса нүхэрни Адуушанаар хүдэлнэ. Эгээ дошхон эмнигыс Эмээлэжэ хурганхайл. Халуухан минни зурхыс Хазаарлажа абанхайл.

Инаг дурамни, Илдам гансамни, Сагаан харгыда Сараа гаргахамни, Мүнгэн саһанда Мүр үлээхэмни, Зүрхэндэш туласа Зүргэ томохонни.

Дүүрэн шарайтай, Дулаахан харасатай, Уужам сэдхэлтэй, Урихан абаритай, Намда мартагдадаггүй Налгай дүүхэйтэй Удаан, удаан Уулзахаа наһанандаа, Дуратай байһанаа Дуулгахаа яараһандаа, Тэнсүүригүи зүрхэмни Байраа олоногүи, Тэрээндэл тэгүүлэнэ, Байлгана һуулганагүй.

Асагад найхан нютагта Асатаад байна сэдхэлни, Арюун сэбэр басаганһаань Асаташоо гэшэл ха. Үлзытэ Асагад нютагта налаатаад байна сэдхэлни, Үзэхэлэн гоё басаганһаань налааташоо гэшэл ха. Хабтагай Асагад нютагта Хоёрлоод байна сэдхэлни, Ханилмаар илдам басаганһаань Хоёрлошоо гэшэл ха.

Ханилһан гансамни Хабарайшые сагта Намдаа дуратайл, Намдаа дуратайл. Зулгыхан гансамни Зунайшые сагта Намдаа дуратайл, Намдаа дуратайл.

Налгай гансамни Намарайшые сагта Намдаа дуратайл, Намдаа дуратайл, Уелһэн гансамни Үбэлэйшые сагта Намдаа дуратайл, Намдаа дуратайл. Сагай эрьесэһээ Сэбэрхэн дурамни Улам халбарнал, Улам халбарнал.

Шамайе досоогоо багтаажа шадаһан, Шарайешни бүри сэбэрхэн болгожо толоруулан Булагай арюухан уһанда дурлааб, Бултыень дүрсэтэйш сугтань уухаяа наһаб.

Аглаг үндэр дабаанда Агта морёо бүдэрөөнгүй, Аласай орёо харгыда Айдар сэдхэлээ тоорезнгүй, Сэб сэхэхэн дабшаарай, Сэбэрхэн инагтаа уулзаарай.

Хадуурдаг моритой байбал, Замаа алдахагүйн тулада Хазаарайнгаа жолоооо заабол Зүбоор ходо залабал, Хани гансадаа хүрэжэ, Харалсажа шадахамни мэдээжэ.

Хүрһэтэ дэлхэйе Дулаасууддаггүй Хүйтэн туяатай нара эсэнгүй,

Харанхы хүниие гэрэлтүүлэн, Харгыем алдангүй харуулаа, Зулгы гансагайм уулзуулан, Зүрхэ сэдхэлым уяруулаа.

Уужам дэлхэйн үбсүүе Уудалжа хараха аргатай Галтайхан хоёр нюдэдшни Сэдхэлэйм хүлигэ тайлабал,

Гандаһан залуу наһымни Сэбэрхэн дураар арьюудхабал.

Зоори зоошоо харамнангүй, Зобохон зондо тараадаг Зөөлэн сагаан сэдхэлтэй Зүб ябадалта амараг Гансал нангин дурааа Ганса инагтаа заяагаа.

Үлэхэлэн зонһоо харамнажа, Үнэтэ хилээмээс нюухагүйб, Өорыгөөл садхаахаа ханажа, Өодөгүй зан гаргахагүйб. Харин инагтаа хүртэхэ Халуун дурааа хубаахагүйб.

Дүлэтэ сэдхэлтэй түрэндоо, Дурлангүй байхын аргагүйл. Зүгөөр намда дурлаагүйдоо, Танили оройдоо эзмэгүйл. Зүбоор энээнни шэбшэжэ, Тэрээндэ гомдохогүйм мэдээжэ.

Харюугүй дуранда эзэлэгдэн, Үлүү ехээр гуниглахадаа, Халуун сэдхэлээ хүлгүүлэн, Үргэлжэ уяран ябахадань, Шэдитэ дуран тухайдаа Шүлэгүүдыс олоор бэшээб даа.

Энэрхы найхан сэдхэлтэй, Эгээл сэбэрхэн басагантай Түрэл нютагтаа уулзааб, Түрүүшынгээ харасаһаа дурлалсааб.

Ондоо дээрэ инагыс Олохогүйб алтан дэлхэйдыс.

Ханиһаам үлүү дүүхэйе Харахагүйт удаан бэдэрбэшье, Үзэхэлэн нимэ дангиные Үзэхэгүйт бэшэ хаанашье, Тэрээндэл гүлмэр амарагыс Тэбэрхэгүйт зүүдэндээшье.

Дэлхэйн олон басагадай

Шираб-Нимбу ЦЫДЕНЖАПОВ

Дандаа найхан байгааһ наа, Инаглажа, сэдхэлһээ дурлалтай Илдам амарагни гансахан даа.

Шугын бургааһадшые шэбэнэлдэнэл... Ши бидэ хоёршые шэбэнэлдээл, Дундаран, шэргэн дууһахагүй Дуран тухайгаа хэлсээл.

Хабартаа бэшэ намартаа... Саһан доро оронхой, Сэсэгтэ талам нойрсонхой. Дууша олон шубуухай Дуугаа дуулахаа болонхой. Харин энэ намарай Түрүүшын саһата үдэшэлэн Хоёр халуун сэдхэлэнай Түрүүшымнай харасаһаа дулээл,

Түрүүшынхэс алтан дэлхэйдэ Түрүүшынгээ дуранда эзэлэгдээл. Сэнтэй жаргалай далинууд, Сэбэр дуранай дуунууд Түхэрээн жэлдээ мүнхэрэг, Таһарангүй ходоодоо соностог.

Дэлхэйтэй хахасаһаа урда Дулаахан шарайеш харуужаб. Диваажанай орондо шамайгаа Дурдан ханан түрүүжэб.

Шэрүүн сагай хүлгоонһоо Шэг шарайшни эсэнги. Зүгөөр дураншнн үшөө Зүрхэ сэдхэлдэш бадаранги.

Эльбэ жэльбын хүсоор Эдир бэеымни эдлээгүйлши. Сэбэр дуранайл ашаар Сэдхэлым ургажа шадаалши.

Уяхан бэешни Уялаагүйгоор намтай хүрмэлдоо. Сэбэрхэн дураншнн Сэдхэлдэм бүхоор хүлигдоо.

Үрэжэлтэ газараа эльгэлэн тэбэрхэдээ, Үзэхэлэн амарагаа ханан хэбтэхэдээ, Дүлэтэ сэдхэлэни дали ургаһандал, Дуранайм хүсэн улам нэмэлдээл.

Харатай хадань аюулай Хаража үрдиш нютагаа. Гэнэтэй хадань үхэлэй Гэтэжэ садыш инагаа.

Үдэшэндөө ороһон түрүүшын саһан Углоодертөөшые хайлажа магадгүй. Харин түрүүшымнай инаг дуран Хэзээдэшье унтаржа дууһахагүй.

Сэбэр дуранһаа Сэдхэлэйнгээ ехээр долгилходо, Нарата дэлхэйдэ Наһаяа һаял эхилһэншүүб... Харанхыда төорингүй, Ханилһан гансадаа дүтэлөөлби,

Улаахан уралыень Уралаараа тэмтэрэн олоолби. Түби дэлхэйдэ Түрөөд һая байхадаа, Эгээл нимээр Эхынгээ хүхэндэ няалдаал хаб.

ҮНГЭТЭ ЮРТЭМСЭ ЭХЭДЭЭ Сагаа һарын үлөөгүүр Сагаан саһан дээгүүр

Сагаан мурнуудыс гаргаалби, Сагаалхаа эхэдээ яараалби, Сагаахан шарайень хараһаар, Сагаан сэдхэлээ уяраалби, Сагаан хадагаа дэлгэһээр, Сагаан гарнуудтань үргоолби, Сагаан наһанһаа бэлдэһэн Сагаан эдеэнһэнь амасаалби.

Сагаа һарын ерэхэдэ, Сагай хубилан эрьелдэхэдэ, Зохидхон дангинатай уулзахадаа, Зулгы зантайнь танилсахадаа, Дун сагаан сэдхэлэни Дүлэтэжэ гэнтэ болохол. Дахин дурлажа шадаа наа, Дүмүүхэнээр инагтаа хандахаб.

Үнжэгэн зоолэн дурааа Үлүү ехээр сэгнэхэб. Сагаа һарыс угтахам, Сагаан саарһа бэлдэхэм. Саб сагаахан саарһанда Сэб сэбэрхэн сэдхэлһээ Тэргэд һара мэтэ Түб түхэрэхэн шарайтай Яб ягаахан хасартай, Яла ялагархан нюдэтэй, Елэ елэгэрхэн нидхэтэй Елэн хара үһэтэй, Хаб харахан мэнгэтэй, Хүхюун зулгы абаритай, Нахис-хотос гэшхэдэлтэй, Налгай зоолэхэн зантай, Уб улаахан уралтай, Дун сагаан шүдэнүүдтэй Уян дулаахан сэдхэлтэй, Жэб жэгдэхэн бээтэй, Дурлангүй байхын аргагүй Жэгтэй зохид дангинын Арюун дуран тухай Аржагар мурнуудыс бэшэхэм.

Шэнэшые жэлдэ бултадаа Шэнэ түрэл бу ологты. Шэлһэн ганса инагуудаа Шэнэлэнгүйгоор ябагты. Хонин жэл соогоо Хун сагаан хонидоо Үлүү һайнаар үдхэжэ, Дура жаргалаар билтаранхай Дун сагаан үнгэтэй Үзэхэлэн һеыс гэрнүүдээр Дуулим үргэн талануудаа Дууһыень бүрхөөжэ шададагһайб.

САГААЛГАНАЙ АМАРШАЛГА

Асари ажал бүтээгшэд, Арад зондоо туһалаашад, Хурдан түргоор харайдаг Хулгана жэлээ үдэшхэдөө, Үлүү хурса эбэртэй Үхэр жэлээ угтахадань, Мүргүүлжэ гэмэлтэхэгүйн тула Мүртэйгоор ябахамнай болтогой!

Бухын эбэрээрэе һүрөөтэйе, Хүнэй ухаагаараа хүсэтэйе Бултанай ханажа байбал, Ходоодо амжалта туйлагдахал.

Бурхан багшадаа мүргэжэ, Боди бодол түрэжэ, Буха ноёндөө зальбаржа, Буян хэшэг хуряжа, Сэнхир хадагаа дэлгээжэ, Сагаан эдеэгээ бэлдэжэ, Арюун сэдхэлээ нэргээжэ, Архингаа дээжэ үргэжэ, Үбгэд хүгшэдөө хүндэлжэ, Үнэтэ бэлэгэс барюулжа, Сэлмэг сарюун шарайтай Сагаа һараа угтайл! Гарахаа байһан жэлээ Гарзагүйгоор үнгэргээл, Орохо дүтэлһэн ондоо Олзотой ходо ябая! Аза жаргал эдлээл, Аша гушанартай болоел!

«Гурбан хүсэл» гэхэн конкурсдо ерэнэн бэшэг

Залуу наһан - залитай үел.

ЖЭРЫСЭ БЭШЭБЭЛ...

Хүнэй хээээдэш би жаргалтайб, минии сэдхэл баяраар билтараад, намда бэшэ юуншье хэрэггүй гэжэ хэлэхэнь хоморшог лэ даа. Заримдаа сээсэгтэ нугада ябахандаа, сэююр огторгойдо жэргэжэ байһан булжамуурые хаража, тэрээндэл адли ниидэн жэргэдэг найб гэжэ ханахаш. Мүнгэн субад мүшэдэй хоорондуур зэлэ татай жэгүүрдэдэг хаа найн бэлэй гэжэ

бодомжолхош. Элдэб бодолнууд толгойем эрьюулхэ. Энэмнай гансал зүүдэндэ эрьедэг юм гү, али гоёл онтохон бэшэ гү?

Зүгөөр, залуу наһанайнгаа эрмэг дээрэ ябаһан бидэндэ юун хэрэгтэйб? Эгээл мүнөө хүүежэ байһан нэбшээ һалхиндал эшхэрһэн орёо байдал үнгэржэ, аршаан булаг мэтэ хайхан, амгалан саг ерэнэй даа гэхэн нэгэдэхэ арюун хүсэлни.

Бархан уулын мүнхэ сарьдагуудтал, ходоодо залуугаар харагдадаг эжы аба хоёрни үшөөл олон жэлүүдтэ хажуудамни ябаһай даа гэхэн хоёрдох эхэ хүсэлни.

Гурбадахи нангин хүсэлни, Баргажан голой субад долгинуудтал миралзаһандал,

үеын сасуутан нүхэдни, хүшэр хүндэ байдалай эшхэрээтэ долгиндо даруулангүй, архи тамхинда шунахайрангүй, задарюун лэ ябаһай даа.

Үшөөл олон хүсэлнүүдээ жэрысэ бэшэбэл... Гайдарай «халуун шулуундал» адли оньһон техникэ бии болоошьегүй хаа, бусалтагүй балшар наһанаймни хүтжэм дуун бү таһалдаһай даа гэхэн хүсэлни ямар эхэ удха шанартайб даа!

Соёлма РАДНАЕВА.

ОГЛЯНИСЬ ВОКРУГ

Сейчас по радио, телевидению, в газетах говорят и пишут о проблемах, кризисах, конфликтах. Вот и в школе, на уроке и на перемене, я постоянно слышу, что многим ужасно тяжело учиться, ходить в школу. Бывает, что таких ребят одноклассники не понимают, а учитель ставит только двойки. Он думает, что ученик просто ленив и ленив, не подозревая, что у детей тоже свои проблемы. Каждый человек уникален, по-своему талантлив, индивидуален. Каждый нуждается в понимании, заботе, добром к нему отношении. Разное бывает - ссора в семье, любовь в конце концов, вот и появляется у ученика анатия ко всему учебному. Надо только лучше приглядеться к такому «двоечнику»: и учителям, и одноклассникам.

Мне кажется, мы сами настраиваем себя волюно иль невольно друг против друга, думаю, своим холодным отношением. Например, почему бы не спросить у этого ученика, как он живет, доволен ли оценками? Я думаю, этого было бы достаточно, чтобы человек понял, что ты - его друг и союзник, и что он кому-то небезразличен. Нужно показать, что он в своем счастье или несчастье не одинок и в классе у него есть настоящий друг, который его понимает. «Двоечник» станет учиться гораздо лучше.

Ребята, оглянитесь вокруг! Может, возле вас есть одноклассники, знакомые, которым так нужно ваше участие.

Юля САХЬЯНОВА, 11 лет Творческая студия «Зодиак» Дома творчества детей и подростков Советского района.

АРЮУХАТБ АЛЭТВАМТВАЙ ЖАИДАМТНАЙ ЛЭ

Хоншуухан хабарай эхин һарада Түхэнэй аймагай Галба нотагай Цыбиков Намсарайн гэр бүлэ Алёна басагаатай болохо золтой байгаа. Айлай гүрбэдэху Алёна басаган Женья эгшыннь хэлэхээр «эгээл эдир наһанһаа дууханаал дуулажа, хөөрхөнөөр хатархадажа ябагша бэлэй».

1984 ондо хургуулиин богото алажа ороод, эрхим найнаар эргэм шудалжа эхилһэн юм. Эхэ эсэгэдээ эрхэхэншье хаа, бэрхэхэн Алёна хургуулиһаа гадуур, сүлөө сагтаа ятагист-нуудай кружокто ябадаг, хэдэн олимпиадануудта, мурьсөөнүүдтэ хабаадажа, нотагайингаа нэрэ дээрэ үргэжэ ябаһан юм.

хамта үнгэргэжэ байһабди. Үетэн нүхэдтөө ходоодо туһалха хүсэлтэй Алёнын хүндэ уурлажа, хүн тухай муугаар хэлэжэ байһыень бидэ нэгэтэшье дуулаагүйбди. Ходоодо сагаан сэдхэлтэй, урагшаа һанаатай, зориг һайтай ябадаг юм. Иимэ бэрхэ басага хүмүүжэлэн үндылгэһэн түрэлхидтэнь баярые хүргэжэ, Алёнын гэр бүлэдэнь зол жаргал, элүүр элхье хүсэхэ байһаб.

1995 ондо Зүүн Сибирин соёлой болон искусствын академидэ хүнгэн бэшэ шалгалтануудые «һайн» гэхэн сэгнэлтэнүүдээр барижа, энгэ һураха гэхэн хүсэлөө үнэн дээрэнь бээлүүлжэ шадаһан юм. Мүнөө Алёна 4-дүхи курсын оюутан. Нүхэр басга-наймнай уянгата һайхан буряад арадайнгаа дуунуудые дуулахадаһан, олоной сэдхэл уяраг даа. Уян нугархайгаар хатархадаашье нюдэнэй шэмэг болодог юм.

Сэбэр һайхан шарайтай, һонор хурса ухаатай, дуулахадаашье, хатарха-даашье бэрхэ Алёна нүхэртөө: Аглагхан энэ дэлхэй дээрэ Арюухан дураяа оложо, Эхэ эсэгынгээ хургаалье Ходоодо һанажа ябыш даа,— гэжэ хүсэнэб.

Дүрбэн жэлэй саада тээ Алёнатай танилсажа, эгээл хүхюутэй, «шэрүүн» оюутан хаһаяа сүг

ЦЫРЕГМА САНДАКОВА.

Гуурһаяа туршанабди ЭЖЫ АБЫНГАА ЗАЯАНААР

Дулма Дугарова - Улаан Аха нотагай юрпиг малша бүлээд түрэн. Эндээл профессор С.Г.Дугаровой нэрэмжэтэ дуида хургуули дүүргэһэн юм.

Дулмын эхэ эсэгэ - Сырен-Ханда Лопсоновна Антон Янжуевич хоёр үри хүүгэдээ тэнгэрини заяагаар, элиһсэг хулиһагайингаа заабаряар хургаһан. Арбаад жэлэй саада тээ Сырен-Ханда Лопсоновна галзуурһан, буу хүргэжэ байһан алуурһанай (гурбан хүниие, тэрэ тоодо хоёр милиционерые алажа үрдинэн байгаа) урдаһаа улаан гараараа ошожо, үшөөшье олон һомонуудтай бууень булажа абаа юм. Гүрэмнай энэ баатаршалгыень үндэрөөр сэгнэжэ, «Эрэлхэг зоригой» орденээр шагнаһан байха.

Дулмын түрүүшын шүлэгүүд уран найруулгаараашье, философско бодол шүүмжэлгээрээшье болбосордогүй юм ааб даа. Зүгөөр, минии ханахада, эдэ мүрнүүд соонь угаашье сэбэр арюун амисхаал, эхилжэ бадарһан гэрэл толотоно.

В.АРАБЖАЕВ,

«Аха» газетын хүдэлмэрлэгшэ.

- ИНАГ ДУРАМНИ Инаг һайхан дурамни Зүүгэн шэнги һанаргана, Урихан сэбэр нүхэрни Үнэн сэхээр харагана. Мүшэтэн байһан һүни Мһэрэн шамая тааланаб. Холын ута харгыда Ханшлан шамая хайрланаб. Мойһон шэнги, тогэдшени Хамаг юумые мартуулна. Эпесэбхилэн байһан шарайшени Эльгэ зүрхым баясуулна.

ЭЖЫ АБАДАА

- Эжы абадаа дуратайб Эжы абаяа хүндэлэн ябахаб. Сарюун сэбэр үгыень Сэдхэл зүрхэндөө дурсахаб. Эжы абаяа энхэрнэб, Эжы абадаа дууланаб. Омог дорюун шарайень Омогорхон ходоодо һананаб. Эжы абаяа һананаб, Эжы абадаа баяртайб. Уужам үргэн сэдхэлхыень Урматай һайханаар сахихаб. Эжы абадаа уурлаа һаа, Эжы абадаа муулангүй, Энхэрэн дуулим сэдхэлхээрээ Эжы абаяа ойлгоорой. Энхэ дуранай үгоор Эжы абаяа баясуулаарай.

ҮЕТЭН НҮХЭД

- Аглаг үндэр Аха нотагай Саяан уулын хормойдо Лажам ута талмайда Сасуутан үетэноорой Аляа шууяа гарган

- Эдирхэн наһам үнгэрөө. Буянхан хэшэгтэй нүхэдни Нютагаа дурдан дууланаб Балшар бага һанаргаа Намдуу зохидоор нааган, Уужам һайхан тоонтодо Гүлмэр наһам үнгэрөө. Тэнгэрини олон мүшэг Огторгойдо мһэрэн яларна, Омог дорюун нүхэдым һануулааг, Сэдхэл зүрхым баясуулна. Эльгэн сэбэр үетэноо Энхэрэн дурданаб зүрхэндөө.

САЯАН УУЛА

- Аха баян нотагайм Үндэр Саяан хада уула Үбэлэй хүнжэлөөр хушарган, Үндэрлэн, мангайн харагана. Мантан байһан уулын саанаһаа Хөөһөн сагаан үүлэнүүд Тэнгэрү оодг дэгдэнэ. Шэртэн харааг хуухадаа, Арюун, хүхюун, зугаатай, Солотой манай араг зонтой Амгалан байдал тухай һанажа сэдхэлдээ шэбшэнэб. Домог түүхээр шэмэглэһэн Тоонто Аха нотагайм хада Томо эхэ бээ татант: «Харыт, намай, харыт,» Үндэр сэбэр байна гүбтэ Гэхэн шэнги, амаршална. Огторгойдо хүрэн алдаһан уулам Хэдхышье сагай үнгэрөө һаа, Дорюун буурал толгойгоо Дөхүн байхал Буряад зондоо.

зурхэ сэдхэлэй мурнууд,
зүбшэхэ ёһотой зүйлнүүд

МОДОН ХАРУУЛҺАА МҮНӨӨНЭЙ КОМПЬЮТЕР ХҮРЭТЭР

1923 оной февралин 1

ПРИБГУБРЕВКОМОЙ ЗАХИРАЛТА

ХҮҮГЭДЭЙ ГЭРНҮҮДТЭ ХҮМҮҮЖҮҮЛЭГДЭЖЭ БАЙНАН ХИБҮҮДЫЕ ДАРХАЛЖА, УРЛАЖА НУРГАХЫН ТУЛА МОДООР ДАРХАЛАЛГЫН НУРГУУЛИ ВЕРХНЕУДИНСКДА ФЕВРАЛИИН ЭГЭННЭЭ НЭЭХЭ

Губревкомой түрүүлэгшэ: П.П.Постышев.
Секретарь: Головин.

ТҮҮХЫН ХУУДАНА ИРАХАДА...

Верхнеудинск хото. 1922 он. Үүшэн, гэр байрагүй үхибүүдэй дошоржо байһан саг. Хүүгэдэй гэрнүүд соо нэгшье хууригүй. Гэндэһэ гараһан үхибүүд сэхэ үйлсэдэ хаягдажа, нэгэ хэды мүнэнэй түлөө нургаа нугална. Бээр муу үхибүүд энэ хүндэ ажалдаажа шадангүй, үбшэлжэ, мүнэгүйһөө, үлэн ябаһанһаа хоолгүйһөө боложо, үхэхэ ушар олон нэн. Дэлхэй дээрэхи хайн хайханиие хүсэд хаража үрээсгүй үхибүүдэй дунда талаан ехэтэй хүүгэдэй олон байһаниинь гайхалгүй. Тезд... Өөрын шадабаряар нураха нуралсалай гуламтанууд үгы байгаа. Тиймэһээ 1923 оной эхиндэ Верхнеудинск хотодо модоор дархалал-

хорёод - гушаад онуудта училищи дүүргэгшэд дайнай талмай дээрэ арьяатан дайсапниие бута сохилсоо.

1956 ондо тус нуралсалай гуламта 3-дахи дунда училищи болоо бэлэй. Мүн 1963 онһоо хотын 13-дахи мэргэжэлэй училищи болгодоо нэн. Тэрэ үедэ училищи локомотив-вагон заһабарилгын заводто хүдэлхэ мэргэжэлтэдые бэлдэдэг байгаа. Училищи дүүргэһэн олон хүбүүд, басагад «Буряадай гигант» гэжэ алдаршаһан заводто ажалай элдэб амжалтануудые туйлаһан юм. 1979 ондо дунда мэргэжэлэй 13-дахи училищи гэхэн нэрэ абаа нэн.

МҮНӨӨДЭРЭЙ БАЙДАЛ

Жэл үнгэрхэ бүри

13-дахи училищиин директор Владимир Бадмаевич Дульбеев

директор Владимир Бадмаевич Дульбеев хөөрэнэ.

Эндэ нурадаг хүбүүд, басагад практикага гансал училищидаа гарадаггүй, харин элдэб эмхи зургаануудта хүдэлжэ, ажалай амта танидаг,

Училищиин байшан

училищидашье орожо шадахаая болёо,» гэжэ директор В.Б.Дульбеев бодомжолно. Энэ бодомжолгынь үргэлжэлүүлбэл, тус училищи-

долоон хоног болодог заншалтай. Уран найханай, фольклорно, хореографиин кружогууд училищида амжалтаттайгаар хүдэлжэ байдаг. Нара бүри нэгэ нуралсалай предметээр декада үнгэргэгдэдэг. Эндэ үхибүүд оролдосотойгоор хабаадажа, эрдэм мэдэсээ дээшлүүлдэг. Хүбүүд, басагад хууриинь хууриинь мурсысөөнүүд ехэл һонирхолтойгоор болодог юм.

- 13-дахи училищида энэ зун нурахаая ороо нэм. Эндэ элдэб һонин мурсысөөн, уул залга олоор үнгэргэгдэдэг байна. Наяхан училищи 75 жэлэйнгээ оёе үргэнөөр тэмдэглэе. Ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта хабаадалсахада, харахда ехэ һонирхолтой. Эндэ нурахаая ороһондоо баяртайб, - гэжэ ЭВМ-эй операторта нуража байһан Люба Нимаева хөөрэнэ.

Һүүлшын үедэ училищи эколого-этноическэ шэглэлээр эдиришүүлье нураха комплексно программа абаад байна. «Энэ программа ганса үхибүүдтэ бэшэ, багша, мастер бүхэндэ хэрэгтэй гэжэ һанагдана. Тус программаар хүбүүд, басагадта,

Компьютерна класс соо

түрүүшынгээ алхам хэдэг гээшэ. Мүн хэшээлнүүдтэ мастерскойнууд соогоо ажалажа, дүй дүршэлтэй болодог.

- Бидэ бүхы юумэндэ нураха гэжэ оролдодогбди. Үхибүүд һая ерээд байхадаа эбдэрһэн стол, стул заһадаг. Харин һүүлээрнь өөһэдөө столшые, стулшые дархалжа, элдэб түмэрөөр хэргэсэлнүүдые хэжэ нурадаг заншалтайбди, - гэжэ дархашуулай мастер Венегит Иванович Леонтьев хэлэнэ.

Мүнөө үедэ эндэ 600 гаран хүбүүд, басагад нурана. «Совет үедэ нурагуулидаа муугаар нурадаг гү, али элдэб ааша гаргаад тэндэһээнь һанагдана үхибүүд лэ училищинуудта нурадаг гэхэн һанамжа тогтонхой байгаа нэн гэжэ булта мэдэнэ бээт. Харин мүнөө нурагуулидаа бэрхээр нураһан үхибүүдэй училищида ороходонь гайхалгүй. Энэ ушарта манай училищиие абаад хара. Үнгэрэгшэ зун медальтайшые хүбүүд, басагад ерэн байха. Минии һанахада, гурбанууд дээрэ нураһан үхибүүд

да нурагуулиа ганса «дүрбэ-таба» гэхэн сэгнэлтэнүүдээр дүүргэһэн хүбүүд, басагад энэ зун ороо

Хэшээлэй үедэ

бишуу. Үнгэрһэн зун тус училищи ошоходонни, аттестат соогоо дунда зэргын 4,1 балһаа бага баллтай байһан үхибүүдые абангүй байгаа нэн.

Нуралсалай болон хүмүүжүүлгын хэмжээ ябуулганууд эндэ олоор үнгэргэгдэдэг гээшэ. Намар бүхэн залуу ажалһанай

заахадаа, бидэ өөһэдөөшые энэ талаар хүгжэжэ, саг үргэлжэ педагогическа бэдэрлэгэ хэжэ байха ёһотойбди» гэжэ Владимир Дульбеев хөөрэнэ. Тиймэһээ тус училищида нурахада бүришые һонин болохо гэжэ һанагдана.

Борис БАЛДАНОВ.
Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото.

"Циркуляркын хурсада модоёо хирөөдээ даа!"

һын нурагуули нээгдэе бэлэй. Нэн түрүүн оройдоол 15 үхибүүд нуража эхилэе нэн. Юных Коммунаров гудамжын 45-дахи гэрэй хоёр багахан таһалга соо нурагшад нурадаг байгаа.

1924 ондо энэ нурагуули П.П.Постышевой нэрэмжэтэ нуралсалай-харалгын мастерской болоо бэлэй. Паровоз заһабарилгын завод баригдажа, тэндэ хүдэлхэ мэргэжэлтэдые тус мастерскойдо бэлдэжэ эжилээ. Мастерской байһанаа, 1940 ондо 8-дахи ФЗО болгодоо бэлэй.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ энэ нуралсалай гуламта бүри һайнаар хүдэлжэ, фронтод байһан хүбүүд, басагадта арга шадалаараа тухалжа, Илаалтын үдэрые ойртуулаһан түүхэтэй. Мүн

училищиин материално-техническэ бааза бэхижэжэл байгаа. АВРЗ өөрынгөө училищида 4 даххар томо байһан барижа үгөө нэн. Мүнөө үедэ училищи слесарна, токарна, столярна болон тогоошодые бэлдэдэг мастерскойнуудтай, уужам спортын зал, актова зал, мүнөө үеын шэнэ түхэлэй компьютерна 2 классуудтай.

- 10 жэлэй урда тээ училищи бухгалтер, оператор ЭВМ гэхэн мэргэжэлнүүдтэ нураха гэжэ һанахын аргагүй байгаа. Харин сагай эрилтэдэ харюусамаар хүдэлжэ, бидэ нимэ мэргэжэлтэдые бэлдэдэг болонхойбди. Энэһнээ гадна, машинистын туһалагшадые, слесарынудые, модошо дархашуулые, тогоошодые бэлдэдэгбди, - гэжэ училищиин

ГОСКОМСПОРТУ - 75

В конференц-зале дома правительства, прошли торжественные мероприятия, посвященные 75-летию со дня

спорт: история, современность, перспективы, которая прошла в рамках торжественных мероприятий. На пленарном заседании гостей и участников конференции

Сибири». Затем участники конференции продолжили работу в секциях, их было две, первая секция работала по теме: «Исторические и этнопедагогические аспекты физической культуры», а вторая «Теория и практика физического

ИХ МАСТЕРСТВУ РУКОПЛЕСКАЛИ НА ВСЕХ КОНТИНЕНТАХ ЗЕМНОГО ШАРА

образования государственного органа управления физической культурой и спортом Республики Бурятия. В 75-летней истории Бурятского спорта немало ярких страниц. Мастерству его представителей рукоплескали практически на всех континентах земного шара, на самых представительных международных спортивных форумах. Имена В.Сафронова, В.Бараникова, П.Николаева, Б.Будаева, О.Алексеева, Н.Миромановой, Б.Зориктуева и многих других, золотыми буквами вписаны в историю мирового спорта. Об этом говорили участники международной научно-практической конференции «Физическая культура и

приветствовал вице-премьер правительства республики Е.К.Хайхалаев, с докладом «Спортивная летопись Бурятии» выступил председатель Государственного комитета по делам молодежи, физической культуре, спорту и туризму С.В.Мантуров, тема доклада ректора монгольского национального института физической культуры Гонгорын Лхагвасурена «Физическая культура в традициях государственной политики Монголии». Первый проректор Сибирской олимпийской академии доктор педагогических наук, заслуженный тренер СССР, В.А.Анкин, говорил о «Тенденциях развития спортивного движения в

воспитания и спортивной тренировки. Валеологические и психологические проблемы физического воспитания». В секционных заседаниях обсуждались различные стороны физического воспитания и спортивной тренировки. Говорили о достижениях и проблемах вольной борьбы в республике, о развитии международных и национальных шахмат, о реанимации республиканских сельских спортивных игр, о молодой спортивной науке как валеология, и о многом другом. Вечером на торжественном собрании, большой группе специалистов физической культуры и спорта, энтузиастов и меценатов спорта были вручены удостоверения почетного звания «Заслуженный работник физической культуры Бурятии» и «Отличник физической культуры и спорта Российской Федерации».

А.ШЕНХОРОВ.

Резонанс

ВСЕМУ СВОЕ ВРЕМЯ

(ПО ПОВОДУ «ИОСИФОВ, БУРЯТАМ ДАРЫ ПРИНОСЯЩИХ»)

Бурятская интеллигенция однажды справедливо констатировала, что при энергонасыщенности Иркутской области в то же время не хватает электроэнергии на Ольхоне, что люди живут там чуть ли не при керосиновых лампах, что туда нет мало-мальски пригодной автодороги, что идет миграция населения.

Но местные жители там все же остались и занимаются тем же, чем занимались их предки, да и выходцы оттуда ни в коей мере не потеряли своих корней, более того, готовы в любой момент помочь своей малой родине. И давайте спросим себя: что было бы лучше - чтобы мощная в недавние годы всепроникающая промышленная индустрия со всей своей сопутствующей «цивилизацией» проложила бы магистраль на Ольхон, грянула бы туда и возвела там второй БЦБК и третий Ангарск или все-таки Ольхон (благодаря Богу?) до поры до времени оставался менее тронутый окраиной? Нужно ли постоянно торопить события, руководствуясь «здравым смыслом», а не природной интуицией?

Нужно ли именно сейчас к этой Госдуме ходить с челобитием, чтобы она соизволила признать и подтвердить написанное в Законе черным по белому: да, бурят-монгольский народ действительно подпадает под статью, где репрессированными признаются также нации и народности в отношении которых на государственном уровне проведено перекраивание национально-территориальных границ?

Во-первых. Выступление Александра Голосова в «Восточно-Сибирской правде» - это позиция многих слоев населения Иркутской области. Большинство. Если даже у нас в Бурятии простые люди не имеют никакого представления о том, что будет после признания бурятского народа репрессированным, то иркутяне судят об этом прагматично: бурят-монголы отрежут себе больше половины Иркутской области.

Многим нет дела до политических и национальных тонкостей. Они родились и живут в этой исторической реальности. И какой-нибудь аграрец, мажоранец или яблочник прямо или завуалировано обязательно бросит клич: а ну их.

Во-вторых. Законодатели в соответствующем Комитете Госдумы прекрасно понимают, что Закон от 26.04.91г. дает основание признать бурятский народ

репрессированным. Но кто им даст гарантию, что этот народ никогда не потребует теперь уже на законных основаниях восстановления своей бывшей административной территории в границах, существовавших до его репрессии? Но этого опасаются не только они.

В третьих. В высших государственных структурах решают, что пора принять крутые законы и начать закручивать гайки, а то, понимаешь, на востоке бурты с Иосифом Кобзоном надумали заглотив Иркутскую и Читинскую области, а на западе голову подняли калмыки - вознамерились создать анклавное государство. К тому же непроходимой головной болью кровотока Чечня и все Прикавказье.

С подачи СМН эту тему раскачал скипер Госдумы Геннадий Селезнев. Российские телезрители и радиослушатели неоднократно видели и слышали, как он уверенно и высокомерно отчитывал «не пятнадцатилетнего» президента Калмыкии.

Вполне в духе безответственных старых времен: я не слышал, что он говорил, не читал, что он писал, но раз уж все говорит, то я считаю его врагом советского народа. Если журналисты, товарищ Селезнев, другие руководители и чиновники государства не так слушали или не так поняли Кирсана Илюмжинова, то это - их проблемы глухоты и закомплексованности. Почему президент суверенной республики (любой республики) должен перед какими-то органами оправдываться в том, чего он не делал?

Такой же вопрос уместно поставить и по отношению к бурятской интеллигенции: почему она должна оправдываться в том, чего не говорила? Но при сегодняшней «беседе незрячего с глухим» она обречена на эту роль.

В заключение отмечу, что под вечным Сивим Небом нет ничего вечно установленного, кроме нравственно-моральных ценностей. Все плещи и всему свое время. Люди сами себе создают проблемы, иногда катастрофические. Бурятскому народу всегда было присуще благоразумие и чувство реализма и он всегда безошибочно выбирал срединный путь в великом движении племен и народов во времени и в пространстве.

Валерий ДАБАЕВ.
Турунтаево, 11.12.98.

ХОЙТО ЗҮГЭЙ АШААЛУУД ХҮҮГЭЛЭЛТЭТЭЙГӨӨР ЗӨӨГДЭХЭ

Үнгэрэгшэ долоон хоцогто республикын Президент - Правительствен Түрүүлэгшэ Леонид Потопов хойто зүгэй ноутагуудта эд товар зөөжэ абаашалгыг гүрэнэй зүгһөө дэмжэхэ тухай тогтоолдо гараа табиа.

Росси Финансын министртын болон Росси Хойто зүгэй ноутагуудай хүгжэлтын талаар гүрэнэй комитедэй баталхан дүримэй ёһоор Холын Хойто зүгэй районуудта, тэдэнтэй адлихагдаһан, ашаа зөөлгын хизаарлагдаһан болзортой ноутагуудта нефть, нефтеспродуктуудыг, түлшэ, эдэс хоол (акциз ашагдадаг эд товарнуудһаа гадна) зөөжэ абаашахадань, предпринятинуудта, эмхинуудгэ гүрэнэй зүгһөө мүнгөөр туһаламжа үзүүлэгдэдэг. Федеральна бюджетэй мүнгөөр транспортын гаргашанууд зарим хубяар хангагдадаг. Байгша оной IV

кварталһаа эхилээд, республикын хойто зүгэй районуудта ашаа зөөлгын түлбэри дээрэ нэрлэгдэһэн дүримэй ёһоор тоологдохо.

Энэ зорилгоор федеральна бюджетдээ номологдоһон аад, нүүрһэнэй түлөө түлбэридэ хэрэглэгдэһэн мүнгэ зөөрийн орондо эдыл хэмжээнэй мүнгэ олоод, анхан хараалагдаһан зорилгодоно шэглүүдхэ гэжэ хойто зүгэй районуудай толгойлогшонорто даалагдаа.

АХАМАД НАНАТАНАЙ АНХАРАЛДА ОЙ МОДОН

Республикын Президентын дэргэдэхи Советэйнгээ ээлжээтэ заседани дээрэ ахамад наһатан Буряад ороной ой модоной ажахын, ой модоной промышленна комплексын байдал зүбшэн хэлсэбэ. Промышленностиин, энергетикын болон транспорттын министрэй нэгдэхэ орлогшо Юрий Добровенский элидхэл хэһэн байна.

Тэрэшэлэн вице-премьерэй-Гүрэнэй зөөри эрхилхэ талаар республикын гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын уялга дүүргэгшэ Владимир Полотовай, ой модоной ажахын министр Алексей Голоушкинай, хүтэлбэрилэгшэдэй: «Забайкалес» АО-гой - Гавриил Дашиевай, Буряадай тамуужанай - Геннадий Епифанцевай мэдээсэлүүд шагнагдаа.

Ахамад наһатанай Советэй шэнэ жэлэй нэгдэхэ хахадай хүдэлмэрийн түсэб баталагдаа. Энэ асуудалаар Советэй секретарь, мэдээсэлэй, хэблэлэй болон нийтын нэгдэлүүдтэй харилсаануудай талаар Комитедэй түрүүлэгшэ Баяр Жигмытов үгэ хэлээ.

Президентын ба Правительствен хэблэлэй албан.

УНШАГША ДУРАДХАНА

«Буряад үнэн» газетын дэргэдэ хэблэлэй түб нээгдэжэ, номуудыг гаргадаг болоо гэжэ дуулааб. Тиймэһээ почтоор захижа, хэблэгдэһэн шэнэ номуудыг абажа болохо арга бии гэшэ гү? Газетдэ ямар номууд барлан гаргадааб, ямар номууд наһын сагта гарахаб гэжэ сонсохо байгаа наань, һайн байгаа. Түрэл хэлэн дээрэ хэблэгдэһэн номууд уншагдадай һонирхол эхэ татаха байха гэжэ найданаб. Почтоор захил хээд, саг сагтаа уншаха буряад номтой байхада, һайн лэ гэшэ.

Соёлма БАЗАРОВА.

Хэжнэгэ.

ХАРА ТАМХИНТАЙ ХАНТААРАА ТЭМСЭ

Республиканска наркологическая диспансертэ, наһа гүйсөөгүй үхибүүдыг саг зуураар барибшалаан хаадаг республиканска түбтэ, республикын МВД-гэй наркотинуудыг хуули бусаар наймаалаха ябадалтай тэмсэхэ талаар таһагта «Телефон доверия» гэхэн социальна албанда, медицинскэ һэргылэмжын түбтэ байгуулагдаһан «Залуушуул болон наркотинууд» («Молодежь и наркотики») гэхэн видеофильм худалдажа абахаар дурадхагдана. Үнэ сэнгынь - 80 түхэрэг.

Иймэ хаягаар 1998 оной декабриин 30 хүрэтэр захилууудыг үгэхэ гэхэл: г.Улан-Удэ, ул.Коммунистическая, 51, каб. 518, 406. Госкомитет по делам молодежи, туризму, физической культуре и спорту. Тел. 21-10-90, 21-50-01. Реквизитууд: ИНН 0323068148 р/с 4060381080000000006 ГРКЦ НБ РБ, г.Улан-Удэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН

ПРЕЗИДЕНТЫН

ЗАРЛИГ

КАБАНСКИЙН АЙМАГАЙ НЮТАГАЙ ӨӨНЭДЫН ХҮТЭЛБЭРИЙН ХҮДЭЛМЭРИДЭ ГОРИТОЙ ДУТАГДАЛНУУД ТУХАЙ

1998 оной хоёрдохи хахадта үнгэргэгдэхэн хангалтанууд сан жасын доройтолгооо гараха талаар Кабанскийн аймагай өөһэдн хүтэлбэрийн бзелүүдэд гэдэлмэридэ горитой дутуу дунданууде элирүүлээ. Аймагай захиргаан (Котов В.Г.) нютагай бюджетдэ оройдоол 66,4 процент өөһэдн олзо оруулаа, ехэнхи бюджетдэ - хоорондын тоосоной гуримаар. Бүхи шатын бюджетүүдэд оруулагдаха түлбэринүүдэй доёмхо ехэ болоо. Налог түлэдэг юридическэ нюурнуудай хахаднаа үлүүн тоосоо үгэнэгүй гү, али нулевой баланс харуулаа. Архини продукция худалдаха талаар даабари оройдоол 17,7 процент дүүргэгдээ. Эсэстэнь нютагай бюджетдэ түсэбэй ёһоор 428 мянган түхэригэй орондо мииа 87 мянган түхэригэй акцизууд ороо. Олонхи сельпоссоведеүд архи хуули бусаар худалдалгай түсэсэхэ, самообложениин мүнгэ зөөри суглауулаа худалмэриһөө бээе хуряанхай. Элдэб ушараар налогой хүнгэлэлтэнүүдэ үгэлэгдөө ехэ гарза гарана. 1997 оцдо орходоо, байгша оцдо олзо оршо оролго 10 пунктаар доошолжо, энэ ушар бюджетдэй халбарини худалмэрилгшэдтэ саалин хүлэнэйнь үри бусааха болон саалин хүлэнь саг соонь түлэхэ ябадалые наатуулаа. Хүдөө ажахын үйлдэбрилэгшэдэй эд товарай урьһаламжа бусаалгын тоосоогоор бюджетдэйндэ саалин хүлэ түлэлгэдэ даабарини ёһоор 4266 мянган түхэригэй орондо мииа 262 мянган түхэригэй эд товар үтөө. Аймагай бюджет найжаруулаа хэмжээнүүдэ булар бзелүүхэ үшөөшье хэдэн баримтанууд бии. Эдэ бүгэдн эсэстэ Буряад Республикын Правительствын болон аймагай захиргаанай хоорондо 1998 оной августын 21-дэ баталагдаһан хэлсэн буруу хүргэгдэбэ. Дээрэ дурсагдаһше хараада абан, ингэжэ тогтоноб:

1. Бюджетдэй олзо оршын хубие дээшлүүлэхэ, бюджетдэй гаргашанууде хороохо, мүн Буряад Республикын Правительствын болон Кабанскийн аймагай захиргаанай хоорондохи 1998 оной августын 21-нэй Хэлсээгээр хараалагдаһан сан жасые найжаруулгын хэмжээнүүдэе гүйсэдхэхэ талаар Кабанскийн аймагай нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн болон тусгаарлан муниципальна бүридүүлгын толгойлогшо В.Г.Котовой хүдэлмэрийн хэмжээ хангалтагүй гэжэ тоолохо.
2. Кабанскийн аймагай нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн толгойлогшо В.Г.Котовто дурсагдаһан хүдэлмэрие буруу хүргэнэй түлөө зэмэтэй тушаалтадай тусхай хариусалгын хэмжээнүүдэе тодорхойлохо.
3. Буряад Республикын Финансын министрствэдэ (Налетов А.Ю.) нютагай бюджетүүдэе найжаруулаа болон 1999 оцдо мүнгэн сангай дэмжэлгэ үзүүлэхэ эрхэ нүхэсэлнүүд тухай республикын Правительствын болон нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн зургаануудай хоорондохи хэлсээнүүдэе бзелүүлэхэ талаар дурдалхууде харын болзрто бэлдэхэ.
4. 1999 ондо бюджетдэй гаргашанууде хороохо талаар тодорхой хэмжээ абуулганууде Буряад Республикын Финансын министрствэдэ харын болзрто хүргэхэ.
5. Буряад Республикын Экономикын болон гадаадын харилсаануудай министрствэдэ (Атанов Н.И.), Буряад Республикын Промышленностиин, Энергетикын болон транспортн министрствэдэ (Перелаяев В.В.), Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэ хоолой министрствэдэ (Бололев П.М.), Буряад Республикын Финансын министрствэдэ (Налетов А.Ю.), Буряад Республикын Гүрэнэй налогой инспекцидэ (Цыреторов

С.Ц.) 1999 оной хүгжэлтын социально-экономическа программанууде бэлдэлгын, шэнжэлэлгын болон гүйсэдхэлгын, налог ашадаг бааза багадхакые зайсуулаха талаар хүдэлмэри бзелүүлгын болоо методическа заабаринуудтай зохиладуулан, бюджетдэй олзо оршын хубие дээшлүүлгын талаар республикын аймагууд, хотонуудай нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн зургаануудта али бүхи туһаламжа үзүүлэхэ.

6. Республикын аймагууд, хотонуудай нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн толгойлогшонорто Буряад Республикын Экономикын болон гадаадын харилсаануудай министрствэтэй, Буряад Республикын Финансын министрствэтэй, Буряад Республикын Гүрэнэй налогой инспекцитэй хамта 1999 оной февраль-мартын туршада сельскэ болон поселково Соведүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэй бюджетдэй политикын талаар семинарнууде үнгэргэхэ.

Гүрэнэй албанай, кадрова политикын болон нютагай өөһэдн хүтэлбэрийн талаар комитет (Хингелов В.В.) 1999 оной январин 20 хүртээр дурсагдаһан семинар үнгэргэлгын графигые 1999 оной январин 20 хүртээр зохиладуулан баталха.

7. Тус Зарлиг гүйсэдхэлгын хойноһоо хиналта Буряад Республикын Президентын Хиналтын управленидэ (Белоколодов Н.М.) даалгаха.

8. Тус Зарлиг гар табиһан үдэрһөө хүсэндөө орохо. Буряад Республикын Президент А.В.ПОТАПОВ. Улаан-Үдэ хото Правительствын байшан 1998 оной декабриин 21 №287.

ПРОДАЮ:
 Дача на ст. Мостовой, 12,5 соток, чернозем, кирпичный дом или меняю.
 Капитальный гараж на Шишковке и металлический гараж в кварталах. Возможен вывоз. Тел.: 22-92-29.
 Дубленки: женская 52р., мужская 49р., МНР. Дешево. Стекло оконное. Тел.: 33-26-83.
 Дом 33 кв.м., на участке глубинный электронасос, подведен 3-х фазный ток. 25 тысяч руб. Торг уместен. Проезд автобусом 12, 44 (конечная) площадка авиазавода, ул.Набережная 5 кв.
 Белых домашних крыс, возраст 4 месяца. п.Сосновый, ул. Братская, 18-1.
 Землю 8 соток в Тулунже. Тел.: 22-55-24. Дармаев.
 Пищевую добавку «Неоселен» 10 флаконов по цене 12 руб. за штуку. Тел.: 21-90-13.
 Продаем холодильники «Океан». Цена 1000 руб. Тел.: 26-86-59.
 Дом двухэтажный, бревенчатый по ул. Лысогорская 78. Тел.: 34-14-85 Ат., раб тел.: 21-02-35 Меркулова.
 Стиральную машину «Белка» в упаковке. Цена договорная. Тел.: 25-61-57.
 Дом в Старом Онохое в хорошем состоянии, имеются хозяйственные, земельный участок 30 соток. Возможен обмен на 1-комн. квартиру, желательно в п.Восточном. Тел.: 25-85-08.
 Бурятский национальный сундук. Тел.: 41-01-75, 33-38-69.
 Металлический гараж в 44 квартале. Цена 4 тыс. руб. Тел.: 22-27-76.
 Скороварка на 6 литров, новая, недорого. Тел.: 21-97-26.
 Шубка детская для девочки, искусственный мех, р.30, недорого. Тел.: 21-97-26.
 Кухонный гарнитур, Антва, новый, в упаковке. Тел.: 21-97-26.
 Микроавтобус «Хундай-Прейс» 1993г. выпуска, с маршрутом. Тел.: 26-71-48/вечером.
 Отличные щенки, помесь черного терьера и овчарки, недорого. Тел.: 34-75-11.
 Свадебное платье (дешево), подшубок цигейковый голубой, детский бассейн, коляска, железная делья - 100 руб., одеяло атласное, оранжевое. Тел.: 26-76-45.
 Электрические ручные раскройные (профессиональные) производства Венгрия. Цена 800 руб. Толщина раскройного материала 8 мм. Тел.: 37-06-46.
 Сварочный аппарат, помпу водяную, метал.гараж в р-не

«Восточных ворот» Тел.: 34-83-93
 Новый бревенчатый дом 48м² участок 12 соток. Зверсовхоз. Тел.: 25-74-28 после 19 часов.
 Дом, площадь 100м², с. Сухая Кабанского района, с надворными постройками. Участок 30 соток. 170 км. от Улан-Удэ, недалеко от Байкала. Тел.: 37-15-52.
 Полдома в п.Заречном, дом брусовой, площадь 37м², 2 комнаты, участок 8 соток, баня, насаждения. Тел.: 26-71-48. вечером.
 Кирпич силикатный по цене 50 коп. за 1 штуку. Погрузка бесплатно. Тел.: 33-18-76 вечером, спросить Николая.
 Капитальный гараж на Стеклозаводе, оштукатурен, погреб, электричество. Тел.: 37-65-41.
 Земля 14 соток в 10 км. от города. Тел.: 22-34-34.
 Капитальный гараж в 3-х уровнях, оштукатурен. Электричество, район Стеклозавода. 10 тысяч руб. Тел.: 33-15-68.
 Токарный станок универсальный, компрессор для покраски автомашин. Тел.: 34-10-89, 34-01-75.
 Дом 4,8х5 м. п.Надеено Тарбагатайского района. Баня, летняя кухня, постройки, участок 60 соток. Недорого, торг. Тел.: 37-67-18.
 Участок для коттеджа в п.Орешково. В 15м. от участка двухэтажные благоустроенные дома. Возможно благоустройство. Тел.: 34-83-30.
 Дом новый на Верхней Березовке (ипнодром), восемь соток. Тел.: 37-65-41.
 Комплекс приспособлений для изготовления дома облицовочной плитки, резину 10мм. Для вулканизации камер, стереомагнитофон. Тел.: 25-13-60.
МЕНИЮ:
 1-комн. квартиру, 4 этаж, теплая, солнечная двойная дверь, в КСК Чите на Улан-Удэ, тел.: 34-12-85. В Чите тел.: 25-64-36.
 Деревянный дом 5 стенный, 45км. от города, имеются хоз. постройки, 20 соток земли, рядом река, на благоустроенную квартиру в Улан-Удэ. Тел.: 8(240) 21-6-54 (Иволга).
 Мению или продам участок 10 соток с недостроенным срубом 7х8, есть материал в п.Иволгинск на легковой автомобиль. Тел.: 41-26-90.
 Новый дом на Верхней Березовке на 1-комнатную благоустроенную квартиру в черте города. Тел.: 37-65-41.
 2-комн. благоустроенную, улучшенной планировки, 4 этаж, солнечная, лоджия, 18 квартал + доплата на 3-комн. улучшенной планировки квартиру в районе Шишковки, кроме 1 и

последнего этажа.
 Обратиться: ул. Ключевская, 40-2.
 3- и 1-комн. квартиры в подъезде (44 квартал) на две 2-комн. Тел.: 26-55-11 в рабочее время.
 Капитальный гараж за ж/д баней в 3-х уровнях без смотровой ямы на 1-комн. квартиру + доплата. Тел.: 34-10-89, 34-01-75.
 3-комн. благоустроенную квартиру в Согниково на 2-комн. в городе (без доплаты). Обратиться: бульвар Карла Маркса 4-34 (после 18 часов).
 Коньки фигурные, женские белые, б/у, 37 размера на такие же 39 размера. Тел.: 34-37-91. Спросить Олю.
 А/м. Тойота-Круон 1989г. выпуска на 2-комн. квартиру в Железнодорожном районе + доплата. Тел.: 34-82-35, 33-52-50.
 3-комн. квартиру 77 кв. метров в брусовом доме в п.Содатский на 3-комн. благоустроенную квартиру. Имеются обширный участок, автономное отопление, кап. гараж с смотровой ямой, теплица, скважина, летняя кухня и прочие надворные постройки. Рассмотрим все предложения. Тел.: 22-89-73.
КУПЛЮ:
 Кузов ВАЗ-2121. Недорого. Тел.: 37-66-81.
 АКП Двигатель «В» Мазды-фамилия выпуска 1987г. Тел.: 25-87-73.
 Биноколь 15-20-кратный, трубу подзорную 40-60-кратную. Тел.: 37-78-64.
УСАГИ:
 Подшиваю валенки из материала заказчика. п.Сосновый, ул. Братская, 18-1.
 Качественная укладка кафеля. Свидетельство 2418. Тел.: 37-29-19.
 Похудеть, поправиться, оздоровиться, избавиться от пигментных пятен, угрей, морщин. Элитные парфюмерии для мужчин и женщин. Тел.: 34-03-26.
 Деревянные двери, рамы, оконные блоки, стеновые-плотничьи работы. Паркет. Тел.: 33-15-68.
 Ремонт холодильников и швейных машин на дому. Цены доступные. ж-3492. Тел.: 26-86-59.
РАЗНОЕ:
 Найдена карточка пластиковая СБС-АГРО на имя Варнаковой Раисы. За вознаграждение. 67000. г. Улан-Удэ, ул. Пристанская 12-69. Галина.
РАБОТА:
 Мужчина 48 лет, серьезный, образование высшее, ищет работу. Дом. тел.: 22-92-29.
 Ищу работу бухгалтеря. «С бухгалтерия». Имею опыт по адаптации программы и обучению. Тел.: 34-78-32.

ООО «ВОДРЕМ-100»

- Заключает договора на производство сантехнических, электромонтажных работ, прокладку, ремонт и проколы инженерных коммуникаций.
- Сдает в аренду: экскаваторы, компрессоры, автовышку, автокраны, длинномер по ценам ниже рыночных.
- Изготавливает и реализует разнообразные товары народного потребления: печи, теплицы и другие узлы и детали по эскизам заказчика.
- Реализует сантехнические и электромонтажные материалы по ценам ниже рыночных.

Телефон: 34-94-31.

МАРИШАЛБАЙДИ!

Аглай хайхан Агын Шулуутай нютаг тоонтолой хүндэтэ Баяр Долгорма Ринчиновтэниие гарахаа байһан Шэнэ жэлээр халуунгаар амаршалааг, Баяр ахайн араг зоной аша туһага ехэ оролдожо ябанынь онсо тэмдэглэн, гэр бүлэдэнь, үри хүүгэдэнь гэрлэхэн хайханые, элүүр энхые, зол жаргал, хуралсалдаг, хэжэ ябаһан ехэ хэрэгтэнь амжалта хүсэгшэ Булаг, Оюуна, Дугарма.

Манай хүндэтэ абатай арбан хүүгэдэйнгээ гарынь ганзагага, хүлынь дүүрөөдэ хүргэһэн манай хүндэтэ эжы Цыбжит Балдановна Цыдендоржиевие Шэнэ жэлээр халуунгаар амаршалааг, элүүр энхые, угаан жаргал, ута наһа наһалхынь хүсэгшэ үри хүүгэдэнь, ашанарынь, түрэлхидэнь.

Хүндэтэ Максар Балдановна Галсан Догдомович Догдомовтэниие Шэнэ жэлээр амаршалааг, элүүр энхые, зол жаргал, ута наһа наһалхынь хүсэгшэ үри хүүгэдэнь, ашанарынь, түрэлхидэнь.

Новогоднее приглашение

от профилактория «Челночок» на лечение и отдых.

Здесь Вас ждут спальные корпуса с одно-двухместными накатами, столовая с четырехразовым питанием. К услугам посетителей годятся профилактория - лечебный корпус, оснащенный медицинской аппаратурой, аналогов которой в России единицы. Здесь лечат остеохондрозы, хронические артриты, сосудистые заболевания нижних конечностей. Лечебная база профилактория имеет весь арсенал физиотерапевтической аппаратуры. Лечение, массаж входит в стоимость путевки. Мы принимаем и эффективно лечим больных с хроническими бронхитами, заболеваниями печени, желудка, кишечника. Квалифицированный персонал всегда рады Вам.

Сроки лечения 12, 15, 21 дней. Услуги автотранспорта. Обратиться: г. Улан-Удэ, ул. Сахьянова, 9, профком ТСМ 33-22-90; 33-19-08.

«АЛЛО, ГАЛИНА БАТОЖАПОВНАДА ҺАНААТАЙБ...»

эрхэсэ соо өөһэдүн бата һуури эзэлэнхэй коллектив иимэ хүтэлбэрлэлгшэтэй байһанчаа золтой гээшэ, үнэн зүрхэһөө атаархаа һэм.

Тиигээд Галина Батожапов-

натой саашанхи түсэбүүг, ерээдүй тухай хөөрэлдэбэди. Радиотелефон гэжэ юун бэ, тэрэниие хүн бүхэн худалдажа

абаха аргатай гү, ОКС-7 гэхэн дохёотой системэ, бусад олон асуудалнуудаар... Ямар алгуу энгүү хэгдээ һэм (теэд хэн алгуу хэгдэггүйб), яагаад тэдэниие, бусадие бэрхшээлнүүдые комсорг, парашютистка, отличница, спортсменка ябаһан Галина Батожаповна дабажа гарааб? 1961 ондо Новосибирскийн электротехническэ институт дүүргэлэн мэргэжэлтэн түрэл республикадаа юу хэжэ үргсэб? Ханамжатай харюунуудые абааб.

Бодото түсэбтэй, найдалтай, холын экономическа хараа бодолтой, ажалынгаа түлөө аһин оролдодог коллективэй ажал тон урагшатай!

Мүнөө үгэдэ коллективэй ажабайдал хүтэлбэрлэлгшэһөө гол түлэб сэхэ дулдыдага гээшэ. Улаан-Удын телефонно станциин коллектив хүтэлбэрлэлгшээ нэгэн дуугаар гэмжэжэ, тэлбээр ойн баяраарнь амаршалжа, хамаг найханшье хүсэжэ гэжэ тон эли һэн. Эдэлэй тоодо бишье оролуу.

Түрэнн үгээрөөртнай, Галина Батожаповна!

Амтрий УБЕЕВ.

гэжэ эгээл мэдээжэ киногой герой болохо Миминого агляар шогложорхёод, өөрингөө гаргаһан ашаһаа мэгдээд абааб. Нээрээшье, хүсөө һэм - ойн баяраа тэмдэглэхээ байһан телефонно станциин хүтэлбэрлэлгшэ Галина Батожаповна Жамбаеваһаа интервью абаһаа. Галина Батожаповна харюудан урин зулгыгаар энээгээ, уулзажа хөөрэлдэбэди.

Республикын 58 миллион, үшөө тишхэдэ хотын 24 миллион түхэриг мүнэ ГТС-тэ үритэй байхадаһь, тогтонжонги телефонно холбоо байгуулахь бэрхэтэй. Гэбшье Улаан-Удын телефонно холбооний 500 шахуу хүгдэмэрлэлгшээ өөһэдүнгөө хүтэлбэрлэлгшээ бата этигээд, ажалдаашье тон дуратайгаар ябадаг. Ажалаараа сээхлээ хананги, ажабайдалай

С ГРЯДУЩИМ ВЕКОМ НАРАВНЕ

В Улан-Удэ работает школа-сад XXI века, которая является как бы начальной школой средней общеобразовательной школы №32, где директором работает заслуженный работник образования Республики Бурятия В.М.Гуляев.

Школа №32 построена по модели культурно-исторического типа, как школа XXI века. Данная школа состоит из системы школ следующих ступеней:

- I. Школа мифотворчества (5-6 лет)
II. Школа-мастерская (7-9 лет)
III. Школа-лаборатория (10-14 лет)
IV. Проектная школа (15-17 лет)

Концепция школы культурно-исторического типа разработана московскими учеными-педагогами и психологами В.В.Рубцовым, А.А.Марголисом, В.А.Гуружаповым.

ПРЕДЫСТОРИЯ

В 1992 году ясли-сад «Медвежонок» №92, созданный в 1979 году, был преобразован в сад-школу, где ныне воспитываются и

Педагог-новатор А.П.Табунова

обучаются 4 класса детей школьного возраста и 6 групп детей дошкольного возраста. Особо необходимо отметить то, что с 1993 года директором школы-сада работает талантливый педагог Людмила Петровна Табунова. До 1993 года она проработала воспитателем-педагогом детского сада в эвенкийском поселке Усть-Уркима Амурской области, детского сада «Теремок» Октябрьского района Улан-Удэ и методистом, инспектором Улан-Удэнского города. За все эти годы педагогического труда Людмила Петровна неоднократно была награждена грамотами Министерства образования РСФСР и СССР, стала отличником просвещения, заслуженным работником образования Республики Бурятия.

Школа-лаборатория «Образование XXI века» является основным звеном системы непрерывного образования и предоставляет всем учащимся равные возможности для продолжения образования и выбора жизненного пути в соответствии с призванием, интересами и способностями каждого, с учетом социального заказа на выпускники школы, - считает А.П.Табунова.

Школа-сад имеет свой гимн: Много стран на свете есть, Нам их все не перечесть. Всех дороже нам одна - Светлая страна.

Приведем: Очень дружная страна, Интересная игра - Лучшая на свете. Получают знания тут, Веселятся, любят труд Взрослые и дети.

Миф и Гамми в ней живут, Получают Гамми тут, Ценят дружбу и дела - Детская игра.

Школа-сад №92 преследует цель - раннее развитие детей, формирование у учащихся потребности в саморазвитии.

Страна детства живет своей политической и экономической жизнью. Так, совет страны имеет президента, бургомистра, мэров, управляющего банком, главного налогового инспектора, главного инспектора полиции. А экономическую жизнь этой страны пронизывают финансовые отношения, как-то: выпуск и использование общественной валюты - гамм, хранение денег в банке, получение лицевых счетов или наличных денег, использование гаммов на аукционах, выставках-продажах, ярмарках.

К правам жителей «Страны Детства» относятся уважительное, вежливое отношение к себе, самостоятельность при выполнении заданий, отдыш во время минутного перерыва на уроке и на перемене между уроками, на игру во внеурочное и в урочное время, возможность обращения к взрослому за помощью, право интересно и полезно проводить свободное время, право выбора учебных предметов для развития.

Наряду с правами у жителей «Страны Детства» имеются и обязанности: добросовестно трудиться, соблюдать правила этикета, не уклоняться от общественно-полезного труда, беречь и укреплять собственность республики, оберегать интересы своей страны, способствовать укреплению ее авторитета, бережно относиться к природе, и, наконец, заботиться о младших жителях страны.

И школа мифотворчества, и начальная школа имеют свои специфические конкретные дни самоопределения, куда в частности входят экскурсионный выезд в лес, праздники, интеллектуальные олимпиадные игры и т.д. В школе дети начинают учиться с 5 лет и изучают мироведение, математику и конструирование, музыку и театр, физкультуру и подвижные игры, литературный риторик, английский, немецкий и бурятский языки, шахматы и, наконец, философию.

Школа-сад №32/92 под руководством педагога-новатора Табуновой А.П. является школой XXI века, школой, где воспитываются одаренных детей.

Михаил ЗОМОНОВ, кандидат философских наук, и.о. профессора ВСТАКИ.

ЭНТОЙ ЖАМСА

Захааминай аймагай Утаата нютагта, хольн холо Эшүүнтэ гэжэ газарта Энтой Жамса гэжэ хүн ажаһуугаа гэхэ.

...Гуша һаял гаража ябахадаа, Санага нютагһаа ехэ угай Шоскон таабай гэжэ бөөө залажа асагдд, угаалга хүүлэбэ. Ехэ олон голһоо зонг сугларба. Угаалгада юһэн хүбүүд уригдаба, юһэн үнгын шулуун, юһэн үнгын модод, юһэн үнгын бургааһан харганаа г.м. бэлдэгдэбэ.

Тиигээд ехэ тогоон соо зөөхэй шанагдаба. Юһэн хүбүүдтэ нэжээд табаг, нэжээд модон халбага үттэбэ. Бусалһан уһан соо гал улаан болотор улайлгадаһан гурбан шулуу хээд, бүри ехээр бусалгаба.

Бөө болохо хүниие галай амһартада һуулгаад, зөөхэй гараараа худхаад, халуун тоһоорнь бэезнь, нюуринь тоһодобо. Бөө болохо хүниинь нэгшье хүдэлэнгүй һуугаа, харин юһэн хүбүүдэй нэгшье табатай зөөхэйгөө тэһэ шэдэжэ хөөд, дэбхээрээд - собхороод, дуулдаа үзэгдөөгүй юумэ дурдажа, ехээр хүлһэ һалһан болотороо самнаа ха. Жэл үнгэрһэн хоной Хойто - Байсын уула тахилган болобо. Тэрэ юһэн хүбүүдэй нэгэн - Энтой Жамса хониной арһан дэгэлээрээ улаан гал соо хүл

нүсэгөөр ороод самнаа гэдэг. Тэрэ үндэр уулаһаа бууха, гарахадаа, мориной улаан оодороор гүйлгөө.

Голдо буумсаараа Жэмбын хоёр залгаа соол гэр руу хүнэй арай бүрхкэ орохо үүдээр мориёе уһанан зандаа орошоһон гэлсэдэг. Зон сугларжа, үүдэ үрхшье задалжа, моринойнь эмээл тоног абажа байгаад, арай гэжэ гаргаһан юм гэжэ мүнөө ноногай һанатайшуул хэлсэдэг.

Нэгэ багахан болдог дээрэ хуурай модо хадхаад, гурбан жэл болоод байхада намаалха гэхэн гэдэг. Уданшьегүй Энтой Жамса хамалганда ороод, хольн Хяагтын түрмэдэ хосорһон ха.

Алаг мориёе ондоо нютаг руу үгһэн аха дүүнэрнь мүнөө гай гасаланда дайрагдажа, бага сага зоболон эдлэжэ һуудаг.

ТАЛЗУУ ШОНО

Урда сагта хүдөө нютагуудаар зэрлиг шононуудай галзууралга хаа яахан дайралдадаг һэн. Галзуурһан шонын шүлһэнһөө үбшэн дэлгэрдэг байгаа. Илангаяа хайнаг үхэр ехэ бэлээр галзуурдаг гэлсэдэг һэн. Галзуурһан хайнаг үхэр ехэ аймшагтай байдаг. Аманһаан шүлһэн миил гоожохо, нүдэниинь гал улаан болошохо, һүүлээ дээрээ хаяад, аймшагтайгаар самнажа яаха.

Уни сагта Санага нютагай Хара - Үхэр гэжэ газарта Пахьян таабайрхи ан бун гэжэ һууһан. Галзуу шонно бии болоо гэхэн һураг нэгтэ тарба. Ардын Сэрэнэй шабганса Сэрэн гэжэ басагантаяа гэртээ байгаад, зэрлиг шонын аһан шадалаараа гэр тээшнэ гүйкэ ябахыень обёорбод. Тэрэ сагта хоёр тээшнэ нээгдэхэ үүдтэй (монгол үүдэн гэлсэдэг) байгаа. Үүдээ хаагаад, досооһоонь бээрээ тулаад байбад. Шонно үүдһнь унондажа, хорон шүлһөө гоожуулаар удангүй саашалба. Нэгэ хоногой үнгэрэмсөөр хоёр эхэнэрнүүд ехээр халууржа, шэшэржэ захалбад. Галзуу үбшэндэ дайралдаһан хүнэй хубсаһаниинь хүдэлдэг байгаа.

Пахьян таабай хоёр шарга морёор гэдэ хоёрые абаад, шаргыг дабаагаар дабажа Түхэн нютаг хүрбээ, саашаа Байгал далай зорибо. Далайда ерээжэ, мульһыень хоёр газарта сооложо, хүнэй багтахаар нүхэ гаргаад, нэгэ эхэнэрээ дундуураһь аргамжаар ооһорлоод, үзүүрһнь нүгөөдэ нүхөөрөө гаргажа, татажа гаргаа. Тиигээжэ хоюуһнь гаргаад, абажа ерһэн гэдэг. Үхэрэй бэлшээрһээ гараагүй буряад зоной галзуу үбшэ тиигээжэ аргалха арга мэдээд байһаниинь гайхамааршье, һонирхоморшье байна даа.

Мүнөөнэй медицинэ иимэ үбшэ хүсэд танижа, тайлбарилжа, эмнэжэ шадахагүйнь эли бэээ.

Ал.ЦЫБИКОВ.

ЦЕНТР ВОСТОЧНОЙ МЕДИЦИНЫ
ПРЕДЛАГАЕТ КОМПЬЮТЕРНОЕ ОБСЛЕДОВАНИЕ
ДЛЯ УТОЧНЕНИЯ ДИАГНОЗА
АДРЕС: ул. Линховойна, 10
каб. №6
насы работы с 8.30 до 17 ч.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А.Л. АНГАРХАЕВ
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М.Ж. БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, А.А.-Н.ГЕРГЕНОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш.ХУБИТУЕВ, С.Д.БУДАЕВ, А.Д.ТАПХАЕВ; А.Д.АНГАЕВ (ахамад редакторай орлогшо), В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).
Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетин редакци.
Газетэ хэблэлэй 5 хууданан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хэблэе 8650 (хамта 20.000). Хэблэлдэ тусаагдаһан сар 17.00.
"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорийн телефон: 21-40-45. Б-0079-дхи номертойгоор бүрдхэлдэ алганхай. Заказ № 8465.
Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретариин - 21-50-52, секретариин - 21-50-52, таһагууд: экономикын болон политикын - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соёлой, түүхын болон спортын - 21-60-21 (даагшань), 21-57-63, залууншуудай, оюугадай ажабайдалай болон олонинтын хүдэлмэрин - 21-54-93 (даагшань), 21-69-58, мэдээлэлэй болон захилай - 21-34-05, рекламн, соёхолой болон коммерческэ ажалай - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерин - 21-23-67, вахтын - 21-60-91.
Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай түрэнүүдэй бэшэлгье хазагайруулаһан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа авторайгатай адан бэшэ байжа магад.